

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgavebetegnelse | Edition Statement:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Nyeland, Stephan.; af Stephan Nyeland.

Havevennen : En kortfattet, praktisk
Vejledning saavel i Blomster- som Køkken- og
Frugthavedyrkningen

3. forøgede Udg.

Kjøbenhavn : H. Hagerup, 1898

188 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

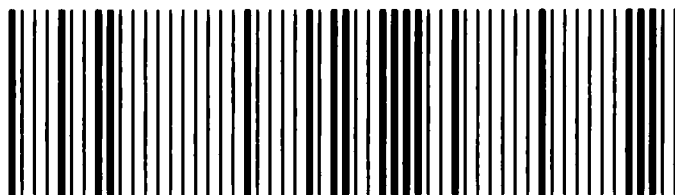
UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

26.-24

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021679020

HAVEVENNEN

AF

STEPHAN NYELAND

H. HAGERUPS FORLAG. KJØBENHAVN.

HOVEDKOMMISSIONÆR FOR NORGE: H. ASCHEHOUG & Co.

1899.

HAVEVENNEN.

HAVEVENNEN

En kortfattet, praktisk Vejledning

saavel i

Blomster- som Køkken- og
Frugthavedyrkningen

af

Stephan Nyeland,

RD., Direktør for Havebrugshøjskolen »Vilvorde«.

Tredie forøgede Udgave.

KJØBENHAVN.

H. HAGERUPS FORLAG.

TRIERS BOGTRYKKERI (G.L. LIND & NUMA FRÆNKEL)

1898.

Förtale.

Lige siden »Blomstervennen« udkom, er jeg fra flere Sider bleven anmodet om at skrive en lignende kortfattet, praktisk Anvisning til at passe Smaahaver, som der er givet i »Blomstervennen« med Hensyn til Stueplanter, og det er nu endelig blevet mig muligt at opfylde mine givne Løfter i denne Retning.

Skønt jeg kunde ønske, at denne lille Bog var udkommen noget tidligere, haaber jeg dog, at den endnu i Aar vil kunne blive til Nytte for Læserne.

Bogens Indhold er indskrænket til at behandle de Planter, jeg antager, man kunde ønske at dyrke i en Præstegaardshave paa Landet eller en Villahave ved Byerne.

Om det end havde været heldigere paa sine Steder i Bogen at udvikle de forskjellige Behandlingsmaader vidtløftigere, kunde jeg dog ikke indlade mig derpaa, da en af Talsmændene for dem, som have foranlediget denne Bogs Fremkomst, Hr. Professor

Lehmann, udtrykkelig fremhævede for mig Ønskeligheden af at gjøre Bogen saa kortfattat som muligt, da der jo i vor Haveliteratur var mange større Havebøger, men manglede en Bog, hvori kun det allernødvendigste blev omtalt.

Det skulde glæde mig, om det var lykkedes ved de simple praktiske Anvisninger, der ere givne i denne Bog, at have bidraget til, at Haveelskere, der maatte faa dem i Hænde, kunne faa endnu større Glæde af deres Smaahaver, end de hidtil have haft.

Stephan Nyeland.

Ved Anlægget af en Have vil den Størrelse, denne har, og de Fordringer, Ejeren stiller til Haven, blive af afgjørende Betydning.

Det vil være heldigst for Ejeren af en Grund, paa hvilken der skal opføres et Hus og anlægges en Have, fra første Færd af kende de Arbejder, der ere fornødne for at kunne udføre Anlægget af Haven saa omhyggeligt som muligt.

Ved Udgravningen af Grunden til Huset, der skal opføres, bør det øverste mørke, muldede Jordlag føres til Side baade fra selve Pladsen, hvor Huset skal staa, og fra de nærmeste 6 Alen Huset rundt, for at ikke denne Jord omkring Bygningen paa Grund af Haandværkernes Færdsel, Tilførsel af Sten, Kalk, Grus o. l. skal blive bragt i en saadan Tilstand, at den næsten er umulig at bearbejde.

Den dybere liggende og ikke muldblandede Undergrundsjord, som udgraves paa det Sted, hvor Bygningen skal staa, føres enten helt bort fra Stedet eller samles i en Bunke for senere at bruges, hvor man maatte ønske det i Haven til Exempel at danne en Høj.

Naar der samtidigt med Byggeriet afsives*) i og

*) drænes.

omkring Huset, bør Haven ogsaa afsives. Planen for Haven maa være lagt, inden Afsivningen sker, for at man kan sørge for, at Grøfterne gaa igjennem de Dele af Haven, hvor der ikke skal plantes Træer; thi ellers ville disses Rødder snart fylde Siverørene og derved hindre dem i at virke. Man kan ogsaa lægge Siverørene i Gangene for bedre at undgaa Trærødderne. Ved Afsivningen maa man paasé, at den daarlige Jord kommer ned i Bunden af Grøfterne igjen og, at den gode, muldede Jord forbliver i den øverste Del.

Afsivningen af Haver gjør man bedst i at lade udføre samtidigt med Husets Afsivning. I alle Tilfælde maa man sørge for, at Afsivningen foretages nogle Maaneder før Havens Anlæg, saaledes at Grøfterne kunne faa Tid til at synke sammen, før end de egentlige Jordarbejder begynde. De forskjellige andre Ledninger, der føre til et Hus f. Ex. Gas, Kloak o. l. bør helst lægges i Gangene, at man ikke ved Eftersyn senere skal være nødsaget til at grave Huller i Plæner og Busketter o. l.

Jordarbejderne, hvormed sædvanligt menes Havens Kulegravning (Dybgravning), sér man i de fleste Villahaver omkring Byen kun udførte saaledes, at Jorden, der er bleven tilovers fra Byggegrunden, spredes over Haven, saa at dens Overflade dannes derved; dernæst graves to Spadestik dybt, og den løse Jord i Bunden af Grøften skovles op og lægges øverst. Naar man graver paa denne Maade, kommer i Reglen al den daarlige Jord op paa Overfladen, og den gode Muldjord begraves neden under, saa-

ledes at den udelukkes fra Lys og Luft, som netop skulde virke til, at Muldjorden blev plantenærende.

Den bedste Maade at kulegrave en saadan ny Have paa er den, efter først at have anlagt Gangene, (d. v. s. med Pæle at have afsat disse), da at kulegrave hvert Stykke for sig, men saaledes, at al den gode Jord bliver paa Overfladen og det underste Jordlag blot vendes. Derved opnaas, at Jorden løsnes i en saadan Dybde, at den ret vil egne sig til Plantevæxt. Vil man spare ved Kulegravningen, kan man nøjes med at grave de Stykker, der skal være Græsplæner, 1 Spadestik dybt og først, naar de engang senere omlægges, da grave 2 Spadestik.

Skulde der i Haven være Lavninger, som ønskes fjærnede, da bør disse ikke udfyldes med god Jord alene, da Muldlaget derved paa dette Sted vil blive for tykt i Forhold til den øvrige Del af Haven, og Plantevæksten paa en saadan Plet blive ulige kraftigere end andre Steder i Haven. Ved en saadan Lavning bør den gode Jord afgraves og lægges til Side, Lavningen udfyldes med den simplere Jord i lige Højde med den nederste Del af den omgivende Muldjord, og Muldjorden paaføres saa i Højde med Omgivelserne.

Skulde Muldlaget være for tyndt paa enkelte Steder i Haven, kan man paaføre af den Muldjord, der bliver tilovers fra Gangene.

Ere enkelte Pletter i Haven for høje, maa ligesledes den gode Jord føres til Side, medens den daarlige afgraves under denne. Naar Kulegravningen er til Ende, fordeles den Muldjord, som findes paa

Gangene, og den, der er lagt til Side fra Byggegrunden, i et jævnt Lag over alle Stykkerne.

Har det Stykke Jord, som skal anlægges til Have, i flere Aar været bevokset med store Træer, er Jorden ofte udpint for Næringsstof og underlig død og tung. I saa Tilfælde maa man paaføre Kalk i et Forhold af 200 ø til 1 Skp. Land og blande denne i det øverste Jordlag. Skulde Jorden være meget leret, er det heldigt at paaføre rigeligt Sand; er det sandet, maa der paaføres lidt Ler; thi der skal kun lidt Ler til for at forbedre Sandjord; men der skal megen Sand til at forandre Lerjordens bindende Egenskaber. Det er mærkværdigt, hvor Kalken kan bringe nyt Liv (Stofskifte) i en saadan død Jord. Gødning maa naturligvis ogsaa paaføres, hvis den mangler, men nødtigt sammen med Kalken. — Kan man ikke sørge for Jordforbedring i hele Haven, saa maa man i alle Tilfælde forbedre Jorden i Grupper og Busketter og hvor der plantes Frugttræer o. lign.

Ere Gangene blevne for dybe ved at bortføre Muldjorden fra dem, kunne de for en Del udfyldes med daarlig Jord fra Byggegrunden og yderligere med al Slags Stenaffald fra samme; dette maa helst slaas itu til Skjærver, der lægges i et jævnt Lag over Gangene, og med det samme tildannes disse saaledes, at de ere højere i Midten og skraane jævnt ned imod begge Sider. Ligge Gangene derimod paa en Skraaning, maa man lade dem have Fald til den laveste Side af denne og helst brolægge her, for at ikke Regnvandet, idet det løber ned ad Skraaning, skal bortføre Jord og Grus fra Gangen.

Bor man ved en By, hvor man kan faa Kokes- og Cindersaffald, er det fordelagtigt at lægge et 2—3" tykt Lag deraf over hele Gangen, da der derved dannes en fortrinlig fast Gang, hvori Ugræs vanskeligt kan trives.

Kan man ikke skaffe sig dette, maa man belægge Gangen med et Lag groft Grus af samme Tykkelse; derefter tromles den godt, og der lægges et tyndt Lag almindeligt Ganggrus over. Under Arbejdet maa Gangen tromles godt hver Gang den forsynes med et nyt Lag, da det gjælder om at faa den saa fast som muligt.

Alt Arbejde ved Gangene maa udføres i Tøvejr, da de ellers blive ujævne, naar den frosne Jord senere tør under dem.

Naar Gangene ere behandlede paa den angivne Maade, vil det være nok at paaføre et tyndt Lag Grus, hver Gang der bliver Trang dertil.

Plæner.

Med Plænerne gaar det ligesom med Gangene: det kommer an paa at anlægge dem godt fra Begyndelsen af, da de saa kunne blive liggende i mange Aar uden at saas om. Der er to Fremgangsmaader at følge. Har den Jord, der indtages til Have, været dyrket som saadan tidligere, saaledes at den er fri for fleraarigt Ugræs, kan Plænen tilsaas om Foraaret. Har Jordstykket derimod henligget som Mark eller uopdyrket Byggeplads, maa man fra Foraaret af hver 3die Uge med en Greb gennemarbejde de Jordstykker, der ere udlagte til Plæner, og borttage alt

Ugræs, indtil man først i Avgust kan tilsaa dem. Eller ogsaa rense Jorden ved at dyrke den med Kartoffler, Kaal og lignende Planter, hvis Top dækker Jorden og kvæler Ugræsset; men da maa Jorden graves om Efteraaret og alle fleraarige Ugræsrodder udpilles af samme. De fleraarige Ugræsrodder ere lette at kjende paa de tykke hvide Udløbere de have i Jorden (Rodstokke), kun Padderokken har sorte.

Før end Græsset saas i August, maa Jorden graves omhyggeligt igjennem, og Sten, Rødder og lignende udpilles. Under Gravningen maa man søge at udjævne alle Uregelmæssigheder i Overfladen, hvilke let opdages af den, der graver, da Gravefuren bliver bredere, naar Jordoverfladen gaar op ad, og smallere naar den gaar ned ad, selv om man ved at se hen over den ikke kan opdage det. Derefter rives Overfladen jævn, da Frøet saa bedre kan fordeles derpaa. Saas Plænerne til om Foraaret graves Jorden derimod ikke før Tilsaanningen.

Vil man kun have en enaarig Plæne, da saar man enten alene italiensk Rajgræs, som giver det fineste Græstæppe, eller ogsaa en Blanding af 2 Dele italiensk og 1 Del engelsk Rajgræs; det saas jævnt over hele Stykket, nedhakkes, rives godt og tromles 2 til 3 Gange, indtil det danner en fast Flade. Paa denne Maade vil Græsset komme smukt og ligeligt op, hvorimod det vilde komme op mere eller mindre i Klumper og Striber, naar det blev hakket ned med en Rive og ikke revet godt efter. Planterne vilde ogsaa i dette Tilfælde spire meget ulige og senere hen udvikle sig forskjelligt, saaledes at der let blev Huller i Plænerne, da en

stor Del af Frøene ved at spire for tæt ved Siden af hverandre vilde give svage Planter, som senere dø.

Af engelsk og italiensk Rajgræs til enaarige Plæner bruges til 100 □ Meter mindst 4 $\mathfrak{A}$, naar det er fortrinligt Frø med god Spireevne; er det ikke saa spiredygtigt, maa man bruge langt mere. Dette Frø blandes godt før Saaningen.

Vil man derimod have en fleraarig Plæne, bør hvert Slags Græsfrø saas for sig; thi da Finheden af fleraarigt Frø er i saa høj Grad forskjellig, er det umuligt, selv om det er blandet nok saa omhyggeligt, at fordele det éns over hele Stykket. Dertil kommer endnu, at Vægten af de forskjellige Slags Græsfrø er forskjellig, saaledes at de tungeste stadigt vil synke til Bunden af Posen, medens man saar.

Foruden Frøet til fleraarige Plæner bruges noget italiensk Rajgræs, uagtet dette kun er enaarigt; thi det vil det første Aar danne et Græstæppe, medens de fleraarige Græsarter udvikle sig langsommere og først hen i Sommeren ville være i Stand til at give gode, kraftige Planter, som fortrænge det enaarige Rajgræs, der for det meste dør bort i Vinterens Løb. — Til svær Jord bruges 1 Del Kamgræs, 1 Del almindelig Rapgræs, 1 Del italiensk Rajgræs og 1 Del engelsk Rajgræs. — Til mindre gode Jorder anvendes 1 Del stivbladet Svingel, $1\frac{1}{2}$ Del almindelig Rapgræs, 1 Del Gulax og $1\frac{1}{2}$ Del engelsk Rajgræs. Til Croquetpladser blandes 1 Del Fioringræs i ovennævnte Blanding. — Bryder man sig ikke om at have saa fint et Græstæppe, kan man tilsaa Plænerne med 1

Del italiensk Rajgræs og 2 Dele hvas Hundegræs. Disse Plæner blive usædvanligt tidligt grønne om Foraaret, men maa paa Grund af Hundegræssets stærkere Væxt slaas oftere end andre Plæner. Paa »Vilvorde« er der Plæner, tilsaaede med hvas Hundegræs, der vedblivende have været kjønne i 22 Aar. — Paa Skraaninger trives hvas Hundegræs bedst alene, ligeledes i Skygge.

Almindeligt bruges 2 t fleraarigt Græsfrø og 2 t Rajgræs til 100 $\square$ Meter, naar Frøet er fortrinligt.

Grunden til, at mange Græsplæner her i Landet ere saa daarlige, om de endogsaa ere tilsaaede med godt Frø, ligger i, at de ere saaede alt for tæt, saaledes at de fremvoxede Græsplanter blive svage alle til Hobe. Man undrer sig maaske over, at her ikke er raadet til at gøde Jorden, hvor Plænen skal anlægges, men i de fleste Tilfælde vil Græsset blive kraftigt nok uden Gødning, i det mindste det første Aar; senere vil Gødningvand og Chilisalpeter være det bedste Gødningsstof. Af det sidste anvendes 10 t til 100 $\square$ Meter.

Hvert Foraar maa det fleraarige Ugræs luges ud af disse Plæner, især Vejbred, Mælkebøtte, Tusendfryd, krybende Ranunkel og Kløver, hvis man ikke foretrækker at lade denne sidste voxe sammen med Græsset.

Græsset bør slaas hver 8de Dag, og man gjør bedst i dertil at skaffe sig en lille Græsslaamaskine som er let for én Mand at arbejde med. Efter Slaaningen fejes Plænen over med en Kost af Birkeris.

Vel koster en Slaamaskine efter Størrelse 30— 70 Kroner, men disse ere snart tjente, da man ellers, hver Gang Græsset skal slaas, skal leje en Mand dertil, hvis man for øvrigt kan faa en, som forstaar at slaa ordentligt, hvilket ikke mere er saa let. Tages alt med i Betragtning, vil Maskinen have betalt sig paa omtrent 2 Aar eller endnu tidligere, naar den, der ejer Haven og har Lyst dertil, selv slaar sine Plæner.

Det første Aar maa Plænen helst tromles én Gang hver Maaned, og i de følgende Aar hvert Foraar samt et Par Gange i Sommerens Løb; dog er en ofte gjentagen Tromling heldig, hvor man kan overkomme det.

Anlægsmaade.

I de smaa Villahaver finder man i Reglen, at Husets lige Linier kun ere i daarlig Samklang med Plænernes og Busketternes buede Former, der ere de sædvanlige, da i vor Tid det stive franske Anlæg med de lige Linier er mindre vel sét, undtagen i Rosenhaver og det engelske Anlæg med de blødere Former stadigt bliver foretrukket. Men man kan jo godt forbinde begge disse Stilarter og lade de til Huset grænsende Plæner og Busketter danne lige Linier og derfra gaa jævnt over til det buede. Hermed vilde man gjøre baade Husets og Havens Stil en Tjeneste, da der ofte i de buede Linier kommer noget særegent og kunstlet frem, naar man vil tvinge dem til at passe sammen med Husets rette Linie.

Kort sagt, hvorfor skal man holde sig til en bestemt Stil i Villahaverne? Hvor saa mange andre Forhold træde medvirkende til, dér gjælder det om at bringe det smukkeste ud af den lille Plet og ikke om at vise en stor Anlægsstil, som vanskeligt kan gennemføres. En almindelig Uskik er det, især paa Landet, at plante et Træ eller sætte en Flagstang midt paa Plænen. Det ser stygt ud og deler Plænen paa en uheldig Maade.

Busketter.

Busketternes Anlæg i en lille Have maa ske med stor Omhu, og man maa vel agte paa, at Pladsen vælges godt til hele Buskettet, saa at det ikke hindrer Udsigten fra Bygningen. Skulde der imidlertid ikke være nogen smuk Udsigt fra samme, saa maa man paa Havens længste Led danne en Udsigt og i Baggrunden plante smukke (især stedsegrønne) Træer. Dernæst maa man ved Busketternes Planlægning iagttage, at Buskene blive fordelt med passende Afstand og ikke fordelt efter den Størrelse, de have i det Øjeblik, de plantes, men efter den, man véd, at de ville opnaa i Følge hver Arts og Afarts særegne Voksemaade, naar de blive fuldt udviklede.

End videre kommer det an paa at vælge saadanne Buske, som ved deres Blomster, Blade, Størrelse og Form passe til Havens Størrelse.

Samtidigt med Tilplantningen af Busketterne beplantes Haven gjerne med en Kreds af Træer, hvad enten disse skulle tjene som Læ, som Begrænsning

af Haven eller til at hindre Uvedkommende i at se ind i samme.

Ved Beplantningen af Havens Udkant og Busketterne maa man tillige tage i Betragtning, hvorledes Skyggen af disse Plantninger vil falde. Vende Plantningerne mod Syd, bør man saaledes bruge mindre Træer og Buske, hvorimod de, der vende imod Nord, kunne bestaa af de højeste Træer, men dog saaledes, at man tager de for Havens Udseende nødvendige Skønhedshensyn.

Bliver Stedet kun beboet om Vinteren, vil det være rigtigst at danne Busketterne af stedsegrønne Træer og Buske og langs med deres Udkant at plante fleraarige Blomsterplanter og Løgvækster, der blomstre Foraar og Efteraar. Beboes Stedet derimod om Sommeren, dannes Busketterne med blomstrende Træer og Buske, og kun Træerne i Baggrunden af Haven og enkelte fritstaaende maa være stedsegrønne. Beboes Villaen hele Aaret rundt, bør der til Beplantning vælges baade løvfældende og stedsegrønne Planter, for at Beboerne kunne glæde sig ved Haven baade Sommer og Vinter.

I Villahaver her i Landet begaar man som oftest den Fejl, at plante Buskene alt for nær ved Gangene, saaledes at de, naar de voxe til, brede sig ud over Græskanterne, der i Reglen findes langs med Gangene, hvorefter følger, at Græsset kun trives daarligt. Dernæst bliver det en Nødvendighed, efterhaanden som Buskene voxe til, at klippe dem, der brede sig ud over Gangene, hvorved Buskenes smukke Form gaar tabt, og Buskettet mister sin frie Form, idet det næsten

forvandles til en Hæk. Langt smukkere er det at se Buskene i de smaa Villahaver ved London og Paris; thi her vælges efter Busketternes Størrelse saadanne Buske, som ikke brede sig ud over den til dem valgte Plads, og Overgangen fra Busket til Plæne er ikke saa brat som her til Lands; thi rundt om hint plantes i Reglen fleraarige Blomsterplanter eller Sommerplanter. Ligeledes gives der Busketterne en langt friere og naturligere Form. I Stedet for at man herhjemme næsten kun møder ovale, runde, bønne-, pære- og palmeformede Busketter i aldeles regelmæssig Afstand fra Gangene, ser man i de nye, smukke Anlæg ved Villahaver i Udlandet Busketter, der snart nærme sig Gangen og snart atter drage sig længere ind i Plænerne.

Naturligvis kan man ogsaa ved Beskæring holde Buskene inden for de bestemte Grænser, naar man i sin Have vil dyrke Buske, der egentlig ere for store for samme. Saadan Beskæring maa ske med Omhu, saaledes at Buskene ikke tabe deres naturlige Form, og ikke simpelthen ved at klippe med en almindelig Havesaks.

En anden Ulempe er meget almindelig ved Tilplantning af Smaahaver, nemlig at man planter alt for tæt fra Begyndelsen af, idet Buskene plantes med et Par Alens Afstand, hvorefter følger, at de efter 4—5 Aars Forløb ere voxede saa tæt sammen, at man allerede er nødt til at rydde en Del af dem; kjedeligt er det saa, naar mange gode og værdifulde Buske maa kastes bort, og andre maa flyttes og derved sættes tilbage i Væxt.

Langt bedre er det at sætte hver Busk og hvert Træ nøjagtig med den Afstand, som er fornøden for deres fremtidige Væxt, og saa, naar hele Tilplantningen af Haven er tilendebragt, at plante simple og hurtigt voksende Planter (som Pil, Hyld o. l.) paa saadanne Steder, som man synes ere for aabne. Disse mellemlantede Træer og Buske holdes saa stadigt under Kniv og Saks, saaledes at de aldrig blive til Hinder for den oprindelige Plantning, og de fjærnes endeligt, naar de ikke mere ere fornødne. Derved undgaas al unyttig Omplantning og Rydning af de kostbare Buske, som skulle danne Havens faste Bestand.

Beskæringen af Træer og Buske fordre megen Omhu; thi det gjælder ikke alene om at udføre ethvert Snit over en Knop eller Gren, men at overveje, hvordan man staar over for det levende Individ. Man maa paa én Gang have det klart for Øje, hvordan man ønsker, at Træet eller Busken skal udvikle sig, og sé, hvorledes Væxten har været det sidste Aar, og derpaa bygge, hvad man ønsker i det følgende.

Enkelte Træer (f. Ex. Pyramideælmén) faa kun Lov til at voxe lige i Vejret med en Stamme, medens Grenene stadigt skæres tilbage paa 2 til 3 Knopper; man opnaar da at faa en fritstaaende Søjle af Løv. Andre fritstaaende Træer, som skulle danne en pyramidal Form, faa ligeledes én Stamme, men alle Hovedgrenene faa Lov til at voxe og blive temmelig lange, dog saaledes, at de blive ens tykke; saa snart én af dem bliver tykkere end de andre,

skæres den straks tilbage i passende Forhold for derved at svækkes over for Nabogrenene.

Det hænder ofte, at Vinden tvinger et fritstaaende Træ, saa at Grenene i Læsiden blive langt kraftigere end de i Vindsiden; man bliver da nødt til, for at Træet ikke skal blive skjævt, at skære de stærke Grene noget tilbage og lade dem i Vindsiden være urørte.

Danner Træet en Kurvform, faar man straks mere Arbejde; thi det bliver nødvendigt at sørge for, at de 5 Grene, der danne Træets Form, ere af lige Væxt og ligeledes Sidegrenene paa hver af disse. Men medens det i Grunden ingen Sag er at beskære de fritstaaende Træer, er det derimod vanskeligere, saa snart de danne et Busket; thi der har man ikke alene med de enkelte Træer at gjøre, men skal ogsaa passe paa det ene Træs Forhold til det andet. Bliver dette ikke iagttaget i et Busket, vil man faa en Flok Krøblinger af Træer, hvoraf et Par enkelte, der have den stærkeste Væxt, ville rage herskende op.

Man maa derfor, naar Træerne ere nødsagede til at staa Side om Side, i Tide bestemme, hvilke man ønsker til stadig Bestand, saaledes at de, der blive overflødige, kunne fjærnes, efterhaanden som de andre indtage deres Plads. Største Delen af vore Buske kunne beskæres saaledes, at de stadigt, uden at miste noget af deres Form og smukke Udseende, kunne indtage den til dem fra først af bestemte Plads, idet man, saa snart Buskene have naaet den passende Størrelse, bortskærer et Par af de ældste

Grene helt nede ved Jorden, og af de Skud, der saa skyde frem, lægger et Par nye til det følgende Aar. Ved saaledes at lægge et Par nye Skud til hvert Aar, idet man ligeledes fjærner de 2 ældste og lader Busken stadigt have 11—24 Grene, beholder den sit rette Udsende. Man faar da ikke det sørgelige Syn at se til Dels stævnede Buske, hvilket man ofte bliver nødsaget til, naar Busketterne henstaa ubeskaarne i flere Aar. Enkelte Grene, som hænge ned mod Jorden eller sprede sig for meget til Siden, som krydse andre Grene eller hindre Luftens Adgang til Midten af Buskene maa fjærnes eller skæres tilbage over en Knop eller en Gren.

Denne Beskæring maa ske i Marts Maaned; dog maa herfra undtages alle saadanne Buske, som blomstre i April—Maj; for dem er det bedst at vente med Beskæringen til lige efter Afblomstringen, da man ellers berøver sig selv for mange Blomster. For talrigt opvoxende Rodskud maa naturligvis fjærnes hvert Aar, helst ved St. Hansdag.

Træer og Buske, der særligt egne sig til
Smaahaver.

Træer. Til Smaahaver bør aldrig vælges saadanne Træer, som brede sig meget ud med deres Krone eller Rødder, men saadanne, som ved en mere sammentrængt Væxt kunne tillade andre Træer og Buske at trivets jævnsides med dem.

Af Lønslægten*) (*Acer*) er der mange smukke Træer, der udmærke sig ved smukke Farver i Foraar og Forsommer, men tabe det senere; kun *Acer japonicum rubrum*, der er saa fin af Væxt holder sig smuk rød hele Sommeren. Ligeledes beholde de smukke *Acer negundo* eller *Negundo fraxinifolium* de smukke gul- eller hvidbrogede Blade hele Sommeren. De to almindelige *Acer platanoides* eller Svensk Løn og *Acer pseudoplatanus* Æretræ anvendes jo tilligemed Afarterne med brogede Blade overalt. — *Acer Reichenbachii* og *Schwedleri* med røde Blade. *Acer Leopoldii* med brogede Blade og *Acer Worleei* med gule Blade ere alle smukke. — Endelig den smukkeste *Acer palmatum atropurpureum*, der hele Sommeren har smukke røde Blade.

Hestekastanier (*Æsculus*) blive i Reglen for store for Smaahaver, dog kan den smukke rød-blomstrende *Æ. rubicunda*, der er noget svagere af Væxt, bruges med god Virkning, hvor der er Plads dertil. Pavierne (*Pavia*), der ere noget svagere af Væxt end de foregaaende, kunne let faa Plads. Baade *P. rubra*, med røde, og *P. flava* med gule Blomster, tage sig godt ud i enhver lille Have.

Skyrækkeren (*Ailanthus glandulosa*) har store smukke, finnedede Blade og taaler godt Beskæring. Den kan taale baade Gas og Kulrøg.

*) Træer, Buske og Sirplanter ere ordnede alfabetisk efter de latinske Navne. da de fleste Plantefortegnelser ere ordnede paa denne Maade.

El (*Alnus*). Det er navnlig den smukke, orientalske El (*A. orientalis*) og de fligetbladede Ellearter, der fortjene at plantes. Derimod egner den almindelige Rødel og Graaellen sig bedre til Mellemlantning, da de voxe hurtigt.

Birk (*Betula*). Alle Birkene egne sig til at plantes i mindre Haver, og de ere til ikke ringe Pryd i disse ved deres lette, fine Løv, men desværre brede de deres Rødder temmelig meget i Jordoverfladen. Blodbirken, Papirsbirken, den fligede Birk og Hængebirken navnlig Afarter *Youngii* ere de smukkeste.

Avnbøgen (*Carpinus*) egner sig godt for mindre Haver og er fortrinlig til Hæk. Der er smukke Afarter med fligede og med forskellige Blade.

Castanea vulgaris nana er ligeledes god; den er en lavere Form af den ægte Kastanie, hvilken sidste breder sig temmelig meget, skjønt den paa Grund af sit smukke Løv fortjener Plads overalt.

Weichseltræet (*Cerasus Mahaleb*) udmærker sig ved sin Vellugt. Ligesom dette Træ fortjene de dobbeltblomstrede Kirsebær at plantes. *C. Padus* (Hægebær) bør vælges paa Grund af sine tidlige, hvide Blomster, og *C. serotina* for sine smukke, blanke Blade. Men den smukkeste af dem alle er dog *Cerasus Watterii* med de smukke store Blomster, hvor hver en enkelt hel Blomst er saa stor som et Kronestykke og hvid med bleg rød Midte.

Tjørn (*Crataegus*). Heraf gives der mange Arter og Afarter, som med Held kunne anvendes

over alt, da de ikke alene udmærker sig ved smukke Blomster, men ogsaa ved de stærkt farvede (i Reglen røde) Bær, som sidde paa dem til langt ud paa Vinteren. Navnlig bør for Blomsternes Skyld de enkelte og de dobbelte Rød- og Hvidtjørn ikke savnes, meget smuk er Pauls new scarlet *Crataegus coccinea*, og *C. punctata* har de smukkeste Bær. *C. Crus-Galli* udmærker sig i Særdeleshed ved glinsende, næsten læderagtige Blade.

Bøgene (*Fagus*) kunne vanskeligt finde Plads, uden at de maa beskæres meget, da de gjerne brede sig stærkt med deres store Kroner, det taale de imidlertid meget godt og kunne tilklippes i Søjleform. Det er især Blodbøgen, som man har Lyst til at dyrke i sin Have. Vælger man af den de noget kostbarere, podede Exemplarer, blive disse sjælden for store og faa som Regel en mørkere Farve end de, som ere tiltrukne ved Frø. — Den fligede Bøg, der ligeledes sælges som podet, bliver heller ikke ret stor og er ganske karakteristisk, ligeledes den smukke nye Bøg Prinds Georg, der har kjæmpemæssige Blade, er tiltrukken paa Vilvorde.

Askene (*Fraxinus*) egne sig ikke til mindre Haver paa Grund af, at de udtære Jorden meget og brede sig baade med Rod og med Top over en stor Strækning. Dog bør den lille Kugleask (*Fraxinus bullata*) ikke savnes i nogen Have; den egner sig som højstammet særligt til at plantes frit, selv paa Steder, som ere meget udsatte for Blæsten. Gulasken *Fraxinus exelsior aurea* bliver heller ikke for høj, naar den er podet. Den har ikke alene gule

Blade men smukke gule Grene. End videre kan den smukke hvidblomstrede Mannaask tilraades meget.

Valnødderne (*Juglans*) blive ligeledes for store; dog har man Dværg-Valnødden (*J. fertilis*), som bør plantes, da den baade udmærker sig ved smukke Blade og fortrinlige Frugter.

Tulipantræet (*Liriodendron tulipifera*) har smukke Blade af en mærkværdig Form og bærer, naar det bliver ældre, smukke Blomster i August Maaned. Beskjæres den, saa den kun faar een Stamme, bliver den meget smuk og blomstrer allerede det 7ende Aar.

Platanerne (*Platanus*) ere udmærket smukke i en noget større Have, men optage temmelig megen Plads, dog taale de godt Beskæring. Der er en meget smuk Afart med brogede Blade.

Popler har man nu saa smukke som den pyramideformede Sølvpoppel *Populus Bolleana*. Ligeledes den smukke pyramideformede *Populus dilatata* der er langt mere haardfør end den italienske Poppel. Begge disse maa helst kun have Stamme, og alle Hovedgrenene skjæres aarlig paa 3 Tommer, hvorved dannes smukke Søjler af Løv.

Mirabelblommetræet (*Prunus Myrobalana* og *divaricata*) blomstrer meget tidligt med hvide Blomster og minder ved sin Blomsterrigdom om Slaaen. I Avgust, naar den er tæt besat med røde eller gule Blommer, er den endnu smukkere. Den smukkeste er dog den rødbladede *Prunus Pisardii*, der kappes med Blodbøgen i Skjønhed.

Æbletræer (*Pyrus Malus*). Af disse dyrkes

baade *P. M. prunifolia* og *P. M. paradisiaca* under Navn af Paradisæbler; de udmærke sig baade ved smukke Blomster og Frugter, hvilke sidste jo bruges i Husholdningen, hvorfor Træet plantes i enhver lille Have. *P. M. floribunda* og *P. M. Ringo* med flere have overordentlig smukke Blomster, der især som Knopper og halvudfoldede tage sig meget godt ud.

Eg (*Quercus*). De smukke Ege ere desværre som oftest alt for store til, at de kunne anvendes. Dog er det, hvor Haverne ere noget større, værd at plante de smukke Rødege, der om Efteraaret have røde Blade, og den smukke Frynseeg (*Q. Cerris*). — Gulegen *Q. pedunculata foliis aureis*. Smukke ere Pyramideegene; men de maa beskjæres, saa de ikke brede sig for meget ud til Siderne,

Bønnetræ eller uægte Akacier (*Robinia*) blive vel temmelig store, men kunne ved Beskjæring holdes inden for visse Grænser og dog blomstre ret rigeligt. *Robinia pseudacasia semperflorens* er stedse blomstrende. Smukke ere de rødblomstrede *Robinia viscosa*, *Robinia Deçaisniana*, *Robinia inermis* det tornløse Bønnetræ er den saakaldte Kugleakasia, naar den er podet paa det almindelige Bønnetræ.

Pilene (*Salix*) egne sig i Grunden bedst til Mellemlantning. Blandt de faa, der kunne være Tale om at vælge til Pryd, bør Rævehalepilen (*S. alopecuroides*), den sølvbladede Pil (*S. argentea*), den smukke, lille Flodpil (*S. incana*) og Lavrbærpilen (*S. pentandra*) tilraades, af hængende *Salix pendulina* og *S. Britzensis* med gule Grene.

Røn (*Sorbus*) er det særligt værd at lægge Mærke til, da de næsten alle udmærke sig baade ved smukke Blomster, Blade og Frugter og ved en ikke alt for spredt Væxt. Særligt fremhæves *S. fennica* med pyramidal Væxt. *Sorbus scandica* og den kjønne *Sorbus aria*, hvis Blade ere sølvhvide paa Undersiden. Selv den almindelige Røn (*S. aucuparia*) er overordentlig smuk og af den haves en Afart *S. aucuparia edulis* med Frugter, der ere meget store og fortrinlige at sylte.

Lindene (*Tilia*) ere for store til smaa Villahaver, men bruges dog en hel Del, da de godt taale Beskæring og derved holdes inden for de ønskede Grænser. Særligt maa den smukke Sølvhind (*T. tomentosa*) nævnes, da den har mere opret Væxt og derfor tager mindre Plads op, ligeledes ere Lindene med fligede Blade meget smukke.

Ælmene (*Ulmus*) blive ligeledes temmelig store, men anvendes dog af samme Grund som Lindene meget, ikke alene i Træplantningerne, men ogsaa særligt ligesom Lind til at danne Lysthuse af. Især er Pyramide-Ælmen (*U. Dampierii*) meget smuk, naar den beskæres til Søjleform, og endnu smukkere *Ulmus Wredii*, der har pyramideformig Væxt og gule Blade. Korkælmen kan se meget aparte ud. Kugleælmen *U. umbraculifera* er smuk.

Buskene, som kunne anvendes til Haveanlæg, kunne efter Størrelsen inddeles i 3 til 4 forskellige Afdelinger. »Store Buske« kalder man dem, der naa en Højde af 10—15 Fod; »mellemstore« kaldes de, naar de kunne blive 5—10 Fod høje; »smaa Buske«

kalder man dem, der kun blive 2—5 Fod, og desuden har man meget lave Buske, som højst blive 2 Fod.

Af store Buske maa først nævnes *Amelanchier canadensis*, der udmærker sig ved sine tidlige, hvide Blomster og sin smukke, oprette Væxt og *A. botryapium* med røde Blomster.

Kornelkirsebær (*Cornus mas*) udmærker sig ved at have gule Blomster før Løvspringet og smukke, røde, spiselige Bær om Efteraaret. Af den er der en smuk brogetbladet Afart.

Hassel (*Corylus*). De forskjellige Hasselbuske dyrkes mere eller mindre for Frugtens Skyld; men til Dels ogsaa for Bladenes; saaledes har *C. tubulosa foliis purpur* udmærkede Frugter og smukke, røde Blade.

Guldregn (*Laburnum*). Blandt disse er unægteligt Alpe-G. (*L. alpinus*) langt smukkere end alm. G. (*L. vulgare*), idet hin har smukke, glinsende Blade og længere Blomsterklaser, om den end blomstrer lidt sildigere end denne. Alpe-Guldregnen bliver næsten et Træ og er den haardføreste af alle høje Buske; selv paa de mest udsatte Steder udvikler den sig frodigt.

Smalbladet Sølvblad (*Eleagnus angustifolia*) har næsten sølvhvide Blade og *E. edulis* har Frugter, der kan syltes.

Almindelig Benved (*Euonymus europaeus*) udmærker sig især ved sine smukke, røde Kapsler og gule Frø; men *E. grandifolius* er endnu større og smukkere.

Sandtidse (*Hyppophæe rhamnoides*) har smalle, sølvglinsende Blade og voxer især godt i Sandjord, men den skyder temmelig mange Udløbere. Den er god til at plante ud mod Stranden.

Tartarisk Gedeblad (*Lonicera tartarica*) er tidligt blomstrende med smukke, røde eller hvide Blomster; navnlig er Afarten »blanc virginal« forsynet med meget store og smukke hvide Blomster.

Pibeved eller uægte Jasmin (*Philadelphus*). Af denne Slægt have Buske i forskellige Størrelser, *Ph. Zeyherii* med opret Væxt maa henregnes til de største Buske ligeledes *Philadelphus grandiflorus* og *Gordonianus*.

Resedatræ (*Ptelea trifoliata*) har uanselige, grønne Blomster, hvis Duft minder om Resedaens, af den har man en Afart med gule Blade.

Af Vrietorn har (*Rhamnus carolinianus*) ganske smukke Blade og er om Efteraaret rigt besat med røde Bær.

Hjortetakstræerne (*Rhus glabra* og *R. typhina*) have smukke, store, fannede Blade.

Hyld (*Sambucus*). Den almindelige sorte Hyld bør plantes for sine hvide Blomsters og sorte Frugters Skyld. Der er en Mængde Afarter af den, f. Ex. *S. nigra laciniata* med fligede, *S. n. fol. aureis* med gule, *S. n. var. variegata* med brogede Blade og *S. n. pyramidalis* med aldeles pyramidal Væxt. *S. racemosa* (Druehyld) udmærker sig ved sit tidlige Løvspring og ved at have smukke røde Bær i den sidste Halvdel af Sommeren. Den fligede Afart af denne er usædvanlig smuk *S. laciniata* eller *S. pinnatifida*.

Af Mjødurt *Spiraea* er (*S. ariaefolia*), ubetinget den smukkeste, den har store, smukke, hvide Blomsterstande.

Sirén (*Syringa*). *S. chinensis* har smallere Blade og større Blomsterstande end den almindelige Sirén (*S. vulgaris*), af hvilken man har baade lilla og hvide. Blandt Afarterne maa især Marly-Sirénen, der plantes saa meget i Omegnen af Paris fremhæves, og den smukke, storblomstrede hvide Sirén Mont blanc samt den storblomstrede røde Souvenir de Späth og de andre nyere, storblomstrede Afarter fremhæves. *S. emodi* fra Himalaya, som er meget smuk, ses endnu sjældent her i Landet.

Staphylea colchica og *pinnata* ere smukke Buske med hvide Blomster, disse minde om Lilieconvaller.

Snebolletræet (*Viburnum Opulus rosea*) har, som bekendt, store, smukke hvide Blomster, men ere Blomsterne ikke saa smukke hos Stambusken *V. Opulus*, ere Bærrene desto kjønnere.

Mellemstore Buske.

Særkronen (*Amorpha*) springer desværre noget sildigt ud, og Spidserne af Grenene fryse bort hver Vinter, men den udmærker sig ved meget smukke Blade og ejendommelige, brunligviolette Blomster.

Berberis heteropoda udmærker sig ved smukke, gule Blomster og røde Bær, der kan syltes. Blodberberissen har smukke, purpurfarvede Blade, især naar den staar udsat for fuld Sol.

Kanélbusken (*Calycanthus floridus*) har

mørkebrune Blomster, der selv som visne lugte som Jordbær.

Ærtetræ (*Caragana*) har gule Blomster; af større er der *C. arborescens* med gule Blomster og uligefinnede Blade og *Caragana frutescens* med koblede Blade.

Blærebussen (*Colutea*) har brune eller gule Blomster, som hos *C. cruenta* ere mørkere og hos *arborescens* lysere.

Smaamispler (*Cotoneaster*). Af disse haves flere med temmelig uanselige, hvide Blomster, men smukke, skinnende, røde Frugter. *C. vulgaris* og *C. tomentosa* ere de almindeligste, men *C. lucida* er meget smukkere. Den kjønneste af dem alle er dog den under Navn af Ildtjørn saa bekjendte *C. pyracantha*, hvis Blade blive siddende grønne paa Busken Vinteren over. Dens Frugter have en skinnende ildrød Farve.

Kornel (*Cornus*). Af disse anbefales *C. alba* med røde Grene og hvide Bær. *C. sanguinea* og *C. sibirica* ere ogsaa ret smukke Buske. Af dem alle haves smukke, brogetbladede Afarter. De kjønneste ere *C. sibirica elegantissima* med hvidbrogede og *C. Späthii* med gulbrogede Blade.

Deutzia-Arterne have alle smukke, hvide eller rødlig Blomster i oprette Klasser. Af enkelte er *D. crenata* den smukkeste, og af dobbelte ere den rent hvide, *D. c. candidissima*, og den bleg-røde, *D. c. purpurascens*, de smukkeste.

Sølvbusken (*Elæagnus argentea*) der har

sølvliggende Blade og vellugtende Blomster, er ubetinget den smukkeste af alle sølvbladede Buske.

Forsythia viridissima har smukke gule Blomster, der komme frem om Foraaret før Løvspringet. *F. suspensa* ligner denne, men har hængende Væxt.

Kerria japonica fl. pl. har gule, dobbelte Blomster og grønne Grene.

Ligustrum ovalifolium har store, glinsende næsten stedsegrønne Blade og hvide Blomster, *L. vulgaris* er mindre baade i Blade og Blomst, men der haves en smuk Afart (*L. v. foliis aureis*) med næsten citrongule Blade. Dog bliver denne ikke nær saa høj som den almindelige.

Gedeblad (*Lonicera*). Heraf anvendes *L. alpigena* med smukke Blade og Bær og *L. Ledebourii*, der ligner den føregaaende, men har laadne Blade og store, røde Dækblade ved Blomster og Frugt; den har ikke saa smuk en Væxt som forrige Art.

Af *Philadelphus* bør *P. coronarius*, *P. hirsutus* og *P. speciosus* anvendes.

Rhamnus alpina har store, smukke, rynkede Blade, som altid tiltrække sig Opmærksomheden.

Paryktræet (*Rhus Cotinus*) ser mærkværdig ud med sine Blomsterstande, hvis fejlslaaede Blomsters Stilke danne ligesom en brun Paryk over hele Busken, der har smukke, runde og langstilkede Blade.

Ribes (*Ribes sanguineum*) med røde, enkelte og dens Afart med dobbelte Blomster der har en

meget lang Blomstringstid. Der er ogsaa Afarter af *Ribes sanguineum* med hvide og blegrøde Blomster; men de kunne ikke maale sig med de røde. *R. aureum* med gule og *R. Gordonianum* med rød-gule Blomster ere almindeligt yndede Busketplanter. *R. alpinum* udmærker sig ved sit tidlige Løvspring, medens Blomsterne ere uanselige.

Robinia hispida har smukke, store blegrøde, Blomsterklaser, men den er noget kjælen, hvorfor den oftest plantes som Espalier.

Rosen (*Rosa*). *R. rubrifolia* med røde Blade, Æblerosen (*R. rubiginosa*) med vellugtende Blade, Majrosen (*R. cinnamomea*), der er halvfylt og *caroliniana*, der blomstrer hele Efter-sommeren og langt ud paa Efteraaret, ere værd at plante i enhver Have.

Spiræa opulifolia aurea med smukke gule Blade.

Snebær (*Symphoricarpos racemosa*) pyn-ter med de hvide Bær, naar man ikke planter for mange af dem. De ere slemme til at give Udløbere.

Tamarix tetandra med sit fine Løv og sine blegrøde Blomster er meget smuk og endnu smukkere er *Tamarix Odessana*.

Viburnum Lantana tager sig godt ud med sine store, laadne Blade og forskjelligfarvede Frugter.

Til Slægten *Weigelia*, hvis rette botaniske Navn er *Diervilla*, høre nogle af de smukkeste blomstrende Buske. Blomsten er tragtformig med vexlende Farver fra blegrødt til højrødt og fra gult til hvidt. De smukkeste af dem er *Diervilla*.

amabilis, D. van Houttei, D. grandiflora med blegrøde, D. Camaeleon med forskjelligt-farvede, D. Lavallii med højrøde og D. nivea med hvide Blomster.

Mindre og lave Buske.

Dværgmandlen (*Amygdalus nana*). Heraf har man smukke Afarter, baade med røde og hvide Blomster. Næsten lige saa smuk og endnu mere haardfør er *Amygdalus Georgica*.

Amygdalopsis Lindleyana eller, som den ogsaa kaldes, *Prunus triloba*, hvis smukke, dobbelte, rosenrøde Blomster ligne smaa Noisette-roser, er særdeles smuk. Denne og Dværgmandlen maa begge sættes paa en noget beskyttet Plads, men ere nogle af de smukkeste af tidligt blomstrende Buske.

Azalea pontica med store, gule, vellugtende Blomster, og *Azalea mollis* med Blomster i alle Farver bør plantes i enhver lille Have, men den fordrer til sin kraftige Udvikling Tørv- eller Løvjord.

Ceanothus Arter og Afarter, hvoraf *americanus* har smukke, graalige Blomster, og *C. azurea* blaa men endnu smukkere blaa *C. Arnoldii*, blive kun omtrent 1 Alen høje og egne sig godt paa Steder, hvor Plantningen rykker nær ud til Gangen ligeledes den røde *Ceanothus*.

Caronilla Emerus har smukke, gule Ærteblomster og blomstrer næsten hele Sommeren igjennem.

Japanesisk Kvæde (*Cydonia japonica*) har

smukke og store, mørkerøde, Afarterne kjødfarvede eller hvide Blomster. Den udfolder samtidigt baade Løv og Blomster og er en af de mest yndede Foraarsbuske i Haverne.

Cytisus. Til de smaa Guldregnsarter hører en Mængde Buske der egne sig til at plantes i Haver. *C. capitatus*, *C. elongatus* og *C. sessifolius* udmærke sig ved gule Blomster. *C. purpureus* har rødlige Blomster.

Dansk Pebertræ (*Daphne Mezereum*) med hvide eller røde Blomster er en af vore mest yndede Foraarsbuske, der blomstrer, før den faar Blade.

Deutzia gracilis er meget mindre end alle de andre *Deutzia* og bliver sjældent mer end én Alen høj. Den pryder meget ved sit lette Løv og sine talrige, hvide Blomster; den har en smuk broget Afart.

Diervilla canadensis har gule Blomster.

Visse (*Genista*). Blandt disse udmærke især *G. tinctoria* og *G. elata* sig ved deres talrige, smukke, gule Blomster.

Hydrangea paniculata og især *H. p. grandiflora* har store, smukke, hvide Blomster og kaldes almindeligt i daglig Tale »haardfør Hortensia«. *H. nivea*, hvis Blade ere hvide paa Undersiden, ser ganske mærkværdig ud.

Indigofera Dosua har lillarøde Blomster og bliver 2 à 3 Fod høj, da Spidserne af Grenene fryse bort om Vinteren.

Ligustrum chinense har smukke, i to Rader stillede Blade.

Myricaria germanica har et sjældent fint Løv og er meget haardfør, især naar den voxer imellem Stene og Sand.

Den træagtige Pæon (*Paenonia arborea*). Heraf haves en Mængde Afarter, af hvilke den ene overgaar den anden i Skjønhed.

Potentil (*Potentilla fruticosa*) med grønne og *P. argentea* med graalige Blade have begge gule Blomster og blomstre hele Sommeren.

Alperose (*Rhododendron*) *R. ponticum* med lilla Blomster er i Grunden den haardføreste af alle Alperoser og den eneste, der er værd at tilraade til almindelig Dyrkning; især holder den sig godt, hvor den plantes imod Nord.

Rosa blanda med hvide Blomster, *Rosa pimpinellifolia* med forskjelligt farvede Blomster og *R. cinnamomea fecondissima* med røde Blomster blomstre meget tidligt, men overgaaes i Størrelse af den smukke enkelte storblomstrede *R. rugosa*, der blomstrer, lige til Frosten kommer. Dens store fladtrykte Hyben er udmærket til at sylte.

Spiraea Ewersii og *S. callose rubra* have smukke røde Blomster i Halvskjærme. *S. c. alba* bliver ikke ret høj; den har hvide Blomster. *S. Douglasii* har smalle hele, laadne Blade og røde Blomster. *S. prunifolia* har dobbelte og hvide Blomster. *S. salicifolia* *Bilardii* har mørkerøde Blomster, *S. sorbifolia* hvide Blomster og Blade, der ligner Rønnens. *S. Thunbergii* med meget fine Blade og hvide Blomster er den fineste af alle Mjødurtearter. *S. van Houttei* har smukke hvide

Blomster i tætte Halvskjærme. Blandt de mange Spiraeaarter ere de nævnte baade de smukkeste og de mest rigtblomstrende.

Symphoricarpus vulgaris har smukke Blade, der ud paa Efteraaret bliver helt bronze-farvede.

Weigelia (*Diervilla*) *rosea* med blegrøde Blomster holder sig lav. *D. nana* fol. var. har brogede Blade.

Naar man til en Have vil gjøre sit Udvalg blandt de ovennævnte Buske og Træer, og man ordner disse efter deres Højde og Farve, hvilket jo altid angives i Catalogerne, kan man let danne sig smukke Busketter deraf. Man planter i Reglen saaledes, at de højeste Træer og Buske staa i Midten, og at de andre ordnes i Kredse der omkring, eller ogsaa saaledes, at det hele Busket kommer til at bestaa af ens høje Buske, medens der'hist og her plantes enkelte Træer med let Løv, (som Birk eller lign.) eller højere Buske (som Guldregn, Sirén o. lign.), der komme til at hæve sig frit over de øvrige.

Hvis Buskettet derimod paa den ene Side grænser til en Plæne og paa den anden Side til en Gang, hvor man ønsker Skygge, saa maa de højeste Buske eller Træer staa nærmest Gangen, og de andre Buske i lavere Kredse, den ene uden om den anden, ind imod Græsplænen.

Grænser Buskettet til Havens Udkant, plantes ligeledes de højeste Buske og Træer bag ved og de lavere foran.

Ved Plantningen af disse Rækkør af Buske og Træer maa man ikke alene sørge for, at Blomster-nes Farver og Bladenes Former passe sammen, men tillige paasé, at de jævnsides staaende Buske ikke ligne hverandre for meget i Form og Voksemaade; thi da bliver det strax iøjnefaldende, at Buskene ere plantede i Rækker, hvorimod det ser langt smukkere ud, naar der vexles med Plantningen, og der saaledes kommer mere Frihed til Stede i Buskettet; thi et Busket skal ikke staa som en sammentrængt Masse, men som en Samling af Buske, hvor hver enkelt kommer til sin Ret.

Man kan ogsaa, naar man ønsker, at Busketterne skulle gjøre Indtryk paa visse Tider af Aaret, danne hvert enkelt Busket med saadanne Buske, der have ens Blomstringstid. Vil man have, at Buskettet særligt skal smykke ved sin Bladrigdom, saa kan det bestaa enten alene af grønne Buske, der udmærke sig ved smuk Bladform, eller med Buske, hvis Blade have forskellige Farver, saaledes at man i Buskettet som i et Tæppebed kan faa bestemte Tegninger frem. Saadant et Busket bliver sjældent rigtigt smukt, naar der findes for mange broget-bladede Buske imellem, men det er bedre, om der til vælges Buske, hvis Blade have rene Farver (f. Ex. Blodnødden, Blodberberissen, den gule Hyld, Sølvblad o.l.).

Vil man have et Busket af tidligt blomstrende Buske, da ville af de største Buske Hægebær (*Cerasus Padus*) med hvide Blomster

og *Cornus mas* med gule samt *Salix alopecuroides* egne sig hertil. Af større Buske kunne *Amelanchier canadense* med hvide, og *Amelanchier botryapium* med røde Blomster anvendes. *Forsythia viridissima* med gule og *Ribes sanguineum* med røde Blomster tilraades ogsaa. Af mindre Buske har man Dværgmandel (*Amygdalus nanus*) med hvide eller røde Blomster, *Azalea pontica* med gule, vellugtende Blomster, *Azalea mollis* og dens forskelligt farvede Afarter, *Cydonia japonica* med røde, hvide eller blegrøde Blomster, Pebertræ (*Daphne*) med hvide eller røde Blomster, *Ribes alpinum* (der mest udmærker sig ved sit tidlige Løvspring), og *Ribes lacustre* med mærkelige Blomster og Torne.

Ønsker man et Busket, i hvilket Buskene udmærke sig ved smukke, fjernervede Blade, ville blandt de større Buske eller Træer *Cerasus serotina* og *Crataegus Crus-Galli* med deres blanke Blade tage sig fortrinligt ud. Af store Buske er *Euonymus latifolius*, *Ligustrum ovalifolium*, *Lonicera alpigena* og *L. Ledebourii*, *Rhamnus alpina*, *Salix pentandra* og *Syringa Emodi* gode. Af lavere Buske ere *Diervilla canadensis*, *Ligustrum chinense*, *Spiraea Douglasii*, *Billardii* og *S. prunifolia* samt *Symphoricarpos vulgaris* at foretrække.

Til et Busket af Buske med farvede Blade kan man inderst plante gul Hyld eller *Spiræa opulifolia foliis aureis* o. l. saa Blod-

nød, dernæst en Kreds af *Elæagnus argentea*, saa en af *Blodberberis* (hvis man ikke er bange for dens Rust) og endeligt yderst en Kreds af *Sambucus pulverulenta* eller gulbladet *Philadelphus*. Ja, der er nu saa mange Afarter af Buske med farvede Blade, saa disse Grupper eller rettere Bousketter kunne varieres meget.

I Haver, der skulle tilplantes alene med stedsegrønne Træer og Buske, ville den smukke *Ædelgran* (*Abies pectinata*) og de endnu smukkere Arter *A grandis*, *A concolor* og *A. Nordmanniana* let blive for store. Det samme vil blive Tilfældet med den østerigske Fyr, hvorimod *Weimouthsfyrren* (*Pinus Strobilus*) og endnu bedre *Zirbelfyrren* (*Pinus Cembra*) kan anvendes. *Zirbelfyrren* har en slank og tætsluttet Væxt og vil være en Pryd for enhver Have, tilmed da den ikke tager alt for megen Plads op; den lave *Pinus Pumilio* med dens Afarter ere fortrinlige. Af *Ædelgraner* vil *Balsamgranen* (*Abies balsamea*), af *Rødgranene* vil *Hvidgranen* (*Picea alba*), og den smukke orientalske *Gran* (*P. orientalis*) være mest at tilraade. Den smukke *Tsuga Douglasii* bør plantes, hvor man har mere Plads, da den breder sig temmelig meget.

At de største stedsegrønne Buske bør blandt *Livstræerne* (*Thuja*) *T. occidentalis* og *T. gigantea* nævnes som meget haardføre. *Cupressus* eller *Chamaecyparis Lawsoniana* og dens Afarter, som beholde den grønne Farve Vinteren

igjennem, medens de andre blive noget brunlige maa ligeledes nævnes. *Tsuga canadensis* er meget smuk; den ligner halvt en Gran og halvt en Tax. Blandt Ener fortjene baade den almindelige Ene (*Juniperus communis*) og den virginske Ene *J. virginiana* og den smukke pyramideformede *J. drupacea* at anbefales.

Blandt større Buske til at plante omkring de nævnte kan anvendes forskellige Afarter at *Thuja orientalis*, som dog ere mindre haardføre, men smukke og andre haardføre *Thuja*afarter som *Th. occidentalis* *Wareana* og *Th. occ. Elvangeriana* m. fl. *Taxus baccata* og *Taxus canadensis* samt *Buxus arborescens* kunne tildannes i alle Former og naa en temmelig betydelig Højde og Brede, hvorfor de stadig maa beskæres, da de ellers skade de nærmest staaende Buske. Gyvelen (*Sarothamnus*) med sine grønne Grene og sine gule Blomster tager sig fortrinligt ud mellem stedsegrønne Træer, ligeledes den hvidblomstrende Gyvel. Den almindelige *Ilex* (Christtorn) med de smukke Blade og røde Bær gjør udmærket Virkning. *Cerasus Laurocerasus* bliver ligeledes meget smuk, naar man dækker den let om Vinteren og navnlig i Maanederne Marts og April sørger for, at den ikke lider under Forskjellen i Dag- og Natvarmegraderne.

Af lave, stedsegrønne Buske have en stor Mængde, baade henhørende til Naaletræerne og andre Plantefamilier. Blandt disse sidste maa især fremhæves den smukke lavrbærbladede *Ilex opaca* og de mange forskellige lave, brogede Christtorn-

arter, den smukke *Berberis dulcé* eller *buxifolia* med gule Blomster og blaa Bær, de smukke *Mahonia repens* og *aquifolia* og de mange forskellige Afarter af lave Buxbom foruden en hel Mængde andre (*Euonymus*, *Aucuba* o. l.), som ikke ere tilstrækkeligt haardføre til at taale vort Klima, men maa holdes i Hus om Vinteren. *Rhododendron ponticum* med sine store, violette Blomster og en Del Afarter baade af denne og andre *Rhododendron* ere mere eller mindre haardføre.

Blandt dem, der høre til Naaletræerne, ere især de mange Arter og Afarter af *Retinospora* at fremhæve, da de udmærke sig baade ved deres lave Væxt, fine Naale og smukke Former og Farve; især maa *R. plumosa* og *R. p. aurea* nævnes. Endvidere har man nu en Mængde Dværgformer af de forskellige Naaletræer.

Fritstaaende Træer og Buske.

Blandt disse, der skulle plantes enten enkeltvis eller nogle Stykker sammen paa saadanne Steder, hvor de falde mest i Øjnene, findes der baade større og mindre og baade løvfældende og stedsegrønne, saa at man deriblandt let kan gjøre et passende Valg efter Havens Størrelse,

Af løvfældende maa man først nævne:

Acer Leopoldii, som har smukke, brogede Blade og opret Væxt, den egner sig godt til at plantes frit.

A. japonicum er rød hele Aaret, da baade Blade og Grene ere røde. Den passer ret i Smaahaver, da den ikke bliver saa stor.

Skyrækkeren (*Ailanthus glandulosa*) tager sig godt ud med sine store Blade; dog kan den imellem skæres temmelig langt tilbage for at faa tilstrækkeligt kraftige Skud, ja endogsaa afskjæres lige til Jorden og kommer da med en Mængde kraftige Rodskud.

Hængebirke (*Betula verrucosa pendula* og *B. Youngii*) med hele og *B. v. laciniata* med fligede Blade, egne sig paa Grund af deres lette og smukke Væxt godt for Smaahaver; desuden har man en smuk Pyramidebirk (*B. alba pyramidalis*), men den, som bærer Prisen for dem alle, er dog Blodbirken (*B. v. purpurea*) med røde Blade.

Den ægte Kastanie (*Castanea vulgaris*), har store, smukke, glinsende Blade og kan tildannes i hvilken Form, man ønsker sig.

Crataegus. De forskjellige Rød- og Hvidtjørne, baade enkelte og dobbelte, ere meget smukke i deres Blomstringstid. *Crataegus crus galli* udmærker sig ved særdeles smukke lavrbærlignende Blade, og lige som en hel Mængde, af de forskjellige Tjørne navnlig *C. coccinea* og *C. punctata* — ogsaa ved sine smukke Bær, der hænge paa Træet langt ud paa Vinteren.

Ask (*Fraxinus*). Blandt Askene er der Gulasker *F. excelsior aurea* og *F. aucubaefolia* med plettede Blade, endvidere Manna-Asken og Kugleasken, der kunde være Tale om at dyrke i mindre

Haver. Kugleasken egner sig langt bedre hertil end den bekendte Kugleakasio, da den ikke fordrer saa megen Beskæring, Læ og Pasning som denne.

Blodbøgen, *Fagus silvatica* fol. quer., den fligede Bøg og den storbladede Bøg er alle smukke. Mere mærkværdige end smukke ere de hængende Bøge og de hængende Blodbøge.

Juglans fertilis er den eneste Valnød, som egner sig for mindre Haver.

Tulipantræ (*Liriodendron tulipifera*) har mærkværdige Blade og Blomster og kan, naar det beskæres, holdes med enkelt Stamme.

Pterocarya caucasica er et af de Træer, der, plantet frit, bliver aller skjønnest, da det altid har en smuk Form; dog er man ofte nødsaget til at anvende Beskæring for at holde det inden for visse Grænser.

Pil (*Salix*). De smukkeste Hængepile, som man tillige, om man ønsker det, kan danne Lysthuse af, ere *Salix pendulina* og den smukke *S. Britzensis* med gule Grene, der er den haardføre, og den noget mindre, men finere og smukkere *S. purpurea pendula* eller *gracilis*.

Røn (*Sorbus*). Af Røn er der mange, som i Grunden alle egne sig til at plantes frit; blandt de smukkeste er *Sorbus fennica* med pyramidal Væxt. Den hængende *Sorbus aucuparia pendula* er mere ejendommelig end smuk.

Sølvind (*Tilia tomentosa*) er smuk; den har en opret og tætsluttende Væxt og gjør fortrinlig Virkning, ligeledes *T. alba* med hængende Grene.

Ælm (*Ulmus*). Af Ælme haves en hængende

(*U. montana pendula*), som maa beskæres en Del, da den ellers breder sig ud over alt for stor en Strækning; smukke ere de brogede Ælme med hvide eller gule, spraglede Blade og den opretvoxende *Ulmus Dampieri*, der er den smukkeste; den maa beskæres, naar man ønsker en veldannet Søjle af den. Den smukkeste af dem alle er *Ulmus Wredii* der i Væksten ligner *U. Dampieri* men har smukke citrongule Blade.

Af El er de fligede Afarter de smukkeste og saa den storbladede *Alnus orientalis*.

Af Eg have en smuk gulbladet, der ikke voxer saa stærkt og smukke Pyramideege, der maa beskæres.

Af store, fritstaaende Buske er *Amelanchier* fremtrædende baade ved de tidlige, hvide eller røde Blomster, den smukke Væxt og de mørke Frugter.

Dimorphanthus manschuricus med sine mægtige Blade og ejendommelige Væxt er det værd at tilraade, da den har vist sig at være særdeles haardfør, og da den staar langt over *Aralierne* i Skjønhed.

Euonymus latifolius er en smuk, bredbladet Busk, hvis mærkværdige Kapsler maa tiltrække sig enhvers Opmærksomhed.

Kejsertræet (*Paulownia imperialis*) er ved de kæmpestore Blade virkeligt en Pryd for en Have, men da det ikke er fuldstændigt haardført vil det være rigtigt at skære det ned 1 Fod fra Jorden hvert Aar om Efteraaret og dække det mod Frost.

Det skyder da atter om Foraaret kæmpemæssige Skud i Vejret.

Rhamus alpinus er en af de Buske, der tager sig bedst ud frit paa en Plæne.

Pæonia arborea tager sig smuk ud paa en Plæne.

Sambucus nigra pyramidalis er den eneste løvfældende Pyramidebusk, som vil gjøre nogen Virkning i en mindre Have. Meget smukke ere ogsaa *S. n. pulverulenta* med de hvidspættede Blade og *S. rasemosa pinnatifida* med de smukt udskaarne Blade.

Spiraea ariæfolia med sine store, hvide Blomsterstande og sin smukke, halvt hængende Væxt burde bruges mere som fristaaende, end det nu er Tilfældet.

Stedsegrønne Træer og Buske, anvendte fritstaaende.

Hertil kunne i Grunden alle Naaletræer anbefales, da de alle i større eller mindre Grad udmærke sig ved deres regelmæssige Væxt og Form. Skulde man nævne nogle, som ved deres Forms fuldendte Regelmæssighed vilde gøre bedst Virkning maatte det af større Træer være Zirbelfyrren og den orientalske Gran.

Blandt dem, man henregner til Buske, maa Pyramidetaxen fremhæves, desuden de smukke, sammentrængte Afarter af *Thuja*, og *Retinospora*, der dels ere helt grønne, dels spiller mere eller mindre i det gule, og endelig den smukke Juni-

perus pyramidalis eller ogsaa J. drupacea. Cypresserne ere alle smukke, dog ere Cupressus (Chamaecyparis) Lawsoniana med sin hængende Spids og den næsten pyramideformede C. Lawsoniana erecta de, der tage sig bedst ud som fritstaaende, der er af disse en Mængde Afarter som alle ere smukke.

Medens man ved Plantningen af løvfældende Træer og Buske søger ved Udvalget og Plantningen at bringe Samklang i Farverne og Formerne ved at samle Buske med ens Blade, Farve og lignende i de enkelte Busketter, og medens man der kun hist og her bør anvende brogetbladede Planter for enten at bringe Afskygninger eller Afvekslinger til Veje, bør det modsatte ske med Hensyn til de stedsegrønne Busketter; thi her gjælder det om at bringe den størst mulige Afvexling til Veje, da Bladenes gennemgaaende mørkegrønne Farve ellers giver det hele Udseende af at være en ensformig og samlet Masse, hvilket især bliver Tilfældet, naar man, som oftest sker, lægger stedsegrønne Busketter i Baggrunden af Haven.

De fritstaaende Træer maa sættes paa Steder, hvor de let falder i Øjnene, f. Ex. ved Ganges Bøjninger eller frit paa Plænerne (men dog saaledes, at de ikke hindre Udsigten) eller foran Busketter, saaledes at disse tjene til Baggrund for dem. Dog maa man vogte sig for at anbringe for mange fritstaaende Træer, da man derved faar et uroligt Indtryk af Haven, og man bør aldrig plante noget midt

paa en Plæne eller anbringe en Flagstang eller ligner, da det gjør et stygt Indtryk.

Lysthuse. Espalier.

Tidligere plantede man Lysthusene saaledes, at de bleve fuldstændige Løvhytter, der vare tæt lukkede for oven og kun havde den nødvendige Indgang; nu planter man dem mere i en Halvkreds saaledes, at de afgive Skygge til visse Tider af Dagen, idet de ere helt aabne til den ene Side, og man anbringer da i Regelen flere saadanne Siddepladser i et Anlæg. At man ikke mere ynder Løvhytterne ligger deri, at de afgiver et meget søgt Opholdssted for Insekter, og at de blive bladløse inden i, da de Grene, som vende ind ad, efterhaanden blive berøvede Lyset. Desuden ere de i kolde og fugtige Somre alt andet end hyggelige Opholdssteder, hvorfor man nu ofte lader dem være aabne foroven.

Man kan danne saadanne Siddepladser enten af et enkelt Træ (f. Ex. en Hægebirk eller Hægepil) eller af flere Træer, plantede i en Halvkreds, f. Ex. Ælme, Avnbøge eller Sirener, og for det smukke Løvs Skyld danner man dem ogsaa ofte af Lind. Disse Træer plantes med en Alens Afstand, og hvert andet holdes ved Tilskæring lavt og busket for neden, medens hvert andet faar Lov til at voxte til Vejrs. I Reglen klippes de saa paa begge Sider ligesom en Hæk, idet dog Grenene først flettes sammen, hvor der maatte findes Aabninger, for at det hele kan danne en tæt Væg. Er der ikke Plads i Haven til

at danne Siddepladsen af Træer, opstiller man ofte et Espalier af Jærntraad i den Form, som man ønsker at give Lysthuset, og planter langs med dette Espalier Slyngroser, vild Vin, Clematis, Caprifolium eller lignende Planter. Disse behandles paa samme Maade som de Slyngplanter, man lader voxe op ad Huse o. lign.

Det vil i Reglen være afhængigt af Ejerens Smag og Forkjærlighed for enkelte Planter, hvilke Slyngplanter han vil plante op ad sit Hus. Endvidere maa det afhænge meget af Husets Stil, hvorledes disse Slyngplanter bør anbringes; thi ligesaa smukt det er at se grønne Planter op ad en Bygning, lige saa stygt er det, naar Husets Bygningsstil lider derved. Derfor maa man helst i Samklang med Bygningsstilen tage sin Bestemmelse samtidigt med, at Huset bygges, og strax faa anbragt det nødvendige Espalier.

At anbringe Espalier paa Huset vil for dettes Vedligeholdelse være nødvendigt; thi voxe Planterne lige op ad Murene. ville de altid afgive en større eller mindre Mængde Fugtighed til disse. Et saadant Espalier maa helst dannes af galvaniseret Traad eller Jærntraadsnet; thi et Træespalier raadner i Tidens Løb. Afstanden mellem Traadene maa rette sig efter de Planter, som sættes derved; saaledes vil 1 Fods Afstand være nødvendig for Tobakspibepflanzen (*Aristolochia*) og Blaaregnen (*Glycine*) og 9 Tommer for Roser, Caprifolier, vild Vin og almindelig Vinranke. Op ad hver Traad ledes kun én Ranke eller ét Skud, som sta-

digt følger Traaden, medens alle de Sideskud, som fremkomme, knibes saaledes om Sommeren, at de udfylde Mellemrummene mellem Traadene, og ved Foraarsbeskæringen skæres de tilbage over 2 til 3 Knopper. Af Roser maa der af og til lægges nye Skud til og ligeledes tildels for Caprifoliernes Vedkommende, naar de ældre give for faa Blomster. Denne Fornyelse er derimod ikke nødvendig for nogen af de andre nævnte Slyngplanter. Anvendes Staaltraadsnet kan man, om man synes det smukkere brede Espalierplanten frit ud over det. *Actinidia polygama* ser med sine brogede Blade overordenligt smuk ud, anbragt paa den Maade.

Vedbenden og den selvhæftende vilde Vin (*Apelopsis hederacea*), som er forsynet med Hæfterødder etc. kan det ofte falde vanskeligt at faa til at voxe op ad et Espalier af Jærntraade, og især Vedbenden trives daarligt, naar den ikke kan voxe op ad selve Muren eller temmelig brede Træespaliers, som kun ere fjærnede faa Tommer fra hverandre. Det samme er i højeste Grad Tilfældet med *Ampelopsis Veitchii*, der dog er den smukkeste af de nyere Jomfruvin.

I Reglen maa man tilfører en god Del Muldjord før Plantningen ved Espalier; thi det er jo meget sjældent, at der findes god Jord ved Sökkelen af et Hus. Endvidere er det fornødent at passe disse Planter med Vanding og Sprøjtning, da de paa Grund af deres Nærhed ved Huset, og fordi de ofte ere noget overskyggede af Taget, ikke kunde faa den

fornødne Regn eller Dug og saaledes heller ikke kunne blive rensede for Støv og visne Blade.

Der findes næppe andre Planer i Haven, som bør holdes mere omhyggeligt end netop Slingplanterne; thi det gjør altid et Indtryk af Uorden baade af Have og Hus, naar Espalier-Plantningen ikke er i Orden. Opbindingen til Espalieret bør for de tykkere Grenes Vedkommende ske ved Hjælp af Pilevidjer; de tyndere bindes med Bast, og voxe Planterne op ad selve Muren, ere Klædelister eller Læderstrimler, hvorigjennem der slaas et Søm, det bedste Hæftningsmiddel. Om Sommeren bør Opbindingen og Knibningen ske efterhaanden, som Skuddene voxe frem, men derimod maa Foraarsbeskæringen ske i Marts Maaned, naar Vejret tillader det. Holdes et Espalier stadigt smukt, koster det kun halvt saa meget Arbejde, som naar det faar Lov at forfalde, og man til Skade for det gode Udseende maa bortskære en stor Mængde paa én Gang.

Hæ k k e

omkring en Have kunne plantes af højst forskellige Træer og Buske. Hvad der bliver det afgjørende ved Valget af disse er, om der sættes Stakit om Haven eller ikke, og om dette sættes blot foreløbigt, til Hækken voxer op, eller det skal blive staaende, samt om Hækken blot skal danne Grænsen for Haven eller den tillige skal være et uigjennemtrængeligt Hegn. Ælmetræet afgiver hurtigt en Hæk, naar man planter 3 Fod høje Planter og sætter 2

til 3 Planter for hver Alen; man vil da, naar man fletter Grenene ind i hverandre, allerede paa 2 Aar have et Hegn, men den Ulæmpe følger med Ælmen, at dens Rødder brede sig stærkt omkring i Jordens Overflade.

Æblerosen (*Rosa rubiginosa*) giver et godt Hegn, der voxer hurtigt til, men bliver ikke nær saa højt som det foregaaende, om det end hegner bedre, idet man vel betænker sig paa at trænge igjennem en saadan Hæk paa Grund af dens mange Torne. Saa har Æblerosen tilmed den Fordel, at dens Blade lugte godt, og at dens blegrøde Blomster ere smukke, saa at den ved Siden af at give et godt og hurtigt voxende Hegn for Haven tillige er en Pryd for samme. Dog maa der agtes paa, at den trives fortrinligt i svær Jord, men mindre godt, hvor Jorden er mere sandet, naar en saadan Hæk af Æbleroser bliver aaben forneden kan man afskjære den ved Jorden og den skyder frem paany.

Liguster, og navnlig *Ligustrum ovalifolium*, giver en smuk og næsten stedsegrøn Hæk, men den egner sig kun hvor der stadig holdes Stakit, da den er let at trænge igennem.

Tjørn kan paa 4 Aar give en tilstrækkeligt høj og uigjennemtrængelig Hæk og vil vel altid blive den mest brugte Hegnsplante.

Avnbøg er langt mere at tilraade end Ælm; den danner Hæk paa lignende Maade, men voxer langsommere og har den Fordel, at Rødderne ikke brede sig meget.

Navr (*Acer campestre*) afgiver en lignende

Hæk, som det dog er vanskeligt at holde tilstrækkeligt smal.

Andre Planter der ere gode til Hæk ere Bøg, Eg, Kornelkirsebær og de stedsegrønnne Rødgran, Hvidgran, Thuja, Buxus og Tax. Et meget solidt Hegn danner *Picea Menziesii*.

Jorden, hvori en Hæk skal plantes, maa være baade godt gjennemarbejdet og stærkt gødet; thi Planterne komme jo til at staa Side om Side og trænge derfor til rigelig Næring, naar de skulle give en god Væxt. Naaletræerne taale dog ikke Gødning.

Planter af løvfældende Træer og Buske sættes helst i en Alder af 2—4 Aar og røres slet ikke det første Aar, men det paafølgende Efteraar skæres de ned paa nogle Tommer over Jordoverfladen; de ville da give flere Skud fra Grunden saaledes, at Hækken bliver tæt helt nede fra. En saadan Hæk bør i de første Aar, indtil den har naaet et Par Alens Højde, kun klippes én Gang om Aaret, nemlig i August Maaned, idet man samtidig fletter Grenene ind, hvor der maatte være aabne Steder. Senere hen, naar Hækken har naaet den Størrelse, man ønsker, klipper man den ogsaa ved St Hansdag. Man maa ogsaa passe, at der ikke hænger Grene af andre Træer ud over Hækken, kort sagt, sørge for, at der kommer rigeligt Lys, Luft og Næring til disse Planter, der i alle Maader faa en unaturlig Behandling og ere stillede under ugunstige Forhold. Af Mangel paa Næring gaa mange Hække tidlig til Grunde. Planterne staa jo saa tæt og der dannes

sjeldent Muld under Hækkene. Skal en Hæk fornyes, sker det bedst ved at skære den af lige nede ved Jorden og da samtidigt at forbedre Jorden om den og gøde.

Plantes Hækken af Ælm, Anvbøg eller Tjørn, og have Planterne en Højde af $1\frac{1}{2}$ —2 Alen, kan man godt plante dem med 8 Tommers Afstand og ved Hjælp af et Par galvaniserede Jærntraade holde dem i en lige Linje; de lades da urørte i det første Aar, men næste Foraar skæres Topskuddet af dem, og Sidegrenene flettes omhyggeligt ind mellem hverandre man kan da danne en smuk Hæk, der er lige bred for neden og for oven og ikke mere end 4—6" tyk. De andre Hække klipper man saaledes, at de ere bredest for neden og gaa jævnt skraat op mod Spidsen, for at den øverste Del ikke skal skygge for den nedre. — Stedsegrønne Hække behandles paa lidt anden Maade, idet Planterne altid sættes naar de ere en Alen høje og med en Alens Afstand. De klippes ligesom Buxbomhække kun een Gang om Aaret nemlig i August Maaned, gjødes ikke og skjæres ikke tilbage.

Blomstergrupperne

kunne plantes paa forskellige Maader: Enten med fleraarige Blomsterplanter, med Sommerplanter eller med, hvad man almindeligt kalder Udplantningsplanter. Udplantningen af disse er saasen, sjælden før Begyndelsen af Juni, derfor maa man helst sidst i September plante Grupperne til med Foraarsblomstrende Plante som Myosotis, Viola

tricolor o. l., der saa optages i Juni. Den billigste Maade er at plante dem til med stedsevarende Planter, hvad enten dette nu er fleraarige blomstrende Planter i stræng Forstand (Stovder) eller Fuchsier, Maanedsroser o. l. Der er en Ulæmpe ved en saadan Plantning, nemlig den, at Blomstringstiden i Reglen er kortere end den, man fordrer af Blomster, der staa i en Gruppe, da man i Reglen ønsker, at denne skal være smuk hele Sommeren igjennem. Det gjælder derfor om at vælge saadanne Planter, som foruden ved kønne Blomster og lang Blomstringstid ogsaa udmærke sig ved smukke Blade; ellers bliver man let kjed af at se den samme Plante i en Gruppe i flere Aar.

Sirklinte (*Agrostemma atosanguinea*) er egentlig kun 2aarig, men man høster let Frø af den selv. Den udmærker sig ved sine laadne, sølvgraa Blade og sine skinnende, røde Blomster.

Blaasimmer (*Anemone hepatica*). De forskjellige Afarter heraf ere vakkre, og man har dem i alle Farver, baade enkelte og dobbelte. De danner gode Foraarsgrupper mellem Træer og navnlig smukke Indfatninger mellem Gange og Busketter, hvor Mangel paa Sol gjør, at Græsset daarligt vil trives; thi de nydelige Blade er en Pryd hele Aaret rundt, og Blomsterne ere det i de tidligste Foraarsmaaneder. Den smukkeste er den tidlig blomstrende *Hepatica angulosa*.

Den røde *Anemone japonica* og den smukke, hvide A. j. Honorine Joubert danne vakkre Efteraarsgrupper, især naar de plantes hver Farve

for sig eller i Kredse med de smukke, efteraarsblomstrende Asters som *Asters spectabilis*, *A. ericoides* og *A. Novae Angliæ*.

Aster alpinus er lav og *Aster bessarabicus* noget høje, begge smukke blaa. Den første blomstrer tidligt den sidste sent.

Barbara præcox fol. var. har gulbrogede Blade og egner sig udmærket til Kant om Grupper; men er kun 2aarig. Bladene kan benyttes til Karse om Vinteren.

Bocconia cordata med sine blaagrønne, smukke udskaarne Blade og sine smukke hvide lette Blomster kan danne en smuk Bladgruppe; det er kun Skade, at den er saa slem til at skyde Udløbere.

Centranthus angustifolius baade de røde og hvide ere smukke Gruppeplanter med lang Blomstringstid.

Baade den blaa og den hvide *Campanula carpathica* ere nydelige, fleraarige lave Gruppeplanter, der blomstre hele Sommeren.

De haardføre, tidligt blomstrende *Chrysanthemum chinense* i alle Farver blomster smukt fra Juli og til Frosten begynder, særlig smukke er følgende Afarter. *Plûme d'or* gul, *Antigone* blegrød, *Perpetuel* hvid og *Toreador* brun.

Lilieconvallen (*Convallaria majalis*) udmærker sig foruden ved sine vellugtende, hvide Blomster og røde Bær tillige ved, at Bladene staa smukke hele Sommeren igjennem, især naar den voxer i Halvskygge eller i Nordsiden af et Hus.

Coreopris lanceolata fleraarig Skjønøje er

meget smuk med sine gule Blomster med mørkere Midte.

Lærkeskpore (*Corydalis lutea*) giver hele Sommeren igjennem gule Blomster. Den er god til Gruppeplante.

Crucianella stylosa har en smuk, fint rosa farvet Blomst, dens Blade ligne Skovmærkens. Den egner sig rigtigt godt til fleraarige Grupper, da den blomstrer lige til Frosten kommer.

Dianthus plumarius og dens Afarter især den hvide Mrs. Simkins er smuk og har lang Blomstringstid.

Dielytra eximia med rosafarvede Blomster og fint delte, grønblaa Blade danner smukke lave Grupper, og blomstrer hele Sommeren.

Dracocephalum Rhyskianum har smukt smalbladet Løv og fine blaa Blomster med fløjlsagtig Udseende.

Erigeron speciosus og *E. glabellus* ere meget smukke asterlignende Stovder med lyslilla Randkroner og gule Skivekroner.

Funkia. Arterne og Afarterne af denne Slægt ere alle fortrinlige Bladplanter, som ved forskjellig Sammenstilling kunne danne skønne Grupper, saavel de ensfarvede som de brogede, yderligere udmærke nogle af dem sig ved nydelige Blomster f. Ex. *F. grandiflora* og *F. albiflora*.

Geum conspicuum, baade den enkelte og den dobbelte, ere fortrinlige, højrøde Gruppeplanter.

Julerosen (*Helleborus niger*) bør ikke savnes, da dens tidlige Blomster ere enhver vel-

komne, og dens Blade ere meget smukke. *H. foetidus* udmærker sig hele Vinteren igjennem ved sine mørkegrønne Blade, og *H. purpurascens* har smukke røde Blomster om Foraaret. Der er mange smukke Afarter.

Stikløs Entian *Gentiana acaulis* har en fin, blaa Blomst og er en fortrinlig Indfatningsplante; den danner ogsaa kjønne Foraarsgrupper.

Hemerocallis rutilans, *H. Middendorfii* og *H. angustifolia* ere smukke med sine irisliggende Blade og brune og gule Blomster. Den sidste er meget vellugtende og kaldes almindeligt Inge-manns Lilie.

Heuchera sanguinea med sine smukke runde Blade, der danne et Tæppe, og hvorfra de lette høj-røde Blomster hæve sig smukt, er paa Grund af sin Blomstringstids Længde en fortrinlig Gruppeplante. Den hvide Afart af samme er ikke nær saa smuk som den røde.

Hoteja japonica kan danne dejlige Grupper, saa vel naar den staar fuld af sine hvide, fjerliggende Blomsterstande, som naar den blot har sit skønne Løv. Den rødbladete Afart er meget smuk.

Hypericum calycinum har hele Aaret igjennem smukt Løv og nydelige gule Blomster, saa den egner sig udmærket til fleraarige Grupper.

Iberis sempervirens Tenoreana, (Flipkrave) har snehvide Blomster og stedsegrønne Blade.

De forskjelligtfarvede Hør (*Linum perenne*) egne sig alle til fleraarige Grupper.

Natlys *Oenothera Fraserii* med sine lyse-

gule Blomster kan danne en god Gruppe, da den har en lang Blomstringstid og smukke Blade.

Papaver croceum med sine smukke hvide, gule og orange farvede vellugtende Blomster og den lange Blomstringstid egner sig godt til Gruppeplante.

Papaver orientale er stor og pragtfuld især Afarten Prinsesse Marie der har opret Væxt, men hvis Blomstringstid kun er kort.

Flammeblomster. Af større *Phlox* (*P. decussata*) er der en Mængde smukke Afarter. Af hvide er *Virgo Marie* og *Mont blanc*, af røde *Aurora boreale*, *Boule de feu*, *Pourpre de Sedan* og *Eclat* meget straalende. Den laksfarvede, *Le Saumon*, og de med forskjellig Aftegning i Blomsten ere meget iøjenfalde; men den største og smukkeste af dem alle er *Eclaireur*.

Phlox frondosa, *nivalis*, *repens* og *verna* ere tidlige og danne nydelige Vaargrupper, i det de som et Tæppe brede sig over det Stykke, hvorpaa de plantes, men gjøre dog bedst Virkning paa Stenhøje.

Platycodon grandiflorum baade de blaa og de hvide med fine blaa Striber egne sig fortrinlig til Grupper.

De forskjellige *Potentilla* egne sig alle til fleraarige Grupper. Blandt disse ere *P. formosa* og *P. Vesuvius* nogle af de skønneste.

Kodrivere (*Primula*). En Mængde af disse, navnlig Afarter af *P. acaulis*, baade i hvide, gule, røde og graa Farver, kunne danne skønne Foraars-

grupper; ligeledes ere de forskjellige, ensfarvede Afarter af *P. veris* smukke til Foraarsgrupper.

Rudbeckia Newmanii er gul med mørkt Øje og meget smuk.

Af Stenbræk (*Saxifraga*), Stenurt (*Sedum*) og Husløg (*Sempervivum*) kan der dannes gode Indfatninger, og de kunne saa vel som flere af de foregaaende finde rig Anvendelse paa Stenhøje og lignende Steder.

Spiraea Aruncus egner sig særligt til at plantes frit i en Plæne eller til deraf at danne en stor Gruppe.

Spiraea astilboides ligner meget *Hoteja japonica* men er lettere og smukkere i Væxt og Blomst.

Tradescantia virginiana, baade den hvide, den røde og den blaa, ere udmærkede Gruppeplanter.

Viola altaica, *calcerata* og *cornuta* i i alle deres Farveafskygninger, navnlig hvid, blaa og gul, danner en udmærket Gruppe og blomstrer hele Sommeren igjennem.

Dette er kun et lille Udvalg af saadanne fleraarige Blomsterplanter, hvoraf en stor Mængde egne sig til at plantes i Udkanten af Busketter eller paa særligt dertil indrettede Rabatter, hvor de afgive en rigelig Mængde Blomster tll alle Tider af Sommeren.

Af enkelte Planter, som ikke regnes med til de fleraarige Blomsterplanter, men som dog egne sig fortrinligt til fleraarige Grupper, ere: De haardføre Fuchsier, baade *F. Thompsoni*, *F. Ri-*

chardsonii og *F. gracilis* foruden den her i Danmark under Navnet »Dannebrogsfuchsie« bekjendte røde og hvide Madam Cornellisen. Disse Fuchsier kunne staa ude Aar ud og Aar ind, naar de blot gødes aarligt og dækkes tilstrækkeligt om Vinteren.

Man hører saa ofte Klage over, at Grupper af fleraarige Planter, ere smukke det første Par Aar, men saa tabe sig og give færre og mindre Blomster. Fejlen ligger i Reglen i, at der ikke tilføres disse Planter tilstrækkelig Gødning, og at man ikke omplanter dem og forbedrer Jorden ved dem hvert 4de—5te Aar. herfra danne dog de pragtfulde *Pæonia chinensis* en Undtagelse da de ikke bør omplantes før det 10de Aar. Deres Blade ere langt smukkere end Bladene hos de almindelige Pæoner, og saa have de de mest straalende Farver og en fin Duft. Paa Grund af deres Størrelse egne de sig bedre til at plantes i Forgrunden af Busketter end til Grupper.

Den blegrøde, halvdobbelte Rose *Rosa bengalensis communis* giver et rigeligt Blomsterflor hele Sommeren igjennem, og mangel Gang staar den i Blomst til henimod Jul. Den er næsten bleven fortrængt fra alle Haver af de nyere og smukkere Maanedsroser, som dog, hvor smukke de end ere, ikke kunne maale sig med den i Blomsterrigdom og Haardførhed. Baade den blegrøde Hermosarose, den mørkerøde Fabier og den mere fyldte Surpasse Cramoisi og den hvide Bengal Ducher fortjene at plantes samlede eller enkelte i

Grupper, men for at de i mange Aar kunne staa paa samme Plet og dog blomstre godt, er det nødvendigt at forsyne Bedet med et godt Lag Kogødning og ydermere efter Plantningen at jorddække det (helst med gammel Gødning). En stor Mængde af de gjenblomstrende (remonterende) Roser og Theroser egne sig ligeledes til at plantes i Grupper, men det vilde føre alt for vidt her at nævne et Udvalg af dem, da der er en saadan Mængde at man hellere maa gjøre sit Udvalg efter et Rosenkatalog.

At danne sine Grupper af de oven for nævnte Planter er vel det billigste og nemmeste, især for dem, der ikke have megen Tid at ofre paa dem, men mange ville dog finde det trættende at se paa de samme Grupper Aar efter Aar (Roser undtagne). I dette Tilfælde er det rigtigst at tilsaa dem med Sommerplanter, idet man til Grupperne vælger saadanne, der have smukke Blade og en lang Blomstringstid. Der er en stor Mængde af disse Planter, hvoraf her fremstilles et lille Udvalg.

Alonzoa Warszewicsii er den smukkeste af alle røde Sommerplanter og egner sig fortrinligt til Grupper.

Blaa Skovmærke (*Asperula azurea*) egner sig til Grupper, da den kun er 6—8" høj og blomstrer hele Sommeren.

Guldblomst (*Bartonia aurea*) tager sig fortrinligt ud i en Gruppe, da den ligeledes vedbliver at blomstre.

Brachycome iberidifolia, hvoraf der findes

baade blaa og hvide, er en udmærket smuk, fin lille Sommerplante, men desværre er dens Blomstringstid temmelig kort.

Morgenfrue (*Calendula*). De dobbelte Afarter »Le Proust«, »Meteor« og Prinsen af Oranien« høre til de smukkeste og egne sig baade til Grupper og til Plantning ved Busketter; men den *Calendula*, som ubetinget tiltrækker sig mest Opmærksomhed, er den hvide, enkelte *C. pluvialis*, som ligner de kjendte hvide Oxeøjne eller Margueriter.

Skjønhedsøje (*Coreopsis Drummondii*) er gul og brun og blomstrer hele Sommeren.

Moskus-Knopurt (*Centaurea moschata*). Blandt dennes Afarter gjøre navnlig *coerulea* og *suaveolens* ved deres rene blaa og gule Farver fortrinlig Virkning naar de saas Side om Side.

Clarkia. De forskjellige Afarter ere smukke og have røde og hvide Blomster, men deres Blomstrings-tid er noget kort.

Delphinium Ajaçis i mange Farver er meget smuk.

Eschscholtzia, som man har baade med hvide, gule og blegrøde Blomster, fortjener almindelig Anvendelse.

Godetia. Blandt Afarter er det især den store og smukke Lady Albemarle, som egner sig til Grupper.

Iberis. Baade de hvide og lilla og navnlig Afarterne *umbellata* *nana*, der kun blive 6—8" høje, ere smukke Gruppeplanter.

Vellugtende Fladbælg (*Lathyrus odoratus*). Til denne Ærteblomst, der i alle sine glimrende Farver er en Pryd for enhver Have, kan der i Reglen altid findes en Plads, men den maa have noget at hæfte sig til. Man kan anbringe Staaltraadsnet (med stor Maskevidde) over et Bed, saaledes at det er betydelig højere i Midten, og hæfte Planterne dertil.

Den storblomstrede Hør (*Linum grandiflorum*) er meget smuk, men dens Blomstringstid er for kort til at den kan passe i en Gruppe; den er dog saa kjøn, at man let finder en Plads til den.

Den lave Lupin, *Lupinus nanus*, hvoraf der baade er hvide og blaa, bliver kun 8" høj; den egner sig baade til Indfatninger og Grupper og er desuden meget vellugtende.

Nemophila, baade *insignis* og *maculata*, er bekjendte, smukke, lave Planter.

Nigella damascena med sine smukke, lyseblaa Blomster mellem de fine, grønne Blade danner smukke Grupper.

Nyctarinia selaginoides, der kun er 6" høj, kan man bruge, hvor man ønsker et lillahvidt Tæppe. *N. nepensis* er vellugtende.

Reseda maa helst saas ved Bygninger og saadanne Steder, hvor man kan have godt af deres Vellugt. Navnlig maa de bedre Afarter *ameliorata grandiflora*, *pyramidalis* og *Machet* tilraades. Den sidste maa dog helst saas i Potter og udplantes. Den er det værd, da dens Blomster ere meget smukke.

Sanvitalia procumbens. Baade den enkelte og dobbelte ere nydelige Gruppeplanter med gule Blomster; de blomstre hele Sommeren igjennem.

Silene pendula og dens Afarter *alba* og *rosea* samt *S. ruberrima* ere smukke, 10" høje Planter, der blomstre rigeligt og længe.

Fløjlsblomsten (*Tagetes*) med sine mange brunlige og gule Arter og Afarter egner sig baade til Indfatninger og Grupper paa Grund af sin lange Blomstringstid og store Blomsterrigdom. Navnlig er den orange-farvede *T. signata pumila* og den brunlige *T. patula nana fl. pl. gode*.

Alle disse Smaaplanter saas, naar Vejret tillader det, midt i April. Jorden maa naturligvis i Forvejen være tilstrækkeligt gjennemarbejdet og flndelt samt rigeligt gødet. Saa snart Planterne ere komne vel op, maa de uddyndes i Forhold til den Størrelse, de senere faa; thi ved denne Uddynding sikkrer man sig smukke, ens og vel udviklede Planter, naar den blot sker i Tide. Uddyndes de ikke, vil den ene Plante trykke den anden, og Følgen deraf bliver svage Planter med daarlige Blomster og kort Blomstrings-tid. Det samme er Tilfældet, naar de saas for sent. Naar Udvalget gjøres med Omhu, kan Prisen paa saadanne Blomstergrupper højst blive 25 Øre, og for denne ringe Pris kan man have smukke Grupper en lang Tid af Aaret; dog har man i Maj og en Del af Juni endnu ingen Blomster.

En tredje Maade at tilplante Grupperne paa er med Planter tiltrukne af Frø eller Stiklinger i Gjødningsbed og udplantede først i Juni. Her er jo det

samme Tilfældet som ved hine, at Grupper, tilplantede med saadanne Planter, ere tomme indtil Udplantningstiden, og det er ikke hyggeligt, hvis man opholder sig ved Haven i April—Maj Maaned. Derfor vil det være heldigt foruden den almindelige Udplantning om Forsommeren at foretage en lignende i sidste Halvdel af September af saadanne Planter, der ville blomstre om Forsommeren eller i Foraarsmaanederne. Dertil egne følgende Planter sig:

Forglemmigej (*Myosotis alpestris*) og dens Afarter baade med hvide, blaa og blegrøde Blomster; de saas sidst i Juni paa Friland og udprikles, naar de have 4 Blade, med 6 Tommers Mellemrum og helst i en noget sandet, men dog nærende Jord; om Efteraaret henfyttes de med Klump til de Steder, hvor man ønsker dem.

Primula. De forskjellige Former af disse, baade Afarterne af *P. acaulis* og *P. veris* og *P. amoena* kunne ligeledes flyttes hen om Efteraaret til de Steder, hvor man ønsker dem i Blomst om Foraaret, men de maa flyttes med en god Klump, og der maa lægges nogen god, næringsholdig Jord ned i det Hul, hvori de nedsættes. Især gjøre de brune, gule og blegrøde Afarter af *P. veris* fortrinlig Virkning.

Saponaria ocymoides bliver bedst, naar den kan saas eller prikles i Bedet, hvor den skal staa, men den kan ogsaa flyttes med Klump om Efteraaret, hvilket dog maa ske med stor Forsigtighed, da Rødderne ere skjøre; den maa plantes saa tidligt

i September, at den kan faa gode Rødder inden Vinteren; thi ellers fryser den let bort.

Stedmoderblomsten (*Viola tricolor*). Af de forskjellige Afarter af denne kan man danne gode Grupper; thi disse Planter give altid de smukkeste Blomster netop i Foraarsmaanederne. Foruden disse er der endnu andre f. Ex. *Alyssum*, *Bellis*, *Gentiana acaulis* *Phlox frondosa*, *nivalis* etc. og flere andre fleraarige Blomsterplanter, der kunne bruges til Foraarsgrupper.

Vil man forsyne Grupperne med Løg- og Knoldvæxter som Anemoner, Hyacinther, Tulipaner o. l., er det rigtigt at grave den øverste Jord af Bedet i den sidste Halvdel af September, lægge et tommetykt Lag Sand i Bedet og deri lægge Løgene eller Knoldene med en Afstand, der passer efter den Størrelse, de naa senere; saa dækkes Bedet med Jord, og endeligt jorddækkes det hele med et Lag gammel Gødning. Naar Løg- og Knoldvæxterne ere lagte i god Tid, give de langt smukkere Blomster til Vaaren, idet der allerede om Efteraaret vil være sket en rigelig Rodudvikling. Hyacinther lægges 10", Tulipaner 8" og *Crocus* 6" dybt. Knoldene som Anemoner og Ranunkler 6". Er Jorden kold, maa disse lægges om Foraaret.

De større Grupper, som Bladgrupper, kunne tilplantes med Sirkaal, som, tæt plantet, tager sig fortrinligt ud, naar Farverne sammenstilles godt. Enkelte af Afarterne som den smukke Palmekaal kunne ogsaa sættes fritstaaende.

Af Gruppeplanter, som skulle udplantes i Juni,

nævnes først dem, som ere tiltrukne af Frø. Mange af dem kunne naturligvis godt strax saas paa Fri-land, men det vil blivesent hen paa Sommeren, inden de kunne blomstre.

Asters i alle de mange forskellige Afarter, baade høje og lave og i alle Farver, udgjøre en væsentlig Del af Havens Pryd om Efteraaret. Dverg-Chrysanthemum-Asters er ubetinget den af de lave og Victoria-Asters den af de høje, man har mest Glæde af.

Ageratum. De lave, blaa, særligt Little Dorrit og *A. mexicanum nanum*, ere smukke Gruppeplanter.

Arve (*Anagallis grandiflora*) i alle forskellige Farver maa helst plantes paa en iøjne-faldende Plads, da man maa se dem tæt ved for ret at nyde godt af deres Skjønhed.

Løvemund (*Antirrhinum*). Af denne ere navnlig Afarterne *nanum* og Tom Thumb fortrinlige Efteraarsblomster, da de vedblive at blomstre længe efter, at de fleste Planter ere afblomstrede.

Artemisia annua gracilis er en af de fineste Bladplanter til større Grupper.

Kæmpehamp (*Cannabis gigantea*) sættes i Reglen i Midten af de største Bladgrupper.

Cineraria maritima, der udmærker sig ved sine sølvgraa Blade, formeres lettest ved Frø. Den er smuk, men den vilde dog vist næppe finde saa megen Anvendelse, hvis ikke den endnu smukkere *Centaurea candidissima* var saa langsom af Væxt og dens Frø kostbarere.

Nelliken (*Dianthus*). Af denne Slægt anvendes forskellige Arter, men det er navnlig *D. Hedewegii* med sine smukke Afarter i alle Farver, som bruges.

Ipomaea purpurea er omtrent den mest yndede af alle Sommer-Slyngplanter. Skjønt hver Blomst varer saa kort, opvejes dette dog rigeligt ved deres smukke Farver og store Mængde.

Lobelia. Den smukke, lille *L. erinoides* og de bekjendte Afarter, *Crystal palace*, *erecta* og *Kejser Vilhelm*, ere de bedste af de lave blaa Planter.

Levkøjer. Af disse er det især Høstlevkøjerne og Kejserlevkøjerne i alle Farver, som maa foretrækkes fremfor Sommerlevkøjerne, hvis Blomstrings-tid er meget kort. Høstlevkøjer og Kejserlevkøjer kunne ligesom Vinterlevkøjerne indplantes fra Friland i Septbr., overvintres lyst og frostfrit og anvendes til Grupper næste Foraar.

Isplanten (*Mesembryanthemum crystallinum*) kan bruges baade til Nytte og til Pryd. Bladene kunne nemlig bruges som Spinat.

Tobak (*Nicotiana atropurpurea* og *gigantea*) finde Anvendelse i de fleste Bladgrupper paa Grund af de store og smukke Blade, og *N. affinis*, fordi den tillige giver store, hvide, velugtende Blomster.

Nyctarinia capensis har vel en ubetydelig lille Blomst, men denne er en af de mest vellugtende, man kan have i sin Have.

Perilla nankinensis med metalbrune Blade er der Brug for næsten ved enhver Bladgruppe.

Petunia. Af hertil hørende større Planter egne især den hvide *P. nyctaginiflora*, den bleg-røde *Countess of Ellesmere* og de nyere Afarter med fligede Blomster sig til Grupper. Af dobbelte er det særligt *nana compacta multifl.*, *fl. pl.*, der giver de fleste fyldte Blomster og er lav og rigtblomstrende, og *P. grdflora fl. pl.*, som bliver noget højere.

Phlox Drummondi coccinea og *grandiflora* med deres forskellige Afarter give smukke Grupper.

Baade den enkelte og den dobbelte *Portulacca grandiflora* egne sig kun til at plantes paa meget beskyttede og varme Steder, men de give da ogsaa det smukkeste Blomsterflor, man kan se.

Pyrethrum aureum Golden Feather er en af de mest brugte lave, gule Bladplanter.

Christpalmen (*Ricinus*) og dens Afarter ere alle fortrinlige, store Bladplanter.

Natskygge (*Solanum*). Af hertil hørende Planter har man forskellige smukke, af hvilke dog den sølvbladede *S. cabiliense argenteum* og den store *robustum* særligt maa fremhæves.

Sirbeden (*Beta*) kan saas lige ud paa Friland, men almindeligt saas den dog paa Gjødningsbed og udplantes. Det er en af vore smukkeste Bladplanter.

Bærkarse eller indisk Karse (*Tropaeolum*). Navnlig de forskellige lave Afarter, især den røde *King of Tom Thumbs*, den sortrøde *King*

Theodore og den hvidgule Pearl ere fortrinlige Gruppeplanter, da de blomstre hele Sommeren.

Verbener plejer man i Reglen at formere ved Stiklinger om Foraaret, men de ere ofte saa vanskelige at overvintre, at man bliver nødsaget til at tiltrække dem af Frø. Enkelte af dem udarte ikke, f. Ex. *candidissima*, giver rent hvide, *coerulea*, blaa, og *Defiance*, skarlagensrøde Blomster; men de overgaas alle i Skjønhed af *V. auriculae-flora*, der er storblomstret og smuk i alle Farver samt meget vellugtende.

Af Slægten *Zinnia* er det navnlig de dobbelte (baade høje og lave), der give smukke Gruppeplanter af alle Farver, medens *Z. Haageana* kan bruges som Indfatning, da den kun er c. 8" høj og har ens, gule Blomster.

Majs (*Zea*). Baade den almindelige *Z. Caragua*, der bliver høj, og den lave, brogede *Z. japonica* finde begge rig Anvendelse til Bladgrupperne.

Af Planter, der tiltrækkes ved Stiklinger, bruges de forskjellige Afarter af *Alternanthera* for de smukke Blades Skyld. De maa overvintres i Varmehus og stikkes varmt om Foraaret.

Aechyranthes acuminatus er den smukkeste af alle røde Tæppebedsplanter. Moderplanten maa overvintres varmt. Den formeres let ved Stiklinger baade i August og om Foraaret.

Tøffelblomsten (*Calceolaria*). De Arter og Afarter, som bruges til Udplantning i Haver, sættes som Stiklinger i September Maaned og overvintres

koldt, men frostfrit. Det er navnlig de gule og broncefarvede Afarter af disse, man gjør Brug af.

Canna vil altid blive en af de mest yndede Bladplanter; man formerer den baade ved Frø og ved Knolde. Der findes en Mængde Afarter af dem, men det er egentlig kun de haardføre (C. indica, discolor, Warcewiczii og metallica), der bruges til Udplantning. Knoldene overvintres frostfrit i tørt Sand. Vil man formere Canna ved Frø, maa dette files, før det saas, for at faa det til at spire hurtigere. I de senere Aar dyrkes saa meget de blomstrende Canna. Canna Crozy af disse ere følgende for til den nogle af de smukkeste. De danne smukke Grupper og formeres ved Knolde. — C. Crozy med skarlagensrøde Blomster, C. Königin Charlotte med kanariegule, C. Captain P. de Suzoni med gule, rødplettede, C. Kaiser Wilhelm med skarlagensrøde Blomster. C. Sénateur Miland har røde Blade og mindre gule Blomster, og C. Admiral Gervais har grønne Blade med rød Kant og røde Blomster med gul Rand.

Af Coleus er det navnlig C. Verschaffelti, der anvendes paa Grund af de rødbrune Blade.

Fuchsia. Disse Planter tiltrækkes af Stiklinger om Foraaret. De maa plantes paa en noget skygget Plads, thi saa bliver Blomstringstiden længere.

Evighedsblomst (*Gnaphalium lanatum*) er en udmærket, graa Indfatningsplante, som let lader sig formere ved Stiklinger, naar man blot overvintrer et Par Exemplarer i Stue.

Heliotroperne plantes langt mere for deres

Lugt end for Skjønhedens Skyld. De ynde en meget solrig Plads. De bedste Heliotroper ere Anna Turell og Voltaire.

Iresine med sine klare, røde Blade anvendes ofte, men den maa dog, naar den skal udvikle sig godt, staa paa en beskyttet Plads. Man maa derfor paa mange Steder hellere bruge den røde, lave Sirbede, der er mere haardfør. Iresine formeres ved Stiklinger om Foraaret. Moderplanten overvintres varmt.

Lobelier formerer man ofte ved Stiklinger, naar man ønsker ens udviklede og ens blomstrende Planter. Det er nemlig en bekjendt Sag, at Stiklingeplanter ligne hverandre langt mere end Frøplanter.

Dobbelt Petunie (*Petunia hybrida* fl. pl.) formerer man ofte ved Stiklinger, da en stor Del af de saaede blive enkelte. For at de kunne udvikle sig smukt, maa de have en solrig Plads.

Pelargonium. Man bruger mange af de rundbladede Pelargonier til Udplantning. Udplantes de i Potterne, give de et rigeligere Blomsterflor og ere nemmere at overvintre. De formeres ved Stiklinger i Juli—Avgust og overvintres ved 5—6°. Der er en stor Mængde Afarter baade med brogede Blade og med Blomster i alle Farvenuancer; nogle af de smukkeste ere Henry Jacobi, Christine, Dronning Olga af Würtemberg og Madame Vaucher.

Grupperne,

hvori Blomsterne skulle plantes, maa udgraves i en Alens Dybde og forsynes med god, muldet og velgødet Havejord. I det mindste hvert 3dje Aar maa Jorden delvis fornyes, og hvert Aar maa den gødes; thi hvor saa mange Planter skulle udvikle sig frodigt paa en saa lille Plet, vil det være fornødent at sørge for rigelig Næring til dem.

Der er to Tider paa Aaret, Foraar og Efteraar, i hvilke der vil blive overordentlig meget at udrette i Blomsterhaven i Modsætning til Vintertiden, da alt hviler, og Sommeren, da det blot gjælder om at holde Ugræsset borte, holde Planterne inden for deres rette Grænser og sørge for deres Næring og Renholdelse for Insekter, Svampeangreb o. l.

Mange af vore smaa Villahaver ere Rosenhaver alene, hvilket er den bedste Anvendelse af Haven, hvor man ikke har Plads til smukke Busketter. Roserne blive da gjerne anbragte i brede Bede, i hvis Midte de højtvoxende Rosenbuske, og ved begge Sider sættes middelhøje og udenom lave Roser. Man er heldigvis mere og mere gaaet bort fra at dyrke høj- og halvstammede Roser, da de saa let fryse bort om Vinteren. Det er jo ogsaa i høj Grad unaturligt at sætte Roserne til Vejrs. De skulle voxe i det Lave, saa man kan se ned i Blomsten. Det vilde føre alt for vidt at nævne og beskrive Rosenafarterne, da der af disse findes i Tusindevis, og da enhver efter sin Smag foretrækker forskellige, om end alle kunne blive enige om at vælge enkelte af de nyere som de smukkeste, hvad enten

de nu udmærke sig ved overordentlig Størrelse, Form eller Farve.

Bedet til en saadan Rosenplantning bør helst udgraves i en Alens Dybde og gives en Jordblanding, der bestaar af 1 Del Ler, 1 Del Kogødning og 1 Del god Muldjord; Roserne skulle helst plantes om Høsten eller saa tidligt om Vaaren som muligt, og er der nogle af dem, som have Vanskelighed ved at bryde frem, er det bedst at omvikle dem med Mos og holde dem fugtige, til de bryde. Dette er ofte nødvendigt, især med Roser, der ere indforskrevne fra Udlandet og paa Rejsen ere blevne fortørrede.

Rosernes Beskæring sker for de fleste gjenblomstrende (remonterende) Sorters Vedkommende hvørt Aar over 2 til 3 veludviklede Knopper, men skulde man ønske en Masse Blomster, skærer man blot de umodne Spidser bort, og de fremkommende Skud ville saa godt som alle give Blomster. Men saa vil det ogsaa blive nødvendigt strax efter Afblomstringen at skære disse lange Grene tilbage paa de to nederste Skud, da Rosenbusken ellers vil faa en uheldig Form. Bedre er det dog, naar der fremkommer kraftige Skud, at knibe disse om Sommeren paa en Fods Længde, da de saa give Sideskud, som ofte blomstre smukt om Efteraaret.

Roser, henhørende til The- og Noisetteafdelingen, bør aldrig skæres meget tilbage før efter Blomstringen; thi det er paa dem netop de lange Grene, som give de smukkeste Blomster f. Ex. paa Marschal Niel.

Med Hensyn til Overvintring af Roser, da er det ubetinget det bedste, naar man kan kroge dem

ned til Jorden og hyppes Jord op om dem. Kan man ikke bøje dem ned, ere Bregneblade og Granris det bedste Dækningsmiddel. Tang og Halm er derimod mindre godt, da det fuldstændig udelukker Lyset, naar Roserne om Vaaren begynde at bryde; Halm er tillige slem til at mugne.

Det er en almindelig Klage fra dem, som have Samlinger af Roser, at der hvert Aar gaa nogle af de højstammede ud, medens de lave og rodægte holde sig godt. Dette er i Grunden ikke sørgeligt; thi de lavere og rodægte Roser se langt naturligere og smukkere ud, og de største Rosendyrkere plante ikke én højstammet Rose mere, da de have lært at indse, hvor smuk en Rosenbusk er. Naturligvis gjøre Noisetteroserne og de hængende Roser en Undtagelse herfra.

Større Grupper tilplantes med de smukke nu saa moderne Cactusgeorginer, hvis Knolde eller Rødder jo let overvintres. Blandt de smukkeste bør nævnes: Starfish, Cinderella, Blanch Keith, Mabel Keith, Mrs. Wilson Noble, Countesse of Pembroke etc.

Stenhøj.

Mangen Haveejer vil vistnok finde det underligt, at vi paa det bestemteste tilraade at bygge en lille Stenhøj, men en saadan er virkelig næsten uundværlig i en Have, forudsat at man vil dyrke Lyng-, Kalk- og Alpeplanter eller Bregner. En saadan Stenhøj maa ikke bygges simpelt hen ved at danne en Jordhøj og derpaa hist og her sætte Stene; thi baade vil en stor Del af disse falde ned

ved afvexlende Frost og Tø, og Planter, som have Udløbere, ville brede sig i hele Bunken og derved ødelægge den. Man kan i Stenhøjen indrette større og mindre Rum, men disse skulle begrænsede af Sten til alle Sider, og fyldes med forskellige Slags Jord efter Planternes Tarv. Disse Plantedsteder maa fremfor alt ikke være nedadskraanende udadtil, for at Regnen ikke skal skylle Jord og Planter nedad Højen, men indad saa Fugtigheden bliver i Højen. Man kan desuagtet godt tildanne en Stenhøj smukt, men vigtigst er det at indrette gode Voxesteder for de Planter, som skulle trives der. Stenhøjen maa helst bygges saaledes, at den har sine største Flader mod Syd og Nord.

Ved Foden af Stenhøjen vil der altid samle sig en Del Fugtighed. Derfor vil her være en passende Plads for et Mosebed. Dette tillaves med Mos i Bunden og Mose-, Lyng, eller Bladjord og Sand — alt efter som man kan skaffe sig det — ovenpaa. Deri plantes saa den smukke, tidligt blomstrende *Erica herbacea* og den sildigere blomstrende Klokkel yng (*Erica tetralix*), endvidere *Rhododendron ponticum* og den smukke Alperose *Rh. hirsutum*; endvidere *Kalmia*, *Ledum*, *Gentianer*, *Orchidéer* og andre smukke Mose- og Lyngplanter.

Til de Lyngplanter, som ikke trives, hvor der er fugtigt, laves Plantesteder, tilberedte med Lyngjord, i Sydsiden af Højen.

Et Parti kan man forsyne med Kalkjord, det vil sige 1 Del Løvjord eller god Muldjord, blandet med 2 Dele Kalkgrus, og deri kan man plante de

smukke Frilands-Gjøgeurter: Fruesko *Cypripedium Calceolus* og *C. spectabiles*), Flueblomster (*Ophrys*) og den Mængde Gjøgeurter, der voxer vildt her i Danmark, navnlig paa Møen, Alindelille ved Ringsted og andre Steder, hvor der er kalkholdig Jord.

Foruden Gjøgeurter, trives de fleste ærteblomstrende Planter godt i Kalkjord.

Et tredje Parti af Stenhøjen (det største Parti imod Syd), der skal have en Jordblanding, som maa bestaa af 1 Del Løvjord, 1 Del alm. Muldjord og 1 Del grovkornet Sand, benyttes til Foraarsplanter og Dværgformerne af en Mængde smukke, fleraarige Planter. Blandt disse kan nævnes *Alchemilla alpina*, *Alyssum saxatile*, de forskjellige *Arabis*arter, de smukke *Aubrietia*, især *A. deltoides*, der ligesom de forrige danner et helt Tæppe hen over Stenene, hvorover de voxer, de smukke Klokkearter, som *Campanula carpatica*, *C. rotundifolia*, *C. pusilla*, *C. pulla* m. fl., *Veronica serpyllum* sar og *Veronica saxatile* m. fl. ere meget smukke. *Cerastium tomentosum*, *Cruxinella stylosa*, de krybende *Cotoneaster*-Arter, som paa Grund af deres skinnende, røde Bær og stedsegrønne Blade ere en Pryd baade Vinter og Sommer, de forskjellige lave Fjernelliker, de mange forskjellige *Veronica* som *V. gentianoides* etc., de smukke *Gentiana acaulis*, de forskjelligtfarvede Afarter af *Anemoner* og *Hepatica*, den lave *Iris pulmila*, de stedseblomstrende *Iberis*-Arter, de forskjellige *Mentha*- og *Lychnis*-Arter, de mange smukke

Phlox-Arter som Phlox repens, Ph. verna, Ph. setoca, Ph. nivalis m. fl. og endeligt den store Masse af Arter og Afarter af Sedum- og Sempervivum samt en Mængde andre.

Hist og her paa Højen kan der, naar den ikke er altfor lille dertil, plantes en krybende Ene eller Tax, der voxe henad Stenene og nogle enkelte Retinospora, Pyramidetax eller Pyramide-ene eller andre Planter, som vil voxe i Vejret; men ikke indtage for stor Plads, kunne ogsaa anbringes.

Det bageste Parti af Stenhøjen forsynes med Løvjord blandet med Jord af forraadnet Ugræs, og deri plantes de smukke Bregner som Acrosticum angulare, Aspidium-, Cystopteris og Lastraea, Lomaria alpina, de forskjellige Polypodium- og Scolopendrium-Afarter og alle vore smukke danske Bregner: Kongebregnen, Strudsvingen, Mangeløv, Radeløv, Engelsød, Hjortetunge, Murbregnen og Kambregnen og som Afvexling mellem Bregnerne de forskjellige Saxifraga og Primula, der gjerne vil have en Plads, der en skyggefuld og samtidig noget fugtig.

Hist og her paa Højen maa der blive en Plads tilbage, hvor vore dejlige Skov-Foraarsplanter kunne sættes. Det'e har sin Betydning, da mange Villabeboere ikke bo ved Skov om Foraaret og Sommeren, og de kunne derfor glæde dem ved at faa Skovplanter ind i Haven. Der er Haver i Rosenvænget, hvis Jordbund mellem de høje Træer kappes i Skjønhed med de smukkeste Pletter i Skoven.

Den bedste Tid at indplante saadanne Skovplanter er i August—September Maaned.

Paa de luneste Steder paa Stenhøjen bør man ogsaa sætte de Planter, der blomstre meget sent, eller som ellers vanskeligt udvikle sig frit udplantede. Paa Østsiden sættes de haardføreste Bjergplanter og paa Vestsiden de kjælneste.

Oversigt over de forskjellige Arbejder i Aarets Løb.

Naar vi kortelig gennemgaa de forskjellige Arbejder, der ere at udføre til de forskjellige Tider, og vi begynde med Marts Maaned, saa vil man i denne have travlt med at opbinde og beskære de forskjellige Espaliertræer, hvad enten de ere paa Husene eller ved Lysthusene, med at efterklippe Hækkene og beskære de fritstaaende Træer og Buskene, der blomstrer sildigt. Er det mildt i Marts Maaned, kan man allerede rive og ordne i Foraarsgrupperne, luge Græsplænerne og rive Gangene, men de fleste Aar kommer man dog ind i April Maaned, inden disse Arbejder kunne udføres; thi før end Jorden er saa tør, at den smulrer let og lader sig rive smukt, er det aldrig værd at tage fat paa de nævnte Arbejder. Stenhøjen bør dog altid gøres i Stand sidst i Marts.

I April Maaned kan man tilsaa sine Græsplæner og udbedre dem. De tromles, luges og slaas, om fornødent, Gangene skuffes og rives, Busketterne hakkes igjennem og rives, hvis man ikke holder af at se

paa den ujævne Overflade. Roserne afdækkes og beskæres, saa snart den stærke Nattefrost hører op. Bedene med de fleraarige Blomsterplanter (Stovder) gjøres i Stand og Bedene med Sommerplanter tilsaas sidst i Maaneden.

I Maj maa de opkomne Sommerplanter udtyndes. Foraarsbuskene beskæres efter deres Afblomstring og Blomstergrupperne sættes i Stand.

Først i Juni kunne i Reglen alle Grupper tilplantes, efter at man har taget Løgvæxter o. l. op og slaaet dem ind et Sted, hvor de kunne eftermodnes, eller plantet dem hen, hvorman ønsker, de skulle staa i Fremtiden paa Friland. De sidste af tidligblomstrende Buske som Syren og Guldregn beskæres.

Saa er i Grunden den travle Tid forbi; thi i de tre Sommermaaneder er det regelmæssige Arbejder: at passe Plænerne, hakke i Busketterne, holde Gangene rene, opbinde og knibe Espalieplanterne mindst hver 8de Dag og, hvis de ere store, klippe Hækkene ved St. Hansdag. De, der ret holde af Planter, have nok at gjøre hver eneste Dag. Der er altid Insekter og visne Blade at fjærne, Blomster at opbinde, Skud at knibe, og Planter at vande; kort sagt, naar man kommer ud i Haven en Sommerdag, er der altid en eller anden Plante, der trænger til Hjælp.

I August klippes de stedsegrønne Hække og de løvfældende Hække, hvis de kun klippes een Gang om Aaret. I denne Maaned sættes Stiklinger af Pelargonier o. l.

Saa kommer September, og atter bliver der dygtig travlt; thi nu skal man til at tænke paa alt til det følgende Aar, tilplante Foraarsgrupperne, samle Frø og sætte Stiklinger af enkelte Blomsterplanter, hvis man ikke allerede har gjort det tidligere, og indplante, hvad man vil overvintre.

I Oktober er der Løv at rive bort, og saa skal der graves i Busketterne.

Der bliver raadet til at omplante de fleraarige Blomsterplanter til mange forskellige Tider; én raader til at omplante dem i August, en anden om Foraaret og en tredje om Efteraaret, og alle tre Raad ere gode, men det kommer an paa, hvilke Planter de gjælde om. De, som blomstre i det tidligste Foraar, bør omplantes i August, for at de kunne danne gode Rødder og give gode Blomster til Vaaren, de som blomstre om Sommeren, bør omplantes om Efteraaret, og de, som blomstre om Efteraaret, maa omplantes om Foraaret.

I November maa alle de kjælnere fleraarige Blomsterplanter o. l. dækkes med gammel Gødning, og naar saa Vinteren bliver stræng dækkes de kjælnere Planter med Granris, Bregneblade, Løv, Maatter o. l.

I Vintermaanederne maa Sneen fjærnes eller spredes, hvis den lægger sig i høje Bunker i Haven; thi i Busketterne kan den Sne, der tør, ofte knække de nederste Grene paa Træerne og fuldstændigt ødelægge Buskene.

Frugthaven.

I Villahaverne er der sjældent Plads til en Frugthave, med mindre man anlægger en saadan, der paa én Gang er Frugt- og Lysthave, idet man i Busketterne, som fritstaaende Træer, Indfatninger af Gangene og, kort sagt, paa de mest forskjellige Pladser bruger Frugttræer og Frugtbuske i Stedet for Sirtræer og Sirbuske. Endvidere kunne Rabatterne i Køkkenhaven benyttes til fritstaaende Træer og Frugtbuske, eller disse kunne plantes ved fritstaaende Espalier. Endeligt kunde der være Tale om at plante Frugttræer som Espalier op ad Husene, hvor man da maatte give Afkald paa Sirplanter.

Et Frugttræ er lige saa berettiget til en god Plads som et Sirtræ eller en Sirbusk, da det er smukt i Blomstringstiden og tillige ser godt ud med Frugterne, baade medens disse ere mindre og endnu mere, naar de blive større og faa Farve, og saa har man dog til sidst Frugten som Udbytte, medens man jo om Vinteren ikke har andet en Mindet fra Sommeren om Sirtræer og Sirbuskene.

Overalt, hvor Havedyrkning gaar fremad, bliver det ogsaa mere og mere almindeligt, navnlig ved de mindre Haver, enten delvis eller ganske tilplante dem med Frugttræer eller Frugtbuske. Træerne, som bruges, maa, hvor Haverne kun ere smaa, alle være forædlede paa Dværgstammer, Pæren paa Kvædestamme, Æblet paa Doucin, Kirsebærtræet paa Weichsel og Blommetræet paa Mirabel.

Busketterne tildannes paa samme Maade, som det er omtalt ved Sirtræer og Sirbuske, saaledes at enten de højere ere i Midten og de lavere i Kredse uden om samme, eller saaledes, at de højere plantes bagved og de lavere i Linjer foran i alle Tilfælde saadanne, at Solen kan virke derpaa, endvidere kan man tilplante et Busket med ens høje Træer og Buske og hist og her sætte et eller andet højstammet Træ. Enten kan man plante Busketterne af et og samme Frugttræ (som Kirsebær, Blommer o. s. v.) og dertil bruge Afarter, der naa forskjellig Størrelse, eller, hvad der dog ser mindre godt ud, tildanne dem af alle forskjellige Slags Frugttræer.

Som Exempel paa Tilplantning af et sligt Busket kunde man i Midten eller i Baggrunden sætte et eller to højstammede Kirsebærtræer og dernæst en Række af Pæretræer i Topform (disse bør have en indbyrdes Afstand af 3 Alen), uden for disse kunde man plante en Række af Æble- og Blommetræer med en Afstand af 3 Alen fra Pæretræerne og $2\frac{1}{2}$ Alen indbyrdes. Disse Træer maatte ligeledes holdes i Topform, og dertil vælges Træer med langsom Væxt. Uden for disse kunde saa igjen med

2¹/₂ Alens Afstand til alle Sider sættes en Række Frutbuske, navnlig Stikkelsbær, og til Afslutning af det hele plantes en Række af Æblesnortræer 2 Alen fra Buskene. Paa denne Maade kan man efter Busketternes Størrelse plante færre eller flere Rækker. Ere Busketterne meget smalle, plantes der bedst Pæretræer alene.

Som fritstaaende Træ egner især Pæretræet sig; naar der er rigelig Plads, da kan det tildannes i mange forskellige smukke Former.

Grupper af Frugtbuske alene kunne dannes af lave Buske og højstammede Stikkelsbær og Ribs hist og her imellem.

Mellem Træerne kan der godt, indtil de ere voxede til, plantes Jordbær.

Pæretræet er i Grunden det af alle Frugttræer, som man har mest Fornøjelse af at plante i Villahaverne, især naar disse ligge tæt ved Byer, da det taaler Byluften bedre end Æbletræet, paa hvis laadne Blade Kulstøv og lignende let sætter sig. Tidligere har der ikke været saa megen Grund til at dyrke Pæretræer i større Mængde i Forhold til Æbletræer, men nu, da man har Pæretræer, hvis Frugt i Løbet af Vinteren modnes lige saa godt som flere Æbler, er der lige saa megen, om ikke mere, Grund til at dyrke Pærer, der som Bordfrugt dog af de fleste skattes højere end Æblet.

For øvrigt er det jo en Kjendsgjerning, at Pæretræerne tvives bedre paa lettere, Æbletræerne derimod bedre paa leret Jord.

Naar Pæretræet er forædlet paa Kvædestamme,

faar det ikke nogen stor Højde, især hvis Kvæderne ere tiltrukne ved Aflæggere eller Stiklinger, thi de danne da Rødder, der brede sig i Jordoverfladen; derfor blive Frugterne ogsaa større og smukkere paa et saadant Træ, da Rødderne opholde sig i den næringsholdige Del af Jorden, og derfor drage en større Mængde Næring til Planten, end de Rødder, der gaa ned i Undergrunden. Det Træ, som er forædlet paa en Kvædestamme, kan ydermere trives i enhver Jord.

Ved Plantningen skulle de saarede Rødder afskæres med et glat Snit under en Siderod, ellers skulle Rødderne ikke beskæres, undtagen naar en eller et Par enkelte ere meget kraftige i Forhold til de andre. Ved Plantningen maa Kvædestammen nok plantes dybere, end den har staaet før, men dog kun til et Par Tommer under Forædlingstedet, Rødderne maa bredes godt ud, saa at de fordeles ligeligt til alle Sider, og Jorden maa stødes fast med en Stok med afstumpet Spids; thi jo fastere Jorden slutter om Rødderne, desto hurtigere ville de danne nye Rødder igjen, og desto bedre vil Væksten blive. Samtidig med Plantningen er det godt at sætte en kort Stok til hvert Træ, især hvis det kommer til at staa paa en udsat Plads, og inden den sidste Jord er fyldt i Hullet, vander man godt igjennem; den sidste Jord fyldes saa paa, naar Vandet er sunket ned, og der lægges til sidst et Lag af gammel Gødning over, dels for om Vinteren at dække mod Frosten, der lettere vil trænge ned, hvor der har været gravet Hul, dels for

om Sommeren at hindre Jorden i at udtørre, da det altid er heldigst, naar man senere kan undgaa Vanding. Træet maa ikke strax bindes for fast, men kun hæftes til Stokken ved et Bind lige ved Jorden og et $\frac{3}{4}$ Alen oppe, da Jorden altid synker noget; senere kan det hæftes fastere. Ere Træerne forædlede paa Frøstamme, maa de ikke plantes dybere, end at Rodhalsen (Overgangen fra Stængel til Rod) kommer til at staa lige i Jordoverfladen.

Træerne, som plantes, maa helst have en Alder fra 1—4 Aar.

Beskæringen af et Frugttræ finder Sted paa forskjellig Maade, alt eftersom det gjælder Træets Tildannelse eller Frugtgrenenes Beskjæring. Jo nærmere Frugtgrenene sidde Stammen, desto større Safttilløb ville de faa, og de ville naturligvis derfor give desto større og i alle Henseender bedre udviklede Frugter. Derfor er det, at Snortræerne, hvor Frugtgrenene sidde umiddelbart paa Stammen, give saa smukke Frugter. Det samme er ogsaa Tilfældet ved Topformen og Pyramiden; thi de saaledes tildannede Træer bestaa kun af Stamme og Hovedgrene, paa hvilke sidste Frugtgrenene sidde. Kurvformen bestaar derimod af flere Grene, idet Stammen først grener sig i et Antal af Hovedgrene (i Reglen 5), disse igjen hver i to Sidegrene, og paa disse Sidegrene, som saa atter faa Lov til at grene sig, naar der er Plads til flere, sidde Frugtgrenene.

De nævnte Former ere de, der er mest Brug

for i en lille Have, og tillige de, som det er lettest at passe og at tildanne.

Ethvert Snit maa udføres med Omhu, naar man beskærer sine Træer, og man maa skære saa nær Knoppen som muligt, for at denne, idet den voxer, kan drage Saft til at læge Saaret. Enhver, som ikke er øvet deri, vil ikke kunne gjøre det uden først at øve sig paa en eller anden Gren. Kniven sættes med sin Eg lige over for Knoppens Grund og rettes dernæst i Vejret i Retning med denne; idet man skærer, føres Kniven lidt til Siden under Snittet.

Mange have vanskeligt ved at faa Øvelse nok til at skære sikkert med en Kniv; de kunne da bruge en Beskæringssax til at klippe med; vel bliver saadant et Saar ikke saa glat, som hvor Kniven har været brugt, da Saxen gjerne klemmer Grenen lidt med den ene Side, men i Reglen har Træet ingen Ulæmper deraf. Skæres derimod paa maa og faa over Knoppen, saa at der bliver et Stykke af Grenen staaende over denne, vil dette Stykke Gren fortørre, da der ingen Blade er til at bearbejde Saft til det; efterhaanden gaar der saa Forraadnelse i det, og denne forplanter sig til det sunde af Grenen.

Kjærnefrugtede.

Pæretræerne, der have en opret Væxt, maa man dyrke som oprette eller skjæve Snortræer; disse plantes ved et fritstaaende Espalier paa 4—5 Alens Højde, som dannes af 2 Endestøtter; dertil kan man

anvende kasserede Gas- eller Vandrør, som nedsættes i Cement. I Rørene bores Huller til Traaden. Er det Staaltraadsnet, bøjes det om Rørene. I Hullerne er der trukket galvaniseret Traad af Nr. 12, med 1 Fods Afstand ere Traade satte, eller ogsaa stor-masket galvaniseret Staaltraadsnet; disse strammes ved derpaa anbragte Strammere, der ere almindelige i Handelen. De oprette Snortræer plantes med en Fods Afstand, og dertil bruges kun de svagest voxende Pæretræer, hvorimod der til skjæve Snortræer, som plantes med 18 Tommers Afstand og bøjes under en Vinkel af 50 Gr., kan bruges alle Slags Afarter, naar de ere forædlede paa Kvædestamme.

Forlængelsen beskæres aarligt ved Foraarsbeskæringen, idet den umodne Spids bortskæres, og Frugtgrenenes beskæres Foraar og Sommer saaledes, som det Side 96 er beskrevet.

Det kunde være hensigtsmæssigt her med det samme at omtale de 3 Espalierformer, som Pæretræet nærmest tildannes i, og som tillige give et stort Udbytte. U-Formen dannes af det enaarige Træ ved at nedskære det 8 Tom. til 1 Fod over Jorden over 2 gode Knopper. Den øverste Knop vil altid give en god Forlængelse, hvilket derimod ikke altid er Tilfældet med den følgende Knop, der i de fleste Tilfælde giver en svagere Gren. For at forebygge dette gjør man en Indskæring over Knoppen gennem Bark og Splint; dette Saar vil da bevirke, at Knoppen giver en lige saa god

Gren som den øverste. Disse to Grene bøjes hver 6 Tommer vandret ud fra Stammen og da lodret op. Forlængelserne behandles saaledes, som det er angivet for Snortræernes Vedkommende, idet det umodne bortskæres hvert Aar; dog maa man her sørge for Ligevægt i Væksten mellem de to Grene, saa at den ene ikke voxer stærkere end den anden, da Træet derved bliver skjævt. Altsaa: hvis den ene af disse to Grene paa U-Formen er svagere, maa man, foruden at skære den umodne Spids bort, give den et Indrids i Barken i hele dens Længde, hvis den er meget svagere end den anden Gren, og paa enkelte Steder, hvis den kun er lidt svagere. Paa den Maade skæres ikke noget af det fremvoxende modne Træ bort, og Træet lider altsaa ikke noget Tab. Der er en anden Fremgangsmaade, nemlig den, at man kun skærer den umodne Spids af den svage Gren og skærer den stærkere Gren saa langt tilbage, at der bliver ligeligt Forhold imellem den længere og tyndere og den kortere og tykkere tilbageskaarne Gren. Paa den sidste Maade berøves Træet en Del af den allerede dannede Gren, og det lider altsaa et Tab.

Ved den dobbelte U-Form, ved hvilken disse to Hovedgrene, der danne U-Formen, atter faa Lov at dele sig i to Hovedgrene, maa man gaa frem paa en noget anden Maade, idet de to Hovedgrene det første Aar, i Stedet for at bøjes 6 Tommer ud til Siden, maa bøjes 12 Tommer. Det følgende Aar maa hver af disse to Hovedgrene beskæres et Par

Tommer over det Sted, hvor de ere bøjede lodret i Vejret, og beskæres saaledes, at de give to Sidegrene, som, naar de ere blevne store nok, bøjes 6 Tommer vandret ud til Siden, inden de voxe lige op.

Her bliver nu allerede mere at passe paa, idet man det første Aar har at sørge for at holde de to Hovedgrene i ens Længde og senere hen de 4 Sidegrene, som bære Frugtgrenene, medens der ingen maa findes paa Stammen eller Hovedgrenene.

Foruden den enkelte og dobbelte U-Form er Kandelaberformen med 4 eller 6 Grene den, der egner sig bedst for Pæretræer. Det vil tage 2 til 3 Aar at tildanne et enaarigt Træ i denne Form; det beskæres i dette Tilfælde én Fod over Jorden over 3 gode, vel udviklede Knopper, og over de 2 nederste gjøres Indskæringer for at faa 3 ens, vel udviklede Grene frem. Det øverste Skud, som skal danne Stammens Fortsættelse, bindes lige op, og de to nedre tilbindes i Sommerens Løb, naar de ere blevne lange nok dertil, 18 Tommer ud til Siden, hvis det skal være en firgernet Kandelaber, og 30 Tommer, hvis det skal være en sexgernet. Det næste Foraar beskærer man de to Hovedgrene saaledes, at der bringes Ligevægt til Veje i deres Væxt, idet der bortskæres saa lidt som muligt, som tidligere omtalt. Stammen derimod nedskæres til én Fod over Hovedgrenene, og paa den lægger man igjen 3 Grene til, idet den ene ligesom det foregaaende Aar danner Stammens Fortsættelse. Ønsker man en firgernet Kandelaber, bøjes de andre to i

Sommerens Løb 6 Tommer ud til Siden, og hvis man ønsker en sexgrenet, 18 Tommer. Hvis det altsaa er en firgrenet Kandelaber, vil dens Dannelse nu være tilendebragt, idet man dog maa erindre, at det Skud, der vil danne Stammens Fortsættelse, skal fjærnes, og at der kun maa sidde Frugtgrene paa Hovedgrenene. Er det derimod en sexgrenet Kandelaber, maa man 3dje Foraar beskære Hovedgrenene, saa Ensartetheden vedligeholdes, og beskære Stammens Forlængelse over de øverste Hovedgrene saaledes, at denne i en Fods Afstand giver 2 Skud, der efter at være bøjede 6 Tommer ud til Siden rettes lodret i Vejret.

At tildanne en Kandelaber med et ulige Antal Grene er aldrig saa heldigt; thi paa Grund af, at den midterste Gren er en ligefrem Fortsættelse af Stammen, vil den altid voxe ulige stærkere end Hovedgrenene, og der maa derfor bruges særlige Midler, som at bøje Stammens Fortsættelse i Zigzag eller lignende, hvilket hæmmer dens Væxt.

Der er i det foregaaende blevet talt baade om veludviklede, svage og sovende Knopper (Øjne), om Blomsterknopper og om Bladknopper, hvorfor det vil blive fornødent at angive, hvad der forstaas ved disse Benævnelser.

Naar man om Efteraaret iagttager en Gren, som er voxet frem samme Sommer, vil man nederst ved Grunden finde nogle smaa Knopper, som mangan Gang næppe ville kunne skjælnes med blotte Øjne; de sidde saa tæt, at man ser, at de ere dannede i Hjørnerne af Knopskællene, og de kaldes sovende

Knopper. Over disse findes, hvad man kalder svage Knopper, det er de Knopper, som ere dannede i de nederste Bladhjørner om Foraaret, medens det endnu var koldt, og der ikke var saa rask en Væxt i Træet. Disse Knopper kunne tydeligt ses med det blotte Øje, men deres Knopskæl derimod ikke. Medens de første kun udvikle sig, naar man ved at skære Grenene tilbage, eller man ved Indskæringer og Indrids tvinger dem til at voxer frem, ville de sidste i Reglen af sig selv voxer frem og give svage Frugtgrene, som først om nogle Aar blive blomsterbærende. Oven over disse findes de oftere omtalte veludviklede Knopper, hvis Knopskæl man kan skjælne med det blotte Øje; disse Knopper ere udviklede i den Tid, Træet var i sin stærkeste Væxt, hvorfor de ere saa kraftige. Naar de udvikle sig, blive de enten til kraftige Trægrene eller til Frugtgrene, der give Frugt første eller andet Aar. Derfor kan enhver nok indse, at den Beskæring, hvorved man aarlig fjærner de fleste af disse Knopper, er skadelig for Træet. I Spidsen af Grenene findes der endelig en Endeknop.

Blomsterknopperne ere lette at kjende fra Bladknopperne baade Foraar og Sommer; om Foraaret ere Blomsterknopperne tykkere og mere butte, medens Bladknopperne ere spidse, og man kan yderligere kjende de blomsterdygtige Knopper fra de Knopper, der ikke ere saa godt udviklede, derved, at Knopskællene allerede løsne sig i Marts Maaned, saa at man kan se de lysere Striber paa disse. Om Sommeren kan man kjende Knopperne

derpaa, at der ved en Bladknop kun findes ét Blad, medens der ved en Blomsterknop i Reglen findes en Kreds af Blade.

Topformen er paa Grund af den ringe Plads, den indtager, en af de fritstaaende Former, der bruges mest for Pæretræer. Denne Frugttræform danner en fuldstændig Modsætning til de andre med Hensyn til Beskæring; thi medens man ved de andre gik ud fra at afskære saa lidt som muligt, altsaa bruge Langbeskæringsmaaden, saa beskærer man denne meget stærkt, idet man anvender Kortbeskæringsmaaden. Denne Form bestaar nemlig kun af Stamme og Hovedgrene, og disse sidste beskæres hvert Aar, som om de vare lange Frugtgrene, nemlig over 2 til 3 veludviklede Knopper. Hvert Aar lægges et nyt Sæt af Hovedgrene til, i Reglen 5, og for at faa disse 5 Hovedgrene af lige Styrke, skærer man om Foraaret ind over Knopperne, saaledes at man skærer ind mod Midten af Grenen paa den nederste Knop og mindre og mindre dybt over de øvrige, jo nærmere de sidde mod Spidsen; thi jo dybere Indskæringen sker ind imod Midten, desto kraftigere vil den Gren blive, der voxer frem af Knoppen, hvorover Indskæringen er sket, og da de øvre Knopper altid give de kraftigste Grene, maa Indskæringerne være mindre over dem end over de lavere siddende.

Pyramiden, der egner sig til fritstaaende Træer, tildannes aldeles paa samme Maade; kun beskæres Hovedgrenene ikke nær saa stærkt. Man skærer nemlig kun det højst fornødne af, idet man dog

sørger for, at der bliver ens Væxt i de Grene, der høre til samme Aar, og at de nederste Grene ere længere end de øverste, da disse ellers let paa Grund af deres for Væxten heldigere Stilling tage Kraften fra de nedre, som saa efterhaanden ville blive saa svage, at de ingen Frugt give og tilsidst dø bort. Der er altsaa ved Pyramiden et dobbelt Hensyn at tage, baade til Ensartethed i hvert Sæt af Grene og til Væxtforholdet imellem de øvre og nedre Grene. Her sidde altsaa Frugtgrenene paa Hovedgrenene, medens der naturligvis ingen maa findes paa Stammen. Skulde en Gren være saa svag, at et Indrids i Barken ikke vil være tilstrækkeligt til at bringe den til at voxe lige saa rask som de andre Grene fra samme Aar, kan man gjøre et Indsnit, hvorved der udskæres et Stykke Træ over en saadan Gren. Dette udføres saaledes: Man lader Knivens Side følge tæt op til den øverste Side af Grenen og skærer ind i Stammen over samme ind gennem Bark og Splint; dernæst sætter man Kniven et Par Linier over denne Indskæring og skærer skraat ind ad og ned ad saaledes, at der følger et Stykke Bark og Splint med; denne Gren vil da paa Grund af Saaret voxe langt raskere end de andre. Man plejer at gjøre nogle korte Indrids i Barken lige under en saadan Gren (2 til 3 paa $\frac{1}{2}$ Tommes Længde), da Barken kan ligesom stramme paa Grund af den stærke Tilstrømning af Saft. Ved Indskæring sættes altsaa kun Kniven ind over Knoppen, men ved Indsnit udskæres et Stykke Bark og Ved over en Knop eller Gren parallelt med samme, og ved

Indrids føres kun Knivspidsen ned gennem Barken uden at skade Knopperne. Ske Indridsene ved de svage Knopper, danne disse hurtigere gode, kraftige Frugtgrene.

Medens Væksten af Topformen og Pyramiden og Tildannelsen af samme fortsættes, lige til Træets Væxt efterhaanden bliver svagere og svagere, saa afsluttes Væksten af de Former, der bruges til Espalietræer, naar de have udfyldt det for dem bestemte Rum, og i Reglen udføres denne Afslutning ved, at Grenenes Spidser sammenpodes, og man kun hist og her lader en Gren voxe op, som saa igjen nedskæres hvert Foraar. Meningen hermed er kun at hindre for kraftige Grene i at voxe frem af den af de sammenpodede Grene dannede Linje. Vandskud kaldes almindelig de Skud, der komme frem paa Stamme og Hovedgrene af ældre Træer. Disse, der jo ere Aarsskud, maa fjernes omhyggeligt, medens de ere unge, saaledes at Grunden følger med.

Frugtgrenenes Beskæring kan man henhøre dels til Foraarsbehandlingen, dels til Sommerbehandlingen, idet man i Sommerens Løb stadigt maa knibe. Behandlingen er omtrent den samme for Æble- og Pæretræets Frugtgrene, idet man hos dem begge følger de samme Regler kun at have 2 til 3 blomsterdygtige Knopper paa hver Frugtgren og at have disse saa korte som muligt. Man har 3 Slags Frugtgrene. Den korte, der kun har én Tommes Længde, beskæres ikke, med mindre den i Tidens Løb skulde udvikle sig og blive for lang, eller der skulde udvikle sig flere end

2 til 3 blomsterdygtige Knopper paa samme, da de overflødige i saa Tilfælde fjærnes. Den almindelige Frugtgren, som er fra 1 til 3 Tommer lang, beskæres ikke, naar ikke det ovennævnte Tilfælde indtræffer. En lang Frugtgren er en saadan, som er fra 3 Tommer til 1 Fod lang; den beskæres, hvis den er svag, over 2, og hvis den er stærk over 3 veludviklede Knopper. Følgen af denne Beskæring bliver, at 1 til 2 af de veludviklede Knopper give en Forlængelse af Frugtgrenen, medens den nederste af dem og de neden under værende svage Knopper udvikle sig til Frugtgrene eller Blomsterknopper. Endeligt har man endnu en Slags Frugtgrene, som kaldes kjødede Frugtgrene. Disse have megen Oplagsnæring og kunne være enten korte, almindelige eller lange Frugtgrene, som gjerne samtidigt med at de give en fortrinlig Frugt voxe stærkt i Tykkelse og denne et meget svampet Celleæv. En saadan Frugtgren maa beskæres med særlig Omhu, idet man maa sætte Tømmelfingeren imod, modsat den Side, hvorfra Snittet sker, da Grenen ellers let knækker. Paa disse kjødeds Frugtgrene kan der igjen udvikle sig alle 3 Slags Frugtgrene, for hvilke de almindelige Beskæringsregler følges. Hvis en saadan Frugtgren i Tidens Løb bliver for tyk, saa man frygter for, at den skal gaa over til at danne en Trægren, kan man skære den tilbage paa Grundsnit, hvorved forstaas, at man fjærner Grenen med Undtagelse af dens bredere Grunddel; der vil da danne sig Frugtgrene eller Blomsterknopper af de sovende Øjne, som findes der. Det samme kan man

ogsaa gjøre, naar man vil forvandle Trægrene til Frugtgrene, og disse ikke have over $\frac{1}{2}$ Tommes Tykkelse; men ere de tykkere, nedskæres de over den nederste Frugtgren, som saa i Reglen giver en Mængde Skud, hvilke man ved Knibning og Beskæring hæmmer saa meget som muligt i Væksten. Man tvinger derved de neden for værende svage eller sovende Øjne til at udvikle sig og danne Blomsterknopper eller Frugtgrene.

Der er en Regel, man altid maa følge ved Frugtgrenenes Beskæring, lige meget af hvad Slags de ere, eller hvorledes de ere dannede, nemlig den: ikke at skære Frugtgrenene tilbage paa de 2 til 3 Blomsterknopper, før man i det mindste er sikker paa, at den øverste er blomsterdygtig, hvilket man kan kjende paa, at de store Knopskæl i Marts Maaned blive løsere, og at der fremtræder grønne eller gullige Striber paa Knopskællene, idet disse voxe. Saa længe Blomsterknopperne ikke ere blomsterdygtige, maa der altid sørges for, at der findes en Bladknop over dem paa Frugtgrenen for at trække Saft til dem og fremme deres Væxt, indtil de ere fuldt udviklede.

Sommerbehandlingen eller Knibningen udføres hele Sommeren igjennem, idet de Skud, der sidde paa de unge Forlængelser og skulle dannes til Frugtgrene, knibes, naar de have faaet det fjerde til femte veludviklede Blad; give de Skud igjen, knibes disse over det andet Blad.

Alle Skud, som maatte komme frem paa ældre

Frugtgrene eller paa Frugtgrene, der ere under Dannelsen, knibes over det 3dje Blad, naar Skuddet har faaet 5 til 6 Blade. Det vil ses heraf, hvor simpel Knibningen er, og da den hjælper saa meget til, at baade Frugttræerne blive tidligere frugtbærende, og Forlængelserne blive kraftigere, saa burde den aldrig forsømmes.

Det hører til Sjældenhederne, at man anvender Knibning paa Forlængelserne; det skulde da være, hvis en enkelt Gren voxede umaadeligt stærkt i Forhold til alle de andre; men saa har man dog andre Midler, uden at man har nødig at svække Grenen ved at borttage noget af den, idet man binder den Gren, der voxer for rask, mere eller mindre ud i vandret Stilling og de svagere voxende mere lodret, da Væksten altid er stærkest i de Grene, der ere voxte lodret op. Skulde det være Espaliertræer, hvis Forlængelser man vil styrke eller hæmme i Væksten, saa har man endnu et Middel, nemlig at binde de for stærkt voxende Grene tidligt til Espalieret og at lade de svage voxte frit ud fra samme, indtil de have naaet den Styrke, man ønsker.

Der er i det foregaaende blevet talt om, at der aldrig bør være mere end 2 til 3 Blomsterknopper paa en Frugtgren; Grunden dertil er let at indse; thi tænker man sig blot, at hver Blomsterknop frembragte 5 Blomster, vilde der saaledes blive 10—15 Blomster paa saadan en lille Frugtgren, hvilket er alt for meget for den at bringe nogenlunde til Udvikling. Deri ligger det ogsaa, at mange Træer, som kunne være helt hvide af Blomster om Foraaret, dog

ingen Frugter give, da ingen af Blomsterne komme til ordentlig Udvikling saaledes, at der kan ske Befrugtning, og de heller ikke blive kraftige nok til at modstaa Regn og Kulde. Naar man ønsker store og veludviklede Frugter, maa man ikke lade mere end én Frugt blive tilbage af dem, som blive ansatte af Blomster fra samme Knop, med Undtagelse af enkelte mindre Frugter, f. Ex. Eywood, der godt kunne udvikles, om de end sidde flere sammen.

Synes man, at Træets Væxt er svag, kan man vande det med Gødningvand, og den bedste Tid at vande dem paa er tidligt om Vaaren før Løvspringet og senere, strax naar Frugterne ere ansatte, samt igjen i August Maaned, naar disse begynde at voxerask til. Det er udmærket at blande Gjødningsvandet med Aske, da Træet jo saa faar uorganisk Gjødning med det samme. For rigelig Vanding med Gjødningsvand giver for megen Bladvæxt.

Hele Tiden igjennem maa man værge dem mod Insekter og samle disse, hvis Angreb i Reglen let kjendes paa de sammenrullede eller angrebne Blade. Det gaar med Frugttræer som med andre Planter, at alle syge og angrebne Dele maa fjærnes, indtil der bliver et friskt Saar.

Sommerfrugter afplukkes et Par Dage, før de ere modne, og Efteraarsfrugter omtrent 8 Dage forinden. Den rette Regel er egentlig den, at al Frugt afplukkes, naar den er træmoden, det vil sige, naar Stilken løsnes let fra Frugtgrenen ved at bøje Frugten tilbage. De opbevares bedst i en Kjælder med lav Varmegrad, saaledes at Luft og Lys fuldstændig

udelukkes; thi derved forlænges Holdbarheden, og Modenheden (Lagermodenheden) indtræder senere; thi naar Lys og Luft udelukkes, kan der ingen eller kun ringe Stofskifte ske. Der maa være ca. 80° Fugtighed i Kjælderen, saa rynker Frugten ikke; Vinterfrugten kan ogsaa opbevares i Tørvesmuld. Dog maa de, før de bruges, henstaa i et varmt Værelse en halv Dags Tid, da de derved vinde betydeligt i Velsmag. Har man ingen Kjælder at opbevare dem i og saaledes er henvist til et Værelse, maa dette helst være koldt og mørkt. Vinterfrugterne lader man hænge paa Træerne, saa længe Vejret tillader det; selv om det fryser en Grad eller to, kan det ikke skade.

Ved at plante nogle faa Afarter af de mest rigtbærende og velsmagende kan man forsyne sig med Frugt for hele Høsten og Vinteren. Til tidligst Brug er Doyenne Juillet at tilraade; den er kun lille, men modnes allerede først i Avgust Maaned, og man kan plukke Frugt af den i omtrent 3 Uger, da den modnes meget ulige. Fremdeles William's Bonchretien, som baade er meget stor og meget rigtbærende; dog er dens Frugters Smag noget ejendommelig aromatisk og yndes ikke af Alle. Beurre d'Amanlis, der ligesom hin modnes i September, er fortrinlig, men Grenene have hængende Væxt. Til at bruge i Oktober er Louise bonne d'Avranches den bedste, og til at afløse denne maa Poire de Tongres nævnes, dernæst ere Conseiller a la cour og Forelle gode, til December og Januar Bronze d'Enghien, til sildig Brug.

Dette er kun et lille Udvalg af de mange fortrinlige Pæresorter, men det er nogle af dem, som paa én Gang ere rigtbærende og velsmagende.

Af danske Frugter maa Comtesse Clara Frijs og Graapæren foretrækkes, dernæst A. W. Moltkes Pære, der udmærker sig ved sin Størrelse, og Prins Valdemars, der er brugbar i November.

Æbletræet. Dets naturlige Form er mere udbredt end Pæretræets; derfor egne ikke alle Afarter sig til at dyrkes i Former med opret Væxt. De lave Former trives godt som vandrette Snortræer. Disse dannes simpelt hen af enaarige Træer, som i en Højde af 18 Tommer over Jorden bøjes vandret til Siden. Man maa aldrig bøje dem i Frostvejr, da de saa let brække, og hvis de ere temmelig tykke, er det rigtigst at bøje dem først svagt og senere mere. Man planter dem gjerne med 2 til 3 Alens Afstand; hvert Aar skærer man den umodne Spids af Forlængelsen, og skulde Frugtgrenene være meget svage, hvilket dog sjældent er Tilfældet, skærer man Forlængelsen tilbage paa den nederste gode Knop, der findes. Paa det lodrette Stykke maa ingen Frugtgrene være.

Af Espalierformer er den enkelte Palmette at foretrække. Ved Tildannelsen af den gaar man frem omtrent som ved Kandelaberformen, idet man hvert Aar med en Fods Afstand fra det sidste Sæt Grene foruden Stammens Forlængelse lægger to ny Sidegrene til, som bøjes til Siden under en

Vinkel paa 10° ; dermed vedbliver man, indtil Pladsen er udfyldt.

Af fritstaaende Former er Pyramideformen den bedste. De tildannes aldeles, som omtalt for Pæretæet. For de Æbletræer, der have meget udbredt Væxt, er Kurveformen den bedste, idet man paa det enaarige Træ i vilkaarlig Afstand fra Jorden det første Aar lægger 4 til 5 Hovedgrene til og 2 Sidegrene paa hver af dem, hver Gang der er Plads dertil; saadan bliver man ved, idet man stadigt sørger for, at der er Ligevægt i Træets Væxt og 1 Fods Afstand mellem Grenene. Mindre end 1 Fods Afstand bør der aldrig være mellem disse; thi ellers bliver det umuligt for Lys og Luft at faa Adgang til alle Træets forskellige Dele. Det er bekjendt, at dette er en Nødvendighed i Syden, naar man vil have sunde Træer og gode Frugter, men naturligvis er det endnu mere nødvendigt her i Danmark, hvor Klimaet er mindre gunstigt. Man maa selvfølgelig ikke tilfældigt hist og her lægge nye Grene til, saa snart der er Plads; thi Resultatet deraf vilde blive, at Træet vilde voxe mere paa den Side, hvor det havde de fleste Grene. Man maa derfor vel passe samtidigt at lægge nye Grene til hele Kredsen rundt.

Af de enkelte Forlængelser skæres kun de umodne Spidser, idet man ved Indrids faar de svagere Grene til at indhente de stærkere i Væxten. Grenene maa ofte holdes i tilbørlig Afstand fra hverandre ved at stille en Pind (i hvis Ender der er gjort Indhak og hvis anden Ende er tilspidset) imellem dem. Det hænder undertiden,

navnlig for de Træers Vedkommende, som have en opret Væxt, at det tager lang Tid, inden der bliver Plads til et nyt Sæt Grene, og at de yderste Grene derfor blive for lange, saa at de lide dels ved Blæst og dels ved, at Frugten tynger dem ned. I dette som i ethvert Tilfælde, hvor Forlængelserne blive for lange og for tynde, maa man hvert andet Aar kun bortskære den yderste Spids, hvorved Træets Væxt forøges betydeligt, og hvert andet Aar beskære Forlængelserne meget (nemlig over den nederste svage Knop). Forlængelserne fra Aaret forud og de derpaa værende Frugtgrene ville da tiltage meget i Tykkelse det paafølgende Aar, og Grenen vil derved faa den forønskede Fasthed.

Ved saaledes at forene begge Beskæringsmaader vil man altid kunne naa det Maal for Træerne, som man ønsker, dog er det langt bedre at arbejde med Træets Væxt end imod og tildanne de Æbletræer, der have opret Væxt, i Pyramideform; men man er nu engang her i Danmark vænnet saadan til Kurveformen for Æbletræets Vedkommende, saa man har ondt ved at faa Folk derfra.

Beskæringen af Frugtgrenene er for Æbletræets Vedkommende omtrent den samme som for Pæretræets, kun at man godt kan knibe hine noget stærkere end disse.

Af Æbletræer kan man anbefale:

Transparente blanc og St. Germain, der ere Sommeræbler, som ere modne i August, Skov-

fogedæblet fra Louv, Marselisborg Marie-æble, som er modent i September, Cox Pomona og Graastensæblet i November, Pigeon og Vinter-Guldpearmain, Ribston Pippin, Belle fleur de France, som holde sig til sidst i Januar, Flaskeæble i Januar, Beachamwels Seedling, der ikke er meget større end en Pigeon, men bærer rigeligt hvert Aar, har en ganske fortrinlig Smag og modnes i Februar. Det samme gjælder om King of Tompkins, Coxs Orange Pippin og Blenheim Pippin. Til at bruge i Marts og April kunne alle de forskjellige Court pendu vælges, og navnlig Court pendu plat og C. p. royal de Tournay.

Af Madæbler er der flere, som fortjener almindelig Dyrkning, da de alle ere store, rigtbærende og fortrinlige; til Brug i August ere Lord Suffield og Keswich Codlin gode, i de andre Efteraarsmaaneder Cellini, Alexander og Hawthornd'en til ind i Vinteren, og endelig kan man til Resten af Vinteren have Dumelows Seedling og Reinette Green Ohio. Især Vintermadæblerne kunne opbevares længe i Tørvesmuld.

Paradisæbler dyrkes i Reglen i Busket sammen med andre Træer og Buske, og af dette Træ borttages kun overflødige og krydsende Grene.

Kvæden dyrkes i Reglen paa samme Maade.

Stenfrugte.

Blommer taale, som alle andre Stenfrugter, kun daarlig Foraarsbeskæring, og man maa derfor søge

saa vidt muligt ved Op- og Nedbinding at holde Trægrenene i Ligevægt, ligesom man ved Knibning maa danne Frugtgrene og holde disse inden for bestemte Grænser. Blommetræets naturlige Form er mere opret end udbredt, og derfor vil Topformen og Pyramideformen egne sig bedst af fritstaaende Former, medens Træet ogsaa godt kan dyrkes i Kurveform, naar dets Grene faa Lov til at voxe temmelig opret. Det tildannes paa samme Maade, som vi have angivet for Æble- og Pæretræets Vedkommende, men det taaler ikke Indskæringer og Indris. Derfor maa ved Beskæringen af Forlængelserne Grenene skæres tilbage i Forhold til deres Styrke saaledes, at der skæres mest af de stærke og mindre af de svagere; af de svageste borttages kun den umodne Spids, hvis en saadan findes; ellers lades Grenen urørt. Resultatet deraf vil saa blive, at man i Løbet af 1 eller 2 Aar kan faa fuldkommen Ensartethed i Træets Vækst. Voxer en enkelt Gren af Forlængelserne alt for stærkt, foretages Knibning paa samme, naar Nedbinding ikke viser sig at være tilstrækkelig, hvad dog i Reglen er Tilfældet.

Kun for at faa de sildige Sorter modne og vel udviklede kan der være Grund til at dyrke Blommetræet som Espalier, og det dyrkes da i Vifteform; denne Form indtager den samme Plads blandt Espaliertræerne som Kurveformen blandt de fritstaaende, i det man ligesom ved denne lægger flere Grene til, efterhaanden som Træet voxer og der bliver mere Plads. Paa det enaarige Træ lægges for at

tildanne denne Form 3—5 Hovedgrene til det første Aar, og disse fordeles med lige Mellemrum i alle Retninger paa det Stykke Væg, som Træet er bestemt til at dække. Efterhaanden som der bliver Plads, tillægger man 2 Sidegrene, første Gang paa Hovedgrenene og siden paa Sidegrenene, idet der stadigt maa være 8 Tommers Mellemrum mellen Forlængelserne.

Naar man kun skærer den umodne Spids af disse, danne de en Mængde korte Frugtgrene i det meste af deres Længde, og kun ud mod Spidsen give de kraftige Skud, som knibes over 4 Tommer, saa snart de have naaet denne Længde, med mindre de skulle benyttes til Forlængelser. Give disse igjen Skud efter at være knebne, knibes de atter over 2 Blade. Man maa stadig have for Øje, at der er Ensartethed i Træets Forlængelser, og da det let faar Gummiflod ved for megen Beskæring, saa gjør man ved saadanne Espaliertræer rettest i paa et tidligt Tidspunkt at tilbinde de stærke Skud og ikke binde de svagere til, førend de have indhentet de stærkere i Væxten.

Af Frugtgrene findes der kun 2 Slags, nemlig den korte — som kun har indtil én Tommes Længde og ikke beskæres, med mindre den i Tidens Løb skulde udvikle sig saaledes, at den blev alt for grenet — og den almindelige, der er fra 1—6 Tommer lang; denne søger man ved Knibning og Beskæring at tvinge til at give korte Frugtgrene paa de nederste 3 Tommer. Hele Systemet af Frugtgrene vil saaledes blive korte Frugtgrene, der enten sidde umiddelbart

paa Hoved- og Sidegrene eller paa almindelige Frugtgrene. Af saadanne korte Frugtgrene maa der ikke beholdes mere end tre paa en almindelig Frugtgren. Blomsterne fremkomme paa disse korte Frugtgrene eller nede ved Grunden af de almindelige.

Ønsker man svagt voxende Træer, f. Ex. i Topform, maa de helst være forædlede paa Mirabellen ellers paa den almindelige St. Julien-Blomme.

Af Blommetræer, der fortjene almindelig Dyrkning, indtager Reine Claude med Rette den første Plads, da den i Velsmag overgaar alle de andre Blommer; man har nu saa mange Afarter med forskjellig Modningstid, lige fra Reine Claude hâtive, som modnes i August, til Reine Claude de Bavays tardive, der først modnes i Oktoker. Færskensblomme er en fortrinlig tidlig Blomme, ligeledes Belle de Louvain og den senere Belle de Septembre og Coes golden Drop en udmærket meget sildig. Ponds Seedling er egentlig en stor Svedskeblomme, som tillige med de almindelige store engelske og ungarske Leipziger-Svedsker fortjene almindelig Dyrkning.

Den røde Mirabelle *Prunus myrobalana* og den gule Mirabelle *Prunus divaricata* bør dyrkes i enhver Have enten i Læbeltet eller, hvor man har Plads til dem. De give aarlig god og rigelig Frugt og ere de bedste til Syltning og Henkogning.*) De ere ogsaa nemme at passe, idet Beskæringen indskrænker sig

*) Om deres Anvendelse se Frugthavedyrkning og Frugtanvendelse af Stephan Nyeland.

til at fjerne krydsende og andre overflødige samt udgaaende Grene.

Blommetræet ynder mest kalkholdig Jord og en lun Plads; især er denne sidste nødvendig for den tidlige Blomstrings Skyld.

Abrikostræet dyrkes saa godt som altid her i Landet som Espalier, og det fordrer en lignende Jordbund som Blommetræet; dog maa den ikke være løs, men helst fast; thi jo fastere Jorden er, desto frugtbarere er Træet, og desto mindre sygt vil det blive. Det dyrkes som Vifteform, og Behandlingen er aldeles den samme, som er angiven for Blommetræet, naar det dyrkes i samme Form; kun maa man under den tidlige Blomstring beskytte det mod Døgnet's store Temperatur-Omvexlinger om Foraaret og mod de skarpe Foraarsvinde. Dette sker bedst ved samtidigt med Beskæringen i Februar eller Marts Maaned, alt efter som Vejrliget er, at hænge Grangrene ned foran Træet. Disse Grene tabe da efterhaanden om Foraaret Naalene og tillade tilstrækkeligt Lys at komme ind til Træet, medens de tillige beskytte det. Man kan ogsaa danne sig Forhæng af Halm, idet man tager 5—6 Straa i Haanden og knytter dem i smaa Bundter Side om Side ved hinanden paa en Snor. Saadanne Forhæng kunne benyttes flere Aar i Træk. De hænges for Træerne i Februar Maaned, og man trækker en Snor uden om Forhænget, for at Vinden ikke skal blæse det til Side.

Af Sorter ere Abricos de Hollande, Pré-

cose d'Oullins og Précose de Montplaisir nogle af de bedste.

Kirsebærtræet. Medens de to forrige ynde en kalkholdig Jord, trives Kirsebærtræet bedst i en sandet Jord. Kirsebærtræets Væxt er i høj Grad forskjellig for de forskjellige Arter og Afarter; saaledes have Majkirsebær og alle de blødkjødede, søde en opret Væxt; alle, som med et fælles Navn kaldes spanske eller fastkjødede, søde, have en mere udbredt, skraa Væxt, medens de sure ere mere hængende.

At dyrke Kirsebærtræet som Espalier er der kun Grund til, naar man ønsker meget tidlig Frugt, eller man ønsker en Nordmur dækket. I det første Tilfælde kan der ikke være Tale om at dyrke andre end Majbær, som med deres oprette Væxt egne sig bedst til at dyrkes i Kandelaberform, og i det sidste Tilfælde anvendes de store, sure Pundkirsebær.

Kirsebærtræet taaler ikke Indskæringer eller Indrids, hvorfor der bringes Ensartethed til Veje i Væxten ved, at Tilbindingen af Grenene foretages tidligere eller sildigere i Forhold til deres Væxt. Frugtgrenene maa helst behandles ved Knibning alene. De korte Frugtgrene have i Reglen en stor Mængde Blomsterknopper ved Grunden og en eneste Bladknop i Spidsen paa Grenen. De andre Frugtgrene have ligeledes Frugtknopperne samlede nede ved Grunden, men have flere Bladknopper langs op ad Grenen. De knibes, idet de skyde frem fra Forlængelserne, paa 4 Tommers Længde, og beskæres senere

paa den nederste gode Bladknop over Blomsterknopperne (det følgende Foraar).

Er det en Nordmur, man ønsker bevokset med Espaliertræer, da vil Skyggemorellen, som man almindeligt kalder det store, sure Kirsebær, være den, der egner sig dertil. Dettens Væxt er, som før blev nævnet, anderledes end Majkirsebærrets, idet det har en mere spredt og til Dels hængende Væxt. Navnlig Frugtgrenene udvikle sig paa en hel anden Maade end hos de før omtalte, idet der vel sidder nogle Frugtknopper nede ved Grenenes Grund, men flere findes spredte i hele Grenenes Længde; derfor knibes disse Frugtgrene først om Sommeren, naar de have naaet en Fods Længde, og beskæres om Foraaret over den 3dje eller 4de veludviklede Bladknop, uafhængigt af Blomsterknoppernes Antal. Disse Træer tildannes i Vifteform, og Forlængelserne gives en Afstand af $1\frac{1}{2}$ —2', da Frugtgrenene jo ofte her opnaa en betydelig Længde.

Medens det ved de tidligere omtalte Frugttræer ikke var nødvendigt at binde Frugtgrenene til Espalieret, er det derimod for disses Vedkommende aldeles nødvendigt, idet de lange, tynde Frugtgrene, saa snart der er Frugt paa dem, ville komme til at hænge ned ad og blive meget svage i Væxt, eller, hvis de ingen Frugt have, paa Grund af at de voxe frit, let ville omdannes til Trægrene. Frugtgrenene bindes til Espalieret saaledes, at de Frugtgrene, der voxe frem paa de to nærmest siddende Trægrene, tilbindes afvexlende mod hinanden. Blive disse Frugtgrene for lange, skæres de tilbage om Foraaret,

idet man den foregaaende Sommer ved stadig Knibning af Spidsen har fremtvunget Skud ved Grenens Grund.

Naar Kirsebærtræet voxer frit, tildanner man det i Reglen blot efter dets naturlige Væxt uden at holde sig til bestemte Former, idet Majkirsebærrene eller de blødkjødede, søde voxer opret og de søde, fastkjødede Kirsebær voxer skraat opret og mere eller mindre danne en Pyramideform, medens de sure danne en næsten hængende Kurveform; man maa dog stadig have for Øje, at Grenene paa disse Træer ikke sidde tættere end, at der kan komme fuldt Lys og Luft ind til Træets forskellige Grene. Man fjærner tillige den ene af saadanne Grene, der maatte krydse hinanden, for at de ikke ved Vinden skulde gnide imod hinanden. Saadanne Grene maa dog hellere fjernes i Forsommeren, medens de ere unge, end senere, naar de ere blevne træagtige, da Træet saa ved deres Fjærnelse udsættes for at faa Gummi-flod. Dog er det heldigst at undgaa Beskæring og blot om Sommeren ved stadig Knibning at forandre de Skud til Frugtgrene, som ikke skulle danne Trægrene. Beskæringen af Frugtgrenene er iøvrigt den samme, som er omtalt for Espaliertræerne.

Af blødkjødede, søde, tidlige Kirsebær maa nævnes vort almindelig dobbelte Majkirsebær, St. Hans Kirsebærret og Angleterre hâtive eller Frogmore early.

Af fastkjødede, søde, som her i Danmark almindeligt gaa under Navn af spanske Kirsebær, ere Coes Transparente, der danner Overgangen

mellem de blødkjøde og fastkjødede, søde, tidlig gul og hvid Spansk, Bigarreau Wellington, Napoleon og Esperen alle fortrinlige.

Som et særegent Kirsebær maa Reine Hortense omtales, der er det største og smukkeste af alle Kirsebær; i sin Voxemaade minder Træet paa én Gang baade om de sure og om det søde Kirsebær. Det kan ogsaa dyrkes som Espalier.

Af Glasmorellerne, der ere klare og ligesom gjennemsinnende, ere Montmorency og Belle de Choisy at tilraade.

Af sure er den sædvanlige Skyggemorel eller dobbelt Weichsel fortrinlig, Cerice du Nord er noget mindre og har noget kortere Frugtgrene, men er endnu mere rigtbærende, Van der Natte er god, men giver en meget uregelmæssig Frugthøst. Den er meget modstandskraftig mod Svampeangreb. Endeligt er der den lille Dværgweichsel, som særligt maa nævnes, da det er et godt, surt Kirsebær; det voxer som en Busk, bliver sjældent over 10 Fod højt og formeres ved Rodskud og er meget tidligere moden end de to andre. De øvrige Kirsebær formeres ved Forædling paa almindeligt Fuglekirsebær, hvis man vil have store Træer og paa Weichsel (*Cerasus Mahaleb*), naar man ønsker dem lave. Træer forædlede paa dette sidste har midt i Jylland, selv paa Heden, givet et fortrinligt Resultat.

De sure Kirsebær angribes i de sidste Aar meget her i Landet af Svampen *Taphrina cerasi*, der bevirker at hele Grene efter Blomstringen plud-

selig faa visne Blade og Blomster. Der er intet andet Middel end at skære de angrebne Grene eller Skud tilbage til en frisk Gren, da Svampens Mycelium lever inde i Grenene.

Færskentræet kan der her i Landet kun være Tale om at dyrke som Espalier; dets Væxt er opret, og det tildannes bedst i U-Form eller Kandelabreform, som opnaas paa den ved Pæretræet omtalte Maade. Færskentræet kan godt taale Indrids, da man derved lettest bringer Ligevægt til Veje i Væxten, men Indsnit og Indskæringer taaler det derimod ikke.

Naar man tildanner et saadant Færskentræ, f. Ex. i Kandelaberform, maa det have større Afstand mellem Grenene end de Kjærnefrugtede (nemlig 2 Fod).

Færskentræet forædles til Dyrkning paa Friland bedst paa St. Julien-Blommetræet, da dette giver et kraftigt og haardført Træ; ønskes et svagere Træ, forædles det paa Mirabellen. En kalkblandet og nærende Jord er den, der er bedst tjenlig, og baade for dette og for andre Espaliertræers Vedkommende er det rigtigst, at lave en Rabat paa mindst 4—6 Fods Brede og 2—3 Fods Dybde langs Muren. I Bunden og paa Siderne sættes Sten, Skifer e. l. for at hindre Rødderne i at gaa ud i den omgivende Jord.

For at danne de bedste Frugtgrene er det rigtigst, naar Træet er tildannet, kun at skære den umodne Spids af Færskentræet; thi saa ville de Skud, som

komme frem paa Siderne af samme, være svage og give gode Frugtgrene. Disse Skud knibes ikke, med mindre de naa en Fods Længde. Man har 3 Slags Frugtgrene, nemlig 1) den korte, der er 1—3 Tommer lang og aldrig beskæres, med mindre den grener sig, 2) den almindelige, som er fra 3—6 Tommer lang og gjerne ved Grunden har nogle svage Knopper op ad Grenen Blomsterknopper og endelig en vel udviklet Endeknop. Denne Gren beskæres først efter Blomstringen; er der ingen Frugter sat, skærer man den ned over den øverste af de svage Knopper, som findes ved Grunden; er der derimod sat Frugt, sætter man Kniven ind over det øverste af de svage Knopper til ind imod Midten af Grenen og fører saa Kniven nogle Linier lige op. Ved det derved frembragte Saar og ved i første Tilfælde at nedskære Grenen fremtvinger man de nye Skud ved dennes Grund. En saadan almindelig Frugtgren lever i Reglen kun 2 til 3 Aar, hvis den ikke fornyes fra Grunden og behandles som den følgende Frugtgren. 3) Den blandede Frugtgren; denne er fra 6 Tommer til 1 Fod lang og undertiden derover og er i hele sin Længde besat baade med Blomster- og Bladknopper hvilke ofte sidde jævnsides, saaledes at der sidde 3 sammen. Denne Gren beskæres efter Træets Styrke over den 4de eller 7de Gruppe af Blomsterknopper. Ved Beskæringen af samme har man stadigt to Øjemed, nemlig dels at faa Frugt og dels at fremkalde en Fornyelse af Grenen; efter Afblomstringen beskæres den derfor ofte anden Gang, idet man skærer den tilbage paa det nederste Skud, hvis der ingen

Frugt er; er der derimod Frugt, skæres den over det Skud, som sidder nærmest over den øverste Frugt. Dette øverste Skud knibes i sidste Tilfælde i Sommerens Løb, for at det nederste kan faa desto mere Kraft, da det skal tjene til Fornyelse. Er der kun én Frugt sat, beholdes kun det øverste og det nederste Skud; er der derimod sat flere Frugter, beholdes der tillige nogle af de midterste Skud, for at de kunne drage Saft til Frugterne, men disse Skud knibes ligeledes i Sommerens Løb ligesom det øverste over 4—6 Blade.

Frugtgrenene kunne udvikle sig meget forskjellig, men naar man stadigt sørger for, at der bliver nogle Skud til at give Frugt og nogle til Fornyelse, er det ikke saa vanskeligt at behandle Frugtgrenene. *)

Færskentræet maa naturligvis værges mod den vekslende Foraarstemperatur paa samme Maade, som det er omtalt for Abrikostræet, og desuagtet faa de ofte mærkelig tykke svampede Blade, som hidrøre fra en Svamp, hvis Mycelie lever inde i de unge Grenes Skud og derfor maa fjernes.

Man burde her i Danmark kun dyrke de tidlige Afarter, der modnes i Avgust og første Halvdel af September; blandt disse indtage Amsden, Alexander og Hâtive de Hollande den mest fremragende Plads, da de baade ere tidlige, velsmagende, rigtbærende og haardføre; foruden disse kunne navnlig Rivers tid-

*) Fuldstændig Vejledning heri findes i »Frugthavedyrkningen« af Stephan Nyeland.

lige Tiltrækninger, Early Louise og Early Beatrice tilraades.

Nectarinerne fortjene ogsaa almindelig Dyrkning. De behandles aldeles som Færskentræet. Af Afarter er Downton og Lord Napier at tilraade, da de begge modnes i Avgust.

Morbærtræet.

Morbærtræet bør der tilstaaes en Plads i hver Have, hvor der er tilstrækkeligt Læ for det; det maa have en lun Plads og være udsat for Solen, og Jordbunden maa helst være muldet og hellere sandet end leret, men maa fremfor alt ikke have staaende Vand eller være for fugtig. Paa Klippegrund voxe de særlig godt derfor have vi de smukkeste og ældste Morbærtræer paa Bornholm især paa Øst-siden af Øen. Man tildanner Morbærtræet bedst som lavstammet Træ i Kurvform og bortskærer kun ved Foraarsbeskæringen Grenenes umodne Spidser, medens man om Sommeren kniber alle de Skud, som man ikke vil have til Forlængelse, men til Frugtgrene, over det 5te Blad. Morbærtræet holder af flydende Gødning. I Frugtmodningstiden maa man lægge Halm, Maatter o. l. under Træet, for at de nedfaldende Frugter ikke skulle ødelægges. Der er kun faa Træer i Frugthaven, som fordre saa lidt Pasning, Hovedsagen er blot at sørge for, at alle Træets Dele faa det mest mulige Lys og Luft. Skulde det vare længe, før et Morbærtræ begynder at bære,

maa man bortfjerne nogle af Rødderne. Der er saa stor Forskjel paa Morbærtræerne. Nogle have store og andre kun smaa Frugter, derfor maa man helst skaffe sig Aflæggere af storfrugtede Træer.

Valnødtræet.

Af Valnødtræer kan kun Dværgvalnødden (*Juglans fertilis*) dyrkes i Smaahaver, da de andre Valnødder ville optage alt for megen Plads i en lille Have; Dværgvalnødderne vedblive derimod at voxe som Buske eller lave Træer. Behandlingen af dem bestaar simpelt hen i at afknibe Spidsen af de unge Skud, som man ikke ønsker til Forlængelse, saa snart de have naaet 8" Længde. Grene der krydse hinanden og alt sygt og dødt bortskæres. Træet er fuldstændigt haardført, og selv i strænge Vintre lider det ikke af Frost. Valnødderne, det bærer, ere ikke af de største, men de ere meget velsmagende og tyndskallede og have stor Kjerne.

Den ægte Castanie.

Den ægte Castanie har ligeledes en Dværgform (*Castanea japonica*), som paa en lun og beskyttet Plads kan give modne Frugter. Den behandles aldeles som Dværgvalnødden.

Hasselnød.

Hasselnødbusken flnder man altid en Plads til i enhver lille Have, om ikke andre Steder saa i

et Busket, da den ikke stiller store Fordringer. Gøder man den blot en Gang hvert 5te—6te Aar med gamle Klude, Fjer, Ben eller lignende, da kan den trives selv paa en temmelig daarlig Plads. Den formeres bedst ved Aflæggere, og disse kunne allerede give Frugt første Aar, medens de Planter, der ere tiltrukne ved Frø, sildigere blive i Stand til at bære Frugt; desuden forplante de i Almindelighed kun Arterne, men ikke Afarterne. Ved Beskæringen af Buskene kommer det an paa, at hver enkelt Nøddebusk ikke har et større Antal Grene, end at der kan komme nogenlunde Lys og Luft ind til Midten af den. Hvert Aar lægger man 2 nye Rodskud til; men skulde det vise sig, at Busken ikke er tilbøjelig til at give Rodskud, kan man skære det oprindelige første Skud ned til Grunden, og der vil da i Fremtiden sædvanligt dannes rigelige Rodskud. Har man saaledes aarlig lagt 2 Skud til indtil det 10de Aar, saa bortskærer man i Fremtiden hvert Aar de to ældste Grene og lægger 2 nye til. Paa den Maade vil Busken stadigt holdes i god Væxt og give rigelig Frugt. For at faa Rodskuddene saa kraftige som muligt bortfjærner man gjerne de overflødige af dem i Juni, saa at kun de to, man ønsker at beholde, blive tilbage.

Foruden disse saakaldte Nøddebuske dyrker man ogsaa Haslerne tildannede som Træer, der enten ere dannede af Aflæggere, som ere stammede op eller ere vilde Stammer af Skovnødder, hvorpaa man har forædlet en eller anden god Art eller Afart ved Afsugning. Disse Træer tildannes gjerne i

Kurvform, og Beskæringen hos disse saavel som paa de gamle Grene af Nøddebusken bestaar kun i at fjærne saadanne Grene, der sidde for tæt, og som krydse hinanden.

Af Afarter maa især tilraades Cosford, der er tyndskallet og rigtbærende, Blodnødden *Corylus tubulosa foliis purpur*, der baade er til Pryd og til Nytte, da den er en fortrinlig lambertsk Nød, Downton, der ligeledes er en god lambertsk Nød og bedre end den almindelige; Precose de Frauendorf, Engelsk Nød og Piemont-Nødden ere gode, rigt- og tidligtbærende Sorter.

Kornelkirsebærret (*Cornus mas*) er ikke meget almindeligt i vore Haver og kunde dog let finde en Plads baade i Blomsterhaven og Frugthaven. Det er smukt om Foraaret med sine gule Blomster og om Efteraaret med sine aflange, røde kirsebærlignende Frugter, som spises baade raa og syltede. Det kan trives i enhver Have, og den eneste Pleje, der er fornøden, er en Borttagen af de Grene, der sidde for tæt, da det i det hele taget forgrener sig stærkt.

Berberisbusken er nu næsten banlyst af enhver Have paa Grund af den Skade, Berberisrusten gjør paa Sædarterne. Da denne Busk er saa smuk om Forsommeren med sine gule Blomster og senere med sine røde Bær, burde den plantes i enhver Have, der ligger i eller ved Byer og er fjærnet fra Marker.

Behandlingen af den bestaar i hvert Foraar at lægge 3 Rodskud til, og saa snart Antallet af disse er naaet til 18, at fjærne de 3 ældste. Berberis heteropoda har de største Frugter og egner sig bedst for Frugthaven.

Spansk Hyben kan lige saa godt finde en Plads i Blomster- som i Frugthaven, da dens store Blomster ere smukke. Der er ingen særlig Pasning ved den, kun at man efterhaanden lægger nogle Rodskud til og skærer de ældre Grene bort, naar de ere blevne 10 Aar gamle. Den egner sig ogsaa for Espalier og kan dyrkes paa samme Maade, som det i Blomsterhaven er omtalt for Slyngroser. Denne overgaaes dog fuldstændigt af den smukke Rosa rugosa, der er een af de smukkeste Sirbuske og og bære store flade glatte Hyben. Den har meget store vellugtende Blomster og blomster fra Maj til Oktober. Den bør have 10 Skud, og to nye lægges til hvert Aar, saaledes at de ældste kun blive 5 Aar gamle.

Hyldebusken, af hvilken man bruger baade Blomster og Frugter, behandles ligesom Nøddebusken og gives en hvilken som helst Plads, man maatte kunne undvære til den. Den er baade nøjsom og haardfør i alle Henseender.

Skulde man have en Mødding, Gødningssplads el. lign., som ønskes dækket, da er Hylden den Plante, som trives bedst paa et saadant Sted.

Vinranken kan kun dyrkes paa Espalier og tilmed paa en Væg, der vender lige imod Syd og er meget beskyttet. De bedste Afarter til Friland ere Chasselas Vibert, Precose de Malingre, tidlig Frankfurter og Bloddruen, og Precose de Kientheim samt Weintrauben Triumph.

Man maa lave en Rabat til, hvori Stokkene plantes paa samme Maade, som det er omtalt for Espaliertræer. Den Jordblanding, som Vinen holder mest af, er noget leret Græstørvjord, hvori der er blandet Ko- eller Hønsegødning i et Forhold som $\frac{1}{6}$ af hele Jordmassen, naar det er Hønsegødning, og $\frac{1}{4}$, naar det er Kogødning. Endvidere bør $\frac{1}{4}$ af hele Blandingen være Kalkgrus, og kan man skaffe sig Østersskaller eller Skiferstumper til at blande imellem, vil Vinranken befinde sig vel derved. For øvrigt er der intet, som Vinen trives saa godt efter, som naar der af og til bliver vandet med Urin.

Er det en ældre Plante, man sætter, planter man gjerne denne tæt ind til Espalieret, i det alle Rødderne bredes omhyggelig ud til Rabattens forskjellige Sider. Er det derimod en ung Plante, er det rigtigere at plante den et Stykke fra Espalieret og lægge Ranken ned i Jorden, da den saa rigelig vil skyde Rødder. Hos Vinen maa man i det hele taget sørge for rigelig Roddannelse og rigelig Tilførsel af Næring; thi jo kraftigere Vinranken er, des bedre Skud og Frugter vil den give, og des haardførere vil den blive.

Man kan tildanne Vinranken i alle Former, baade oprette og vandrette. Som opret Snortræ

giver den det største Udbytte. Hertil plantes den med 2 a 3 Alens Afstand mellem hver Plante, og Espalieret bør have Traade for hvert Kvarter, for at man kan binde Skuddene dertil, eller ogsaa bestaa af stormasket Staaltraadsnet. Hos Vinen skærer man ikke Grenene umiddelbart ned til en Knop, men lader $\frac{1}{2}$ Tomme blive over samme, da Knoppen ellers paa Grund af Vinens løse Celleæv let udtørres. Paa Hovedranken lægger man hvert Aar ved Beskæringen først i Marts 6 til 7 gode Knopper til.

Frugtgrenene beskæres, naar de ere ens kraftige, over 3 veludviklede Knopper; ere de derimod af forskjellig Styrke, skæres de svage over 3 Knopper, de mellemstærke over 2 og de stærke over 1 Knop, indtil man paa den Maade har bragt Ensartethed i deres Væxt.

Af de fremvoxende Skud beholdes kun de to bedste, som saa knibes paa 2 Blade over Frugten, og hvis de ingen Blomster vise, over det femte Blad.

De tilbindes paa samme Maade, som er omtalt for Færskentræet.

Give de Skud efter Knibningen, knibes disse over et Blad, og det samme er Tilfældet med de Skud, som skyde frem af Bladhjørnerne (falske Aars-skud) ved Siden af den sig dannende Knop.

Saa snart de ansatte Druer ere saa store som Knappenaalshoveder, udtyster man dem med en Sax, idet man bortklipper alle dem, som ere midt i Klasen og mindst en Tredjedel af Resten; man vil da faa store, velsmagende og tidligt modne Druer,

hvorimod man, naar det forsømmes, faar en Klase af smaa, syrlige og daarligt udviklede Bær.

Naar stræng Frost indtræder, er det bedst at skære de umodne Spidser af Skuddene, da disse raadne i Vinterens Løb og give Raaddenskab videre til Planten. Rankerne løses ned fra Espalieret og ombindes med et tyndt Lag Halm, en Bastmaatte eller hellere Granris. Ellers maa man i Marts, saa snart der er Tegn til Foraar, tage Dækket af og beskære Rankerne.

Hvert Foraar, saa snart Jorden begynder at blive bekvem, løsnes det øverste Jordlag let med en Greb, og over det lægges et tyndt Jordlag, blandet med Gødning.

Frugtbuskene.

Stikkelsbærbusken dyrkes enten som Busk eller som lav eller højstammet. Dyrkes den som Busk, kan man, efter den Plads det indtager, enten lade det faa 18 eller 24 Skud, i det man hvert Aar lægger 3—4 til og fjærner de 3—4 ældste Skud. Dyrkes det som halvstammet, bortskærer man alle Skuddene paa ét nær og til-danner dette, i det man opbinder det til en Stok og senere beskæres det, naar det har naaet den Højde, man ønsker; man lader kun 3 til 4 Skud voxe frem i Toppen for at danne Begyndelsen til en Kurvform. Saavel Buskformen som disse halvstammede Stikkelsbær formeres baade ved Aflæggere og Stiklinger, hvorimod de højstammede Stikkelsbær formeres ved

Podning paa *Ribes robustum* og *Gordonianum*. Disse høj- og lavstammede Stikkelsbær frembyde den Fordel, at man, da de fleste Stikkelsbær have en noget hængende Væxt, derved kan hindre Grenene fra at naa ned til Jorden, og at man bedre kan holde dem fri for Insekter, da man let kan faa en opslaaet, omvendt Paraply ind under dem og ved at slaa et Slag paa Stammen af Busken kan ryste Insekterne ned deri. Med Rodskud kan man jo ikke forny dem og man maa derfor, efterhaanden som Grenene blive for gamle, skære disse tilbage til nogle Tommer fra deres Udspring, for fra dette Stykke at faa ny Skud. Dette vil imidlertid ikke se godt ud paa en saadan stammet Busk, og man foretrækker derfor i Reglen at skære alle Grenene tilbage paa én Gang, saaledes at hele Busken fornyes samtidigt, hvorved der imidlertid mistes et til to Aars Høst. Slige Buske have ogsaa den Ulempe, at de ere meget tilbøjelige til at give Rodskud; dette kan imidlertid tildels afværges, naar man ved Omplantningen af dem fjærner alle saadanne tykke Rødder, der kunne ventes at ville udvikle Skud.

Beskæringen af Frugtgrenene for de stammedes Vedkommende sker kun ved at skære dem tilbage for at forny dem, naar de blive for gamle. Man kniber naturligvis alle de Skud, som ikke skulle danne Forlængelser, over 4 til 5 Blade.

Af gamle, her i Landet i mange Aar prøvede Afarter, bør nævnes den tidlige, gule, laadne *Early Sulphur*, som har temmelig opret Væxt og den mindre, røde, laadne *Zuccarini* med aldeles opret

Væxt; disse to, der, om de end ikke ere store, have den fortrinligste Smag, egne sig godt til Dyrkning i Buskform. Glasbær Warrington eller Rød Parisier (det mellemstore, røde, næsten glatte Stikkelsbær, der mest bruges til Syltning baade modne og hatvmodne), have mere hængende Væxt og bør derfor dyrkes som halvstammede. Af storfrugtede er der i de senere Aar kommet en Mængde Afarter, af hvilke her blot nævnes et Par af de bedste af hver Farve. Af røde: Winham Industry, British Hero, Riflemann, Achilles, Crown bob og Crown prince; af grønne: Green Gage, Glory of Radcliff, Smiling Beauty og Eliah. Af gule ere Golden Crown og Prince of Orange de bedste, af lysegule eller, som de ofte kaldes, hvide Quen Anna og Bright Venus. Den bedste til Vin er den saakaldte Mountain Goosberry, der trives selv paa den tarveligste Jord.

Ribsbusken behandles aldeles paa samme Maade som Stikkelsbærbuskene; de dyrkes dog sjældent i stammede Exemplarer, men i Reglen i Buskform.

Ribsbusken lader sig nøje med en mindre solrig Plads end Stikkelsbærbusken og kan endog i Halvskygge af andre Træer give et godt Udbytte.

Af Afarter have det almindelige røde og hvide hollandske Ribs, som ogsaa gaar under Navn af spanske Ribs. Disse træffer man næsten i enhver Have; men de overgaas langt af de fortrinlige Afarter af Kirsebærribs Fertile de Paluau, Chenon-

ceau og Hâtive de Bertin, som alle ere fortrinlige røde, og Imperial blanc, som er den bedste af alle hvide.

Ønsker man at dyrke Ribs til Dessert og Pynt, er den brogede Perl og det kjødfarvede Champagneribs at foretrække.

Solbærbusken dyrkes ligesom Ribs og Stikkelsbærbuskene i Buskform, men denne giver kun faa egentlige Rodskud, idet de Skud, den giver, fremkomme paa den nederste Del af de ældre Grene. Derfor maa man altid, naar man fjærner disse, lade en Tap paa 2 til 3 Tommer blive staaende ved Grunden, medens man hos Ribs og Stikkelsbær fjærner Grenene fuldstændigt.

Solbærbusken taaler bedre end de andre to at voxe paa et fugtigt Sted. Behandlingen er som sagt ens for dem alle tre i Buskform, og ligeledes naar man vil dyrke dem paa Espalier, dog med den Forskjel, at Stikkelsbærret maa dyrkes i vanrette, og Ribs og Solbær i oprette Former.

Stikkelsbær-Snortræerne plantes paa en solrig Plads med $1\frac{1}{2}$ Alens Mellemrum; hvert Aar skærer man kun lige den umodne Spids af Forlængelserne, medens man hvert andet Aar skærer Forlængelsen tilbage paa de nederste af de svage Øjne; derved vil Stammen blive tilstrækkelig tyk, medens Frugtgrenene ville blive saa kraftige, at de leve længe, og ved at skære dem tilbage kan man let fornye dem. Solbær og Ribs trives derimod godt i Kandelaber- eller U-form, og de kunne dyrkes paa en Nordmur, endog under

meget ugunstidige Omstændigheder; selv om der er Tagdryp og der løber en Rendesten forbi, kunne de trives, dog gjælder dette i langt højere Grad om Ribsbuskene end om Solbærbuskene. Paa disse U- og Kandelaberformer skærer man kun den umodne Spids af Forlængelserne, hvis de ere ens af Væxt; ere de det derimod ikke, skærer man de stærke mere og de svage mindre og tilbinder de unge Forlængelser saa tidligt som muligt, da de let knække. Frugtgrenene dannes ved at knibe de Skud, man ønsker omdannede derlil, over det 4de Blad, og hvis de skyde igjen, knibes de over ét Blad. Alle de ældre Frugtgrene beskæres hos disse 3 Frugtbuske saaledes, at de højst have en Længde af 4 Tommer.

Afstanden mellem Grenene paa et saadant Espalier af Ribs og Solbær bør være 8 Tommer.

Af Solbær er der forskjellige Afarter, hvoraf Black Naple og Victoria ere de største, men Ogdens Drue, der ogsaa er rigelig stor, bør dog endnu mere anbefales til almindelig Dyrkning, da den er den haandføreste og frugtbareste.

Ønsker man at dyrke Solbærbusken i Blomsterhaven, har man smukke Afarter baade med gule og hvidbrogede samt med fligede Blade.

Hindbærbusken kan trives, hvor der er Halvskygge og Læ. Den voxer ogsaa vild paa solaabne Pletter i vore Skove.

Man planter Buskene i Rækker med 2—3 Alens Afstand, eftersom Afarterne blive mere eller mindre

høje, og med 1 Alens Afstand mellem Planterne. Naar de plantes, gjør man bedst i at udgrave en Rende $\frac{3}{4}$ Alen bred og 2 Spadestik dyb; i denne blander man Gødning og god, ikke for svær Jord; thi gjennemarbejdede og gjødede man hele Stykket, vilde Udløbere brede sig vidt omkring, medens de i sidste Tilfælde holde sig inden for Renden. For begge Ender af Rækken sættes en Pæl ned, og mellem disse udspændes 1 til 2 galvaniserede Jærntraade, hvortil de Skud hæftes, der skulle bære Frugt. Man har nemlig paa Hindbærbuske to Slags Skud: dem, som skyde frem samme Aar og dem fra Aaret forud, som bære Frugt. Paa hver Plante lægger man 4 til 5 af de etaars Skud til, idet man allerede om Forsommeren vælger de 5 bedste og fjærner de andre. Af dem, som beholdes, bindes om Efteraaret de 4 bedste til Espalieret med 6" Afstand, og den svageste fjærnes samtidigt med de ældre, som have givet Frugt. Dette bør ske, saa snart de have holdt op med at give Frugt. Disse Skud beskæres det følgende Foraar, idet den umodne Spids bortskæres saaledes, at der bliver 1 Tomme Træ over den øverste gode Knop, da denne ellers let fortørrer ligesom hos Vinranken.

De Hindbærafarter, der dyrkes paa denne Maade, ere foruden den mindre gode almindelige røde og gule Antwerpske, Paragon, som er den, der egner sig bedst til almindelig Dyrkning; andre fortrinlige ere Carters prolific og Hernnhauser König, Barnet, Falstaff, der ere røde, Magnum Bonum og Cæsar, der ere gule, og Brichles

Orange, som giver et overordentlig smukt chamoisfarvet Dessertbær.

Foruden disse haves remonterende Hindbær, som helst maa plantes paa den luneste og solrigeste Plads i Haven; thi de give deres bedste Høst om Efteraaret og trænge derfor paa den Tid af Aaret til al den Sol, de kunne faa, for at de kunne give gode og velsmagende Frugter. Hos disse give tillige Skuddene fra samme Aar Frugt, hvorfor man staar sig ved hvert Foraar, hvis de gamle overvintrede 4 Skud ikke ere gode, at nedskære dem lige til Jorden og beholde de 8 bedste af de Skud, der komme frem. De behøve intet Espalier og kunne, som man helst vil, dyrkes i Rækker eller som enkelte Planter. De bedste Afarter ere Vilvorde Hindbær, Perpetuelle de Billard, Surpasse Falstaff og Hornet perpetuel, der have røde, og Surpasse Merveille, der har gule Frugter.

Endnu haves Afarter af Hindbær, nemlig de amerikanske, der blive meget høje og halvt ligne Hindbær, halvt Brombær, idet de ere fremkomne ved Krydsning af begge. Man dyrker dem enkeltvis fritstaaende og omgiver dem med høje Stokke, som forbindes ved Snore, saaledes at Skuddene ikke kunne brækkes, eller ogsaa sættes der Stokke i Kreds, saa at de danne en Pyramide, hvortil Skuddene heftes. Lindley og Russell ere fortrinlige rødfrugtede og Colonel Wilder gulfrugtet og den nyere Schäfers Coloral, der roses meget. Paa disse Afarter holdes 4 til 8 af de gamle og lige saa mange af de unge Skud, altsaa i alt 8 til 16 Skud, efter som

Planterne ere kraftige. For øvrigt ere de haardføre og behandles som de først nævnte almindelige Hindbær.

Skulle Hindbærrene give et godt Udbytte, maa de gødes hvert Aar. Latrin-Gødning giver det bedste Resultat, især blandet med Træask.

Brombærbusken er en af de Frugtbuske, hvis Dyrkning i de sidste Aar har taget stærkest til omkring i Landet. Skuddene ere ligesom hos Hindbærret 2aarige, og de ældre Skud maa enten tilbindes til et Espalier, der er dannet af 4 til 5 Stænger eller Stokke, stillede sammen i en Pyramide, eller af flere fritstaaende Stokke, bundne til hinanden. Man kan ogsaa ligefrem trække dem op ad et Hus, Staaltraadsnet eller Plankeværk, da Frugterne saa blive tidligere modne, hvilket kan være heldigt nok for de sildige Afarters Vedkommende.

Har man en Grøftevold eller et Stengjærde, kan man ogsaa dyrke dem op ad disse.

I det hele taget afskæres kun de umodne Spidser om Foraaret, samtidigt med at de gamle Skud fjærnes og de ny tilbindes. Forlængelserne tilbindes, medens Sideskuddene paa samme gjærne faa Lov til at voxe frit og kun skjæres tilbage, hvis de ere over 1 Fod lange. De trives bedre paa svær Jord end paa let.

Af Arter og Afarter er *Rubus plicatus laciniatus* en af de mest rigtbærende, og om end Frugterne ikke ere saa store, saa ere Bladene til Gjengjæld meget smukke; den vil derfor være til Pryd i enhver Have. Af storfrugtede Sorter maa fremhæves *Rubus armeniacus*, der er rigt-

bærende middeltidlig og har store Frugter, samt de tre tidlige storfrugtede, der nu ere prøvede her i Landet, nemlig La Rochelle, Wilsons Early og Lucas, der have de gode Egenskaber at være tidligere modne end de ovenfor nævnte, langt større og mere velsmagende.

Jordbær planter man dels i Køkkenhaven, dels i Frugthaven; de blive altid bedst i et Stykke Jord, hvor der ikke har været Jordbær før, og blive bedre paa svær Jord end paa let.

De stedsebærende planter man paa Bede med 4 Fods Brede og med en $1\frac{1}{2}$ Fod bred Gang imellem; man kan plante 4 à 5 Rækker paa et saadant Bed med 8" mellem Planterne i Rækken. De formeres ved Deling eller Udløbere, hvilke sidste prikles i August Maaned for at kunne have dannet gode Rødder, inden de henplantes om Foraaret. De formeres ogsaa ved Deling af ældre Planter, som sker meget tidligt om Foraaret. Saadanne Bede give kun godt Udbytte i to Aar og i Reglen bedst det første Aar; vil man have en meget rig Efteraarshøst, er det rigtigst indtil Juli at bortskære alle Blomster. Den eneste virkelig gode Sort er Pottager de Versailles.

Buskjordbærrene, som ogsaa høre til de stedsebærende, men ikke give Udløbere, bruges almindeligt som Indfatning. De formeres ved Deling og omplantes helst hvert andet Foraar med en Afstand af 8 Tommer mellem hver Plante.

De stedsebærende trives bedre i en lettere Jord end nogen af de andre Jordbærarter.

De almindelige Jordbær prikles paa et 4' bredt Bed i August med en Afstand af 4" og dækkes med lidt gammel Gødning om Vinteren. Først i Maj henplantes de med Klump paa Blivestedet. De Planter, der sidde inderst paa Rankerne ere de bedste.

Om Foraaret plantes de i Reglen med en Afstand af $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Alen mellem Planterne i Rækken og 1 Alen mellem disse; mellem 2 og 2 Rækker gjør man dog helst en $1\frac{1}{4}$ Alen bred Gang. Planter de med saa stor Afstand, ville de give et rigeligt Udbytte af meget store og vel udviklede Bær.

I Sommerens Løb holder man rent mellem Planterne og afskærer den første Sommer alle de Blomster og Ranker, der fremkomme, og vander Planterne af og til med Gødningvand. Om Efteraaret gjødes og graves der mellem dem, dog kun i Overfladen af Jorden med en Greb, forat Rødderne ikke skulle overstikkes. Det paafølgende Foraar saa snart Bladene begynde at skyde frem, lægger man, hvis Planterne ere kraftige, et tyndt Lag Halm eller hellere Tang om dem; ere de derimod svage, lægges et tyndt Lag langhalmet Gødning. Dette gøder Jorden, hindrer den samtidigt i at udtørres i Sommerens Løb og bevarer Bærrene fra at blive stænkede med Jord, naar det regner.

Naar man holder op med at høste Frugter, afskæres Rankerne; der gives da en Vanding med Gødningvand og graves overligt mellem Planterne.

Behandles Jorbær saaledes, kunne de give et godt Udbytte i 3—4 Aar. Ja, Afarten Jucunda kan give godt Udbytte i 10 Aar.

En anden Maade at dyrke Jordbær paa, særlig i Smaahaver, er at dyrke dem som et-aarige paa et Bed eller to i Køkkenhaven. Man kan dertil anvende Bede, hvori man i Sommerens Løb har haft tidlige Ærter eller Løg. Jorden gødes og graves i August Maaned, og Planterne plantes deri med en Afstand af 8" til alle Sider. De jorddækkes let og dækkes senere med gammel Gødning, naar Frost indtræder. Disse Planter give saa en god Høst næste Aar; dog maa de, hvis det falder ind med stærk Tørke, vandes godt. Naar de holde op at bære, graver man dem i Reglen ned igjen og benytter Bedene til andre Planter, med mindre man har Brug for Udløbere til Bedene til næste Aar; saa venter man naturligvis med at grave, indtil disse ere tagne*).

De to Afarter, der bedst egne sig til denne Dyrkningsmaade, ere det tidligste Jordbær *May Queen* og det mest rigtbærende gode Flødebær *Duke of Edinburgh*.

Af Afarter maa, foruden de allerede nævnte, tilraades: Til tidligst Brug det store smukke *Precose comtesse* og det hvide *Ananasjordbær*, der begge ere fortrinlige til Syltning, til at afløse dem, *Jucunda*, der er det bedste Syltejordbær. Det begynder senere at give Bær, men det vedbliver at give saalænge der forøvrigt er Jordbær, og endeligt de sildige *Lucida perfecta* og *Wizard of the north*.

Disse forskellige Jordbær afløses dernæst af

*) De bedste ere dem, der sidde nærmest Moderplanten.

de stedsebærende, saaledes at man kan have Jordbær fra først i Juni, til Frosten standser Frugtudviklingen.

Kæmpe-Tranebær (*Vaccinium macrocarpum*) ligner et Tyttebær, men er 3—4 Gange saa stort. Det er indført fra America til Tyskland og dyrkes allerede der efter en stor Maalestok. Det trives bedst i Mosejord eller i Mangel deraf i Sandjord, som maa holdes jævnt fugtig hele Sommeren.

Det formeres baade ved Frø og ved rodslaaede Ranker og har ved Forsøg vist sig at trives godt her i Landet.

Vinranke i Hus.

I en Mængde selv af de mindre Villahaver findes der ofte en lille Vinkasse, hvori der er plantet en Vinstok, eller indledet en udenfor plantet. Det heldigste er naturligvis, at Vinstokken er plantet inde; thi saa faa Rødderne mere Varme i Jorden (en Varme, der svarer til den Ranken faar). Vinen beskæres og behandles aldeles paa samme Maade, som det tidligere er omtalt under »Vinranken«, dog beskæres den allerede ved Nytaarstid, idet man ikke skærer tæt over en Knop, men lader en Tomme Stængel være oven for samme.

Man planter en Ranke ved hvert Vindue, saaledes at den voxer op midt under Vinduet, og Frugtgrenene bindes ud til Siderne. Ranken bindes til et Espalier, som ligger i Retning med Glasset og saa langt derfra, at der kan komme Luft mellem

Glasset og Bladene. Straks om Foraaret nedbinder man Rankerne vandret, for at Knopperne kunne bryde ligelig baade for oven og for neden, og senere, naar de skyde frem, bindes Rankerne igjen opret. Man bør søge at frembringe en jævn Overgang fra den ene Varmegrad til den anden ved Vinens Fremdrivning, saaledes at man efterligner Foraarets Overgang til Sommer.

Rankerne bør dagligt oversprøjtes med lunket Vand, indtil Knopperne bryde, og senere, naar Bladene blive udviklede, maa man sørge for at holde en passende Fugtighed i Vinkassen ved at overvande Gulvet.

Før end Drivningen begynder, maa man, hvis Vinen er plantet inde i Huset, vande den med Gødningvand og fornye det øverste Jordlag med et 2 Tommer tykt Lag af Ler og Gødning. Er den derimod plantet udenfor Huset, maa man lægge et Lag frisk Gødning, for at Gødningen kan optø Jorden og derved bringe Rødderne i Virksomhed, samtidig med, at Toppen voxer inde i Huset. Har man en ældre Vinstok, hvoraf man trækker en større Gren ind i Huset, kan man godt benytte den samme Gren hvert Aar, idet man tildanner en vandret Hovedgren i hele Husets Længde og fra denne en Sidegren lodret op under Midten af hvert Vindue. Disse Sidegrene behandles hver især, som tidligere omtalt for de oprette Snortræer for Vinens Vedkommende. Bruger man foruden Solvarmen nogen Gødning til at opvarme sin Vinkasse med, maa den tilberedes paa samme Maade, som det vil blive omtalt for

Gødningsbede S. 148 i Køkkenhaven; naar Gødningen er sunken sammen, lægger man et Lag brugt Garvebark ovenpaa. Drivningen kan i saa Tilfælde begyndes sidst i Februar eller først i Marts. Bruger man derimod kun Solvarme, da maa man begynde en Maaned sildigere.

Drivningen begynder med 4 til 6° R., som hver Uge forhøjes 1 Grad indtil 16°. Naar Druerne begynde at voxe frem, forhøjes Varmen til 14—16°. Naar Bærrene ere saa store som Knappenalshoveder, maa de udtyndes paa den Side 123 omtalte Maade. Lidt senere, naar Bærrene voxe langsommere, dannes Kjærnerne; denne Kjærnedannelse varer i 3 til 4 Uger, og i den Tid maa der ikke være for fugtigt i Huset; Varmen maa da kun være 14°. Senere naar dette Tidspunkt er omme, vandes med Gødningvand, Varmen forhøjes til 18 til 20°, og Luften holdes fugtig. Naar Druerne ere fuldt udvoxede og begynde at blive klare, holdes Varmegraden 16—18°, og man maa sørge for rigelig Tilgang af Luft om Natten, da Druerne derved faa smukkere Farve og bedre Smag.

Den blaa Frankenthaler og den grønne vander Lahn egne sig bedst til at drives frem paa denne Maade.

I Frugthaverne og i de mindre Haver her i Landet savner man meget de rette Navne paa Træerne. Vel have Ejerne faaet Træerne forsynede med Træetiketter, men disse ere forsvundne i Tidernes Løb. Hvis man ikke nummererer Træerne og holder Bog over dem, bør man altid forsyne dem

med Zinknavneplader, da de ved Erfaring have vist sig at være de holdbareste.

Maanedlig Oversigt over Arbejderne i Frugthaven.

Kaste vi et Blik tilbage paa de Arbejder, der ere at foretage i en Frugthave, saa vil det ses, at Foraaret er den Tid, da der vil være mest at udføre.

Marts er navnlig den travleste Tid: i den vil det være nødvendigt at beskære alle Espaliertræerne og de fleste Frugttræer og Frugtbuske, og at vande Jordbær, Hindbær og de Frugttræer og Frugtbuske, der maatte trænge dertil, med Gødningvand. Først i Maaneden maa i hvert Fald Vinranker og Hindbærbuske beskæres, hvis det ikke allerede er gjort i Februar.

I April vil Jorden i Reglen være brugbar, saa man kan grave og jævne den, hvor det er fornødent. De Frugttræer, der ikke ere beskaarne i Marts, maa nu beskæres. Det er da Tid til at lægge langhalmet Gødning eller Halm om Jordbærplanterne. I Maj kan man i Reglen foretage den anden Beskæring af Færskentræet og tage Granris og andet Dækningsmateriale fra Espaliertræerne, desuden maa man begynde at ødelægge skadelige Insekter.

I Maj kan Knibningen foretages af de ældre Frugtgrene og af dem, som skulle tildannes. Opbinding af Forlængelserne paa Espaliertræerne og

Udtynding af Skud saavel paa disse som paa Frugtbuske.

I Juni har man travlt med Frugtudtyndingen, fortsat Knibning af Træerne og Jagt efter Insekterne samt holde Øje med Svampeangreb, Vanding med Gødningvand, hvor dette maatte være fornødent, og Bortfjernelse af de overflødige Rodskud ved Buskene. Jordbærhøsten begynder.

I Juli høstes Jordbær og, sidst i Maaneden begynder Hindbærhøsten.

I August vil en Vanding med Gødningvand være god for at faa store Frugter. Der høstes Buskfrugt, prikles Jordbærplanter og graves mellem de ældre, naar de ere færdige med at give Frugt.

I September afskæres de ældre Hindbærskud, og de unge tilbindes. Man høster en Del Færsken-, Abrikos-, Blomme-, Pære- og Æblefrugt og kan godt i denne Maaned skære Spidsen af Forlængelserne paa Træerne, naar man ønsker at de nedre Knopper skulle udvikle sig bedre.

I Oktober høstes i Reglen Resten af Frugt, Nødder og Valnødder. Disse sidste ville, gjemte i Sand kunne holde sig friske hele Vinteren.

I Vintermaanederne paafører man Gødning, hvor det er fornødent, og Vintergravningen udføres i Frugthaven, Mosset skræbes af Træerne i fugtigt Vejr, og Træer, der i Sommerens Løb ere blevne meget medtagne af Insekter, oversmøres med en Blanding af Ler, Sæbe og Svovl. Naar stræng Frost indtræder, dækkes Færsken- og Abrikostræerne

samt Vinstokkene. I Slutningen af Vinteren, i Februar Maaned, beskæres Vinrankerne.

Foruden alle disse Arbejder, som her ere omtalte, maa man stadigt have Tilsyn med hvert enkelt Træ eller Busk, se efter, om de savne Vand eller Næring, sørge for at hindre Insekterne og Svampe i at gjøre Skade og ødelægge dem, førend de optræde i stor Mængde; man maa opbinde Skud, saa snart de trænge dertil (løst, mens de ere unge, og senere fastere), til Stokke og Espalier. Der vil altid være nok at tage vare paa hele Sommeren igjennem; thi først, naar man er kommen saa vidt, at man kan tage Hensyn til hvert enkelt Individ blandt sine Frugthaveplanter, først da vil Dyrkningen kunne naa den højeste Grad af Fuldkommenhed.

Køkkenhaven.

Har man i sin Have et Stykke Jord, der er bestemt til at dyrke Køkkenurter i, gjør man bedst i at dele det i 4 Kvarterer af lige Størrelse og i hvert af disse at dyrke saadanne Urter, som for en Del skulle have samme Behandling.

Saaledes dyrker man i første Kvarter de saakaldte Bladurter, hvorved forstaas saadanne Køkkenurter, af hvilke man spiser Blade, Bladstilke eller Stængler. Jorden hvori disse Planter skulde dyrkes, maa være rigeligt forsynet med Gødning om Foraaret før Tilplantningen og Tilsaaningen og strax graves omhyggeligt; men behøver kun om Efteraaret at graves paa almindelig Maade et Spadestik dybt.

I andet Kvarter dyrkes alle Rodurterne; til disse maa Jorden graves 2 Spadestik dybt om Efteraaret, men de taale derimod ikke at gødes med frisk Gødning, da Rødderne i saa Tilfælde let blive for grove og tabe i Smag og tilmed blive mere tilbøjelige til at grene sig.

Det tredie Kvarter, hvori alle Slags Bælg-

planter, Løg og Agurker dyrkes, graves om Efteraaret kun et Spadestik dybt, men i Vinterens Løb sørger man for at forbedre Jorden med hvad den maatte mangle af uorganiske Stoffer som Kalk, Ler, Sand, Aske, Sod o. l.

I fjerde Kvarter dyrkes alle fleraarige Køkkenurter, og i dette Kvarter maa der gødes og graves eller Jorden løsnes hvert Aar meget omhyggelig; thi Planter, som staa i saa lang Tid paa samme Sted, tære meget paa Jorden.

Der er Fordele nok ved at dyrke en Køkkenhave paa denne Maade, da det baade letter Arbejdet og fordi der derved indtræder en Slags Vexel i Køkkenhavens Drift, hvis gavnlige Indflydelse paa Planterne er nok saa bekendt. Med Hensyn til Arbejdet kunde det maaske falde vanskeligt at gennemarbejde al Jorden dybt, hvorimod det vilde være let for et enkelt Kvarters Vedkommende. Det vil jo ogsaa være lettere at skaffe Gødning, Aske, Kalk og lignende Ting til et af Kvartererne i Haven end til det Hele. Det Kvarter, som i Aar er første Kvarter og gjødes og graves om Foraaret, graves 2 Spadestik dybt om Efteraaret og bliver andet Kvarter næste Aar. Jorden lægges i Rygge, hvorimod den ikke graves om Foraaret; det bliver tredje Kvarter det følgende Aar, og Jorden udbedres og graves 1 Spadestik dybt om Efteraaret men ikke om Foraaret. Det fleraarige Kvarter derimod bliver det samme i en længere Aarrække, men naar Planterne begynde at blive svage, planter man fleraarige Planter i et

af de andre Kvarterer, rydder det fleraarige Kvarter og indlemmer det i Driften. Selv om det Stykke Jord, man har til Køkkenhave, er nok saa lille, bør man inddele det saaledes. Har man ikke en saadan Køkkenhave, er der dog mange Køkkenurter, der ere saa smukke, at man godt kan dyrke dem i sin lille Have, saaledes at de paa én Gang ere til Pryd og til Nytte.

Da der i Køkkenhaven er en hel Mængde Arbejder som stadigt ville blive nævnte i det følgende, skal den Maade, hvorpaa disse udføres, navnlig de, som ikke tidligere ere nævnte i denne lille Bog, kortelig blive omtalte.

Gravningen deles i Vinter- og Foraarsgravningen. Ved Vintergravningen vender man blot Jorden og lægger den i saa store Klumper som muligt, for at Frosten ret kan indvirke paa den; thi derved skørnes og findeles den bedst, og for at dette kan opnaas i en endnu højere Grad, graver man Jorden i Rygge, — især hvor denne er svær — idet man vender det første Spadestik paa Stedet, lægger det andet oven paa det første, vender det tredje og lægger det fjerde oven paa dette, og saa fremdeles. Man sørger endvidere for, at der er en rigelig bred Gravefure fra først af, og at der graves i en lige Linje. Graver man saaledes i Rygge, maa disse gaa i Retningen fra Nord til Syd, da de ellers i det tidlige Foraar ville være optøede paa Sydsiden, medens de ere frosne paa Nordsiden.

Ved Vintergravningen kan man godt

nedgrave alt etaarigt Ugræs, medens man paa det omhyggeligste maa afpille alt fleraarigt, saasom Kvik, Ager-Svinemælk, Mælkebøtte o. l., som alle kjendes paa, at deres Rødder ere temmelig tykke og hvide; Agerpaderokken er den eneste, der har sorte Rødder eller rettere Rodstokke.

Foraarsgravningen maa først udføres, naar Jorden smuldrer let, og maa ske med stor Omhu, idet Jorden i et Spadestiks Dybde findeles saa meget som muligt, saaledes at de unge, spirende og de større udplantede Planter let kunne danne Rødder deri.

Hakning sker for at løsne og jævne Jorden, hvor man ikke vil udtørre den ved at grave. Den Jord, hvori der ikke plantes om Foraaret, gjør man bedst i, kun at hakke godt igjennem og derefter rive og saa i den; thi i vort uheldige, tørre Foraar udtørres Jorden formeget ved at graves om Foraaret.

Rivningen. Man river Jorden for at findele det øverste Jordlag hvori Frøet saas, og for lettere at kunne se Linierne man mærker med Snoren eller Rilleriven, samt for at have fin løs Jord øverst til at holde paa Jordfugtigheden.

Man staar sig i de fleste Tilfælde ved at saa sine Køkkenurter i Rader, da man derved bedre kan sørge for, at hver enkelt Plante faar den nødvendige Plads til at kunne udvikle sig paa. Man afsætter Bede paa 4 Fods Bredde med en Gang imellem paa $1\frac{1}{2}$ Fod. Gangen skal blot aftrædes, men ikke afskovles, med mindre Jorden er meget fugtig. Dernæst

mærker man Raderne paa tværs af Bedene med en Rillerive (Marqueur); denne dannes som en almindelig Rive, i det man giver Rivehovedet en Længde af lidt over 4 Fod og fæster en trekantet Tand i samme for hver 6 Tommer. Naar man trækker en saadan Rillerive paa tværs af Bedet, bliver der et Mærke over hele Bedet for hvert Kvarter. Disse Mærker rilles nu op med et Rillejærn, mere eller mindre dybt efter som det Frø, der skal saas, er større eller mindre

Frøet saas i en Dybde, der er 3 Gange saa stor som dets egen Tykkelse; saas det for dybt, giver det svage Planter.

Raderne, hvori man saar, maa gaa i Retning fra Nord til Syd, og Bedene altsaa fra Øst til Vest; derved faa Rækkerne af Urter lige Sol baade Formiddag og Eftermiddag, medens dette ikke vilde være Tilfældet, hvis de gik i Retningen fra Øst til Vest. Mange ville indvende derimod, at det vilde være lettere at have Rækkerne paa langs af Bedene end paa tværs af samme; dette er ogsaa Tilfældet hvad Saanningen angaar, men naar man skal holde Bedet rent, er det langt lettere at luge og hakke mellem Rækkerne, naar disse ere paa tværs af Bedet, da man i modsat Fald maa række ind over de yderste Rækker for at komme til at luge i Midten af Bedet.

Efter Saanningen klapper man Bedet (helst med en Træskovl), for at Jorden kan komme til at slutte fast om Frøet, der saa lettere spirer.

Saa snart Planterne foruden Frøbladene have

dannet 2 til 3 Blade, udttynder man dem til en passende Afstand. Venter man for længe med Udttyndingen, vil den ene Plante ved sin Væxt være til Hinder for den anden, og man kan derved let faa svage Planter. Samtidig med Udttyndingen luger man alt Ugræs bort i Planterækken, medens man løsner Jorden mellem Rækkerne med en Hakke og samtidigt borttager det fleraarige Ugræs. Derimod kan man godt hakke det etaarige om og lade det blive liggende og visne, med mindre Vejret er meget fugtigt; thi saa maa det fjærnes. Ved saaledes kun at luge i selve Planterækken, indskrænkes dette Arbejde betydeligt og erstattes paa en fortrinlig Maade ved Hakningen mellem Rækkerne, da man derved paa én Gang baade fjærner Ugræsset og løsner Jorden, hvilket fremmer Planternes Væxt i høj Grad, hvad enten man har en vaad eller tør Sommer.

De større Køkkenurter, som Rødbeder o. l., saar man med 1 Fods Afstand mellem Rillerne, men for at bruge Pladsen mellem disse, kan man saa en Mellemudsæd af Spinat, Kjørvel, Radiser, Majroer eller kort sagt af alle saadanne Urter, som kun kræve kort Tid til deres Udvikling og kunne fjærnes inden de andre Køkkenurter, der skulle blive staaende til Efteraaret, fordre den hele Plads. I dette Tilfælde saar man saaledes Frøet i Riller med 6 Tommers Afstand, i det man i hver anden saar de Køkkenurter, der skulle blive staaende, og i hver anden de tidlige, der tjene til Mellemudsæd. Mellem-

udsæden maa altid høre til en anden Plantefamilie end den, man vil lade staa til Efteraaret.

Naar man planter Kaal, Salat og lignende ud i en Have, maa man sørge for, saaledes som tidligere er omtalt, at Jorden er findelt, saa at man kan plante med Hænderne, d. v. s. gjøre Hul med højre Haands Lange- og Pegefinger; man holder da Planten med venstre Haand og sætter den ned i samme Dybde eller kun lidet dybere, end den har staaet før, og trykker Jorden let, men dog fast om Plantens Rødder. Man vander grundigt strax efter Plantningen og lægger lidt Jord om Planten efter Vandingen, for at Vandet ikke skal fordampe for stærkt, og for at der ikke skal danne sig en Skorpe paa Jorden. Bedre end at lægge Jord over er det at lægge et tyndt Lag gammel Gødning om hver Plante, saa Jorden dækkes dermed (Jorddækning), da det giver Planten Næring samtidigt med, at det endnu bedre end Jorden holder paa Fugtigheden i Bedet. I Reglen er det tilstrækkeligt at vande en Plante, som er forsynet med en saadan Jorddækning, én Gang. Ved al Vanding maa man hellere vande rigeligt enkelte Gange end ofte og lidt, da Jorden afkøles ved hver Vanding, og man maa stadigt ved at løsne Jorden hindre, at der dannes Skorpe ved Vandingen. Om Foraaaret og Efteraaret, da Nætterne ere kolde, er det bedst at vande om Morgen, men om Sommeren vander man altid om Aftenen.

De Planter, som man saar i Gjødningssbed, saas

i Reglen tæt, da Pladsen er kostbar; dels af den Grund og dels for at skaffe Planterne en god Rod-dannelse omprikler man dem, d. v. s. planter dem forsigtigt i et Gjødningsbed eller i en Rabat ude i Haven, saa snart de have faaet 3 til 4 Blade. De prikles saaledes med en Afstand af $\frac{1}{2}$ —2 Tommer efter Plantens Størrelse.

Et Gjødningsbed anlægges ved at blande frisk Hestegjødning med Løv, Tang o. l. godt og sætte det op i en Bunke. Saa snart denne efter nogle Dages Forløb er bleven varm, omstikkes den igjen og blandes omhyggeligt; samtidigt maa den vandes, hvis Gjødningen og det, der er blandet deri, ikke er fugtigt nok til at fremme en jævn Forraad-nelse. At Gjødningen er for tør, ses let deraf, at den under Forraadnelsen er tilbøjelig til at faa hvide Pletter. Ved at omstikke Bunken omhyggeligt og anvende Vand, hvor det er fornødent, undgaar man altid dette. Gødningen føres hen til det Sted, hvor Bedet skal anlægges, og der lægger man den i »Bænke«, d. v. s. man anlægger et Lag paa 3 Fods Bredde og vilkaarlig Højde, blander Gødningen godt og træder det let; thi naar man træder det, bliver Varmen ikke heftig, men holder sig til Gjengjæld længere. Disse Bænke af Gødning sættes tæt op ad hinanden, indtil Gjødningsbedet har den Længde, man ønsker. Naar saa dette paa denne Maade er anlagt, stilles Karmene over, og der lægges Lemme paa for at forhindre Fugtighed fra at trænge ned i Gødningen og Kulden fra at afkøle den for meget.

Saa snart Varmen har sat sig noget, og der

begynder at vise sig smaa Svampe oven paa Gødningen, stiller man Karmene til rette, lægger et tommetykt Lag gammel Gødning inden i dem, paafører en Del af Jorden og sætter en Kant af Gødning omkring Karmene lige saa højt, som disse ere, hvorefter der lægges Vinduer paa. Al Jorden maa ikke paaføres paa én Gang, med mindre den er tør og tjenlig til Plantevæxt. Man omstikker Jorden nogle Gange daglig, giver Luft for at udlade den overflødige Damp, og naar man af Thermometret ser, at Varmen er passende, foretager man Udsæden. De første Dage holder man mørkt, da Frøet saa spirer mere ligeligt, men saa snart Spiringen er begyndt, maa man sørge for rigeligt Lys og Luft. Senere passer man, at den for de forskellige Planter passende Varmegrad er til Stede i Vinduet, hvilket sker ved, at man formindsker eller forøger Lufttilgangen.

Bladurterne,

som skulle saas eller plantes i første Kvarter, henhøre til mange forskellige Plantefamilier, men af de fleste anvender man Bladene.

Af Kaal hører en stor Mængde hertil; de plantes alle paa Blivestedet med en Afstand af 1—2 Fod mellem Planterne i Forhold til den Størrelse, de antages at faa. Blomkaal og den tidlige Sommerkaal saas gjerne paa Gjødningsbed i Marts og udplantes saa tidligt, som Vejret tillader det. Kjøber man Planter, bør man tage Blomkaalsplanter, der ere overvintrede i Gjødningsbed, da disse kunne

taale en temmelig tidlig Udplantning og derfor give tidligere Hoveder. De andre Kaalafarter saas i Reglen paa en Rabat i Haven, hvor Jorden er sandblandet og som Følge deraf er tidlig tjenlig, først i April og udplantes i sidste Halvdel af Maj eller de første Dage i Juni Maaned. Man kan ogsaa saa senere for at faa Blomkaal og Grønkaal til de senere Udplantninger.

Naar kun det Stykke Jord, hvori man planter Kaal, forsynes rigeligt med Gødning, eller, hvis der er Mangel derpaa, overvandes nogle Gange i Sommerens Løb med Gødningvand giver det i Reglen et godt Udbytte.

Hypning er aldeles spildt Arbejde og endogsaa skadelig for Kaal, da denne ikke danner Rødder paa Stænglen, hvorom Jorden hyppes, og den gode Jord drages ind under Planterne og derved forhindres i at give Næring til Kaalrødderne, som den gør, naar Luft og Regn kan indvirke paa den. Man maa i Sommerens Løb passe paa, at Insekterne ikke tage Overhaand. Det er især Larverne af de almindelige hvide Kaalsommerfugle, (Pieris) der angribe Kaalen. Naar man derfor ser saadanne hvide Sommerfugle flyve hen over Kaalen, bør man undersøge den paa Bagsiden af Bladene, da Sommerfuglene lægge Æggene der; thi at ødelægge disse eller Larverne, ligesom de komme ud af Æggene, er den heldigste Maade at udrydde denne Fjende paa; senere, naar Larverne have spredt sig omkring, ere de ikke saa lette at faa Bugt med. At sætte nogle Hampeplanter mellem Kaalen er et for-

trinligt Middel til at holde Sommerfuglene borte, da disse ikke kunne lide at komme i Nærheden af Hamp. Det kan ikke nægtes, at det i alt Fald tilsyneladende hjælper; thi i den nærmeste Omkreds af Hampen lægge Sommerfuglene ikke Æg. Medens alle disse Kaalafarter trives bedst i en fed og svær Jord med fri og aaben Beliggenhed, bliver Rosenkaalen i Reglen bedst i en magrere Jord. Denne og Grønkaalen gjør mindst Fordringer til Jorden og overvintres bedst paa Friland, indslaaede i Jord, Side om Side og helst i Skygge. Det er heldigt om Foraaret at strø lidt løs Halm eller Tang over dem, hvis Solen skulle skinne paa dem, da de let blive brunlige, naar Sol og Frost afvexle. Al anden Kaal overvintres bedst i Kuler i Jorden, disse dannes simpelthen paa følgende Maade. Paa et helst højtliggende Sted fæstnes Jorden, og Kaalhovederne sættes Side om Side med Roden i Vejret. Om det Hele graves en Grøft, for at aflede Vandet, og Jorden derfra lægges over Kaalhovederne, saa de ere dækkede og Halvdelen af Stokken med, senere dækkes med Tang eller Halm, naar stræng Frost indtræder. Af Grønkaal maa særligt anbefales den lave og Dippes, men i smaa Haver, hvor der ingen Plads er til ordentlig Køkkenhave, kan man plante den smukke Palmekaal og anden Sirkaal, af hvilke man saa kan plukke Blade, naar man ønsker det. Disse ere en Pryd, hvor som helst de plantes, Af Hvidkaal er Amager og Brunsviger de to almindeligst dyrkede. Af Savoykaal har man tidlig Ulmer Savoy til Sommer- og Des Vertus til Vinterbrug. Af Spidskaal er Early

York meget tidlig, medens Winingstädter kan holde sig hele Vinteren. Sommer-Hvidkaal overgaar al anden Hvidkaal i tidlig Udvikling og til Dels ogsaa i Smag. Af Rødkaalen maa Erfurter Rødkaalen ubetinget anbefales, skjønt den ikke er videre stor og til sildig Brug den saakaldte Uttrechter eller Hollandske Rødkaal. Af Rosenkaalen giver i Reglen den lave det meste Udbytte. Af Knudekaaler tidlig hvid Wiener den bedste til Sommerbrug og sildig hvid Engelsk til Vinterbrug. Naar man vil forsyne sig med Blomkaal hele Sommeren, kan man godt nøjes med én Plantning, hvis man til tidligst Brug dyrker Erfurter Dværgkaal, til Sommerbrug Lenormand eller Statholder, hvilken sidste ogsaa er god til Efteraarsbrug, og til sildigere Brug Algiersk Blomkaal.

Karser.

Karse kan man forsyne sig med hele Sommeren igjennem ved at saa hver 14de Dag. Tidligt om Foraaet saar man paa en varm Plads, senere saar man som Mellemudsæd og endelig i Sommertiden i Skygge. Hvor man ønsker at have Karse om Vinteren, kan man dertil bruge en 2aarig Plante »Tidlig Vinterkarse«. Denne saar man i Juli paa et Bed i Riller med 6 Tommers Afstand, og man udynder Planterne i Rillerne til 4 Tommers Afstand. Man dækker dem om Vinteren med lidt Løv, og ved at tage dette til Side kan man hele Vinteren forsyne

sig med Karse, Af den egentlige Karse er den krusede den bedste af de hidtil kjendte Sorter.

Cochleare bliver mere og mere yndet, brugt som Karse, navnlig om Foraaret; den udmærker sig paa én Gang ved at være velsmagende og sund. Den saas simpelthen som Mellemudsæd i det tidligste Foraar, men man kan ogsaa bredsaa den om Efteraaret og ved at dække Bedet have Forsyning for Vinteren. En fortrinlig Maade at dække saadanne Bede paa, der levere Grøntsager i Løbet af Vinteren, er at stille Urtepotter paa begge Sider af Bedet, lægge Stænger paa disse og over Stængerne brede et Dække af Grangrene eller Bregneblade, rulle en Maatte over eller brede Bastmaatter eller Lærred over; thi det er altid bedst, naar Dækmaterialet ikke kommer i Berøring med Planterne, hvorefter man skal høste Blade, da disse derved let raadne.

Tropaeolum (Indisk Karse). Af denne bruges Blomstersporen og endvidere de halvmodne Frugter, der syltes i Eddike ligesom Perleløg; man kan ved Dyrkning af denne Plante forene det nyttige med det behagelige, idet man først glæder sig ved Blomsterne og senere bruger Frugterne. Man har af disse Planter baade rankende, som man maa sætte Staaltraadsnet til, og ikke rankende, som plantes med 8 Tommers Afstand. Man kan enten saa dem paa Blivestedet først i Maj eller saa dem i Potter og udplante dem først i Juni.

Spinater.

Spinat kan man faa af en Mængde forskellige Planter foruden af den egentlige Spinat. Den almindelige Spinat deler man i Sommerspinat med glat Frø og Vinterspinat med tornet Frø. For at have Spinat tidligt om Foraaret saar man Vinterspinat eller ogsaa den franske Afart Viroflay, som er bredbladet og haardfør, i August i Rækker paa et 4 Fod bredt Bed med 6 Tommer mellem Rækkerne. Senere Forsyning faar man ved at saa Sommerspinat som Mellemudsæd imellem Rødbeder, Gulerødder, langs Kanten af Ærtebede o. l. Steder. Til Sommerbrug maa den helst saas i Skygge.

Af Nyzeelandsk Spinat vil én Plante være tilstrækkelig til at afgive Spinat for en hel Familie. Den saas tidligt paa Gødningsbed eller ogsaa i en Urtepotte i en Stue, — hver Plante omplantes i sin lille Urtepotte, naar den har faaet 4 Blade og udplantes i Juni paa et solrigt Sted. Man bruger Bladene og de yngste Skud.

Den smukke Isplante kan ligeledes bruges som Spinat og tillige som Pryd i en hvilken som helst Blomsterhave.

Bladbederne ere dog de Planter, der ere mest at anbefale til at levere Spinat om Sommeren og Efteraaret, og de ere paa samme Tid en Pryd for Haven, da de gjøre udmærket Virkning ved deres tykke, gule, røde eller hvide Bladstilke og deres

friskgrønne Bladkjød med Ribber af samme Farve som Stilkene. Bladkjødet afgiver en fortrinlig Spinat, medens Bladstilkene kunne bruges baade kogte som Asparges og syltede surt eller sødt som Asier. De saas i April paa Blivestedet saa tidligt som Jorden er tjenlig, enten hist og her i Blomsterhaven, hvor man maatte have Lyst til at anbringe dem, eller i Køkkenhaven i Rækker, hvor man giver dem en Afstand af 8—10 Tommer mellem Planterne. Det er heldigst at udbløde Frøet 24 Timer i Vand, da det ellers spirer langsomt. Man maa udtynde Planterne i Tide, da hver Frugt (saakaldet Frø) giver flere Planter.

Af Kjørvel staar man sig ved at dyrke den krusede, da den giver det største Bladudbytte. Til Foraarsforsyning saar man i August Maaned, ligesom det er omtalt for Spinatens Vedkommende. Til senere Forsyning saas Kjørvelen som Mellemudsæd, og om Sommeren bedst paa et skyggefuldt Sted.

Persille dyrkes i en Mængde Afarter, af hvilke Myatts fine, lave, krusede og den bregnebladede Persille ere de smukkeste, ja de ere endogsaa saa smukke, at de kunne anvendes til Indfatning. Man saar Persillen saa tidligt, som det er muligt at bearbejde Jorden; thi Frøet spirer langsomt. Vil man have Forsyning om Vinteren, tager man en Fjerdings, borer Huller i samme, lægger Persillens Rødder inde i Fjerdingsgen og lader Bladene voxe ud igjennem Hullerne. Stiller man denne Fjerdings i en lys Kjælder, kan man have Forsyning deraf hele Vinteren.

Man kan ogsaa have Persille paa et Bed i Haven, som dækkes om Vinteren paa samme Maade, som det er angivet for Cochleare.

Vil man dyrke Blegselleri, saas den i Urtepotter i Marts Maaned, og sidst i Maj udplantes den med indtil $1\frac{1}{2}$ Fods Afstand paa en stærkt gødet og nærende Jord. Saa snart Planterne sidst i August omtrent ere udvoxede, bleger man dem, i det man binder Toppene sammen (først løsere og senere fastere) og hypper Jord op om dem, hvis den Jord, der er i Bedet, egner sig dertil; i modsat Fald tilføres løs Jord eller Sand til Blegningen. Man kan ogsaa stille et stort Siverør (Drainrør) om Planten og blege den paa denne Maade. De dækkes med Tang eller Bregneblade, naar Frosten indtræder, saa man kan optage dem efter Forbruget, ellers maa de indslaaes i en Kjælder.

Portulak er en lille Plante, der dyrkes en Del for de saftige Blades Skyld; de bruges nemlig til at sætte paa Suppe, og Stilkene kunne syltes. Man saar Frøet i Riller med 6 Tommers Afstand, og Planterne udtyndes til 3—4 Tommer. Frøet er meget fint og taaler næsten ikke at dækkes med Jord. Man bør derfor kun med Rilleriven lave Riller lige i Overfladen af Bedet, saa Frøet deri og dække det fint. Frøet bør før Saaningen blandes med Sand; efter Saaningen klappes Bedet til.

Da man gjerne vil være forsynet med Portulak om Vinteren, kan man dertil bruge Vinterportulak, *Claytonia perfoliata*, der saas paa samme Maade

som almindelig Portulak, men sidst i Juli eller først i August. Planterne udtyndes ikke, og Bedet dækkes om Vinteren paa sædvanlig Maade. Den kan da give Forsyning hele Vinteren og langt hen paa Foraaret.

Salater.

Af Salater er der især to Afarter, som det er værd at tilraade til Dyrkning i Smaahaver; heraf er den ene Wheelers Tom Thumb, der kan plantes med 4—6 Tommers Afstand fra Plante til Plante; den er tidlig og meget haardfør og danner smukke Hoveder, der holde sig længe, før end de skyde Stængel. Man saar den tidligt om Foraaret paa Gødningsbed eller om Efteraaret i September og overvintrer dem og udplanter dem, saa tidligt Vejret tillader det, som Indfatning langs Kanten af Bede og lignende Steder. Saar man senere med 3—4 Ugers Mellemrum og planter ud, vil man have Salatforsyning hele Sommeren, og den, der er saaet sidst i Juli eller først i August, kan indplantes i et afbrugt Gødningsbed. — Den anden Afart hedder Bossin og er meget større og grovere, men dog skør. Den danner intet egentligt fast Hoved, med mindre man binder den sammen. De midterste Blade ere skøre og velsmagende, og den udmærker sig ved, at man ved at plante den Foraar og Midsommer kan have Forsyning hele Sommeren. Til Vinterbrug anvendes Endiven, der saas midt i Juni og udplantes paa Bede i Juli med en Fods Afstand. Jorden omkring Planterne løsnes, da disse stadig maa holdes i stærk

Væxt. Naar Kulden indtræder, optages de, sammenbindes og indslaas i en Kjælder. Man kan ogsaa blege dem paa Friland ved først at binde dem løst og 8 Dage efter fastere sammen.

Vintersalat eller Feldkrop saas i August paa et eller andet afbrugt Bed paa samme Maade som Vinterspinat og kan taale vor Vinter aldeles uden Dækning. Man dækker dog gjerne Bedene med Granris for i Tilfælde af Sne bedre at kunne komme til Planterne.

Porre saas paa Gjødningsbed midt i Marts og udplantes i Maj med 1 til $1\frac{1}{2}$ Fods Afstand mellem Planterne, alt efter som disse blive store. Den største af alle Porrer og den, som det bedst lønner sig at dyrke, er Carentan-Porren. Sidst i Oktober indslaas Porrene i aaben Kule. Den laves paa den Maade, at man vælger et tørt, højtliggende, helst lunt Sted, danner et Bed paa 4 à 5' Bredde, graver det et Spadestik ud og lægger Jorden som en Vold om Bedet. Jorden i Bedet blandes med Grus, og deri indslaas Porrene. Tvers over Bedet (Kulen) lægges Stænger og dækkes ved Frostvejr med Bregner, Halm, Tang, Granris o. l. Om Foraaret bør man optage de Planter, som man ønsker at gemme saa længe som muligt, afskære Rødderne og indslaa dem mod Nord; ved saaledes gjentagne Gange at forstyrre Rødderne kan man holde Planterne, indtil man faar ny Porrer.

Rodurterne

saar man næsten alle saa tidligt, som Jorden er brugbar, først i April. Dog saar man Gulerødder til Vinterbrug noget senere, da de ellers let blive for grove og ofte revne; Bortfeldske Roer og Vinter-ræddiker saar man ved St. Hansdag, da man ikke ønsker, at de skulle blive for grove. I det hele taget er det ikke heldigt, at Rodurterne blive for store, da de derved ofte miste deres gode Smag og blive grove eller træede. Det gjælder om, at de netop naa den Udvikling, som er normal for hver dyrket Afart.

Rødbeder.

Rødbeder saas med en Fods Afstand mellem Rillerne, og Frøet udblødes inden Saaningen. Frøene indesluttet i det haarde Frøgjemme (Blomster), derfor maa de udblødes. Der saas et Par Frugter med den Afstand, man vil udtynde dem til senere. Først i Maj er den bedste Tid at saa dem, da de ellers blive for grove. Af større Sorter er Kronprins den bedste, da den omtrent er ens tyk helt igennem, og sortrød Erfurter, der er meget almindelig dyrket. Af mindre: Victoria, der tillige kan bruges til Pryd i Haverne paa Grund af sine smukke Blade.

Radiser.

Radiser trives ikke i enhver Have, men bedst, hvor Jorden er let og muldet; thi i svær Jord blive de bitre og grove. Det er derfor rigtigst, hvor man

ikke har en slig Jord, der egner sig til Dyrkning, og man endelig ønsker at have dem, at tilberede et Stykke Jord, hvori de skulle dyrkes. Vil man have dem meget tidligt, maa man saa dem i Gjødningsbed; og man saar dem da ofte sammen med Gulerødder. De drives frem ved en ringe Varme; man begynder med 6° R. og lader den gradvis stige til 10° for Gulerøddernes Skyld. Naar Radiserne ere tjenlige til Brug, maa de ikke trækkes op, hvis der er saaet Gulerødder imellem dem, da der saa vil følge Jord med saaledes, at der bliver Huller i Bedet, men man maa overskære Roden under Jorden.

Den tidligste Afart, man har, er Non plus ultra, fortrinlig er ogsaa Dreienbrunnen, og den smukkeste til almindelig Dyrkning er den rosenrøde med hvid Spids. Ønsker man at dyrke lange Radiser, er Early Wood baade tidlig og fin.

Ræddiker.

Af Ræddiker, der blive meget større end Radiser og kunne opbevares om Vinteren i en Kjælder i Sand, dyrkes almindeligt den sorte, runde Vinter-ræddike, som saas ved St. Hansdag i Riller med 1' Afstand, og Planterne udtynnes til 4 à 6". Den dyrkes mindre nu end før, da den for en Del er bleven fortrængt af den røde chinesiske Efter-aarsræddike, som fortjener almindelig Dyrkning; den saas i Juli i Riller med 6 Tommers Afstand, og Planterne udtynnes til 4 Tommers Afstand.

Roer.

Af Roer dyrkes Majroer mest til tidlig og Bortfeldske Roer til sildig Brug.

Saa tidligt som det er muligt at bearbejde Jorden saar man Majroer i Riller med 6 Tommers Afstand eller som Mellemudsæd; Planterne udtyndes senere til 4 Tommer. Den almindelige hvide Majroe er den haardføreste og den bedste.

Bortfeldske Roer saas ved St. Hansdag, men da de blive store, giver man 1 Fods Afstand mellem Rillerne og udtyster Planterne, saa at der bliver 6 Tommer mellem hver. Roerne angribes meget af Jordlopper, og disse kunne ofte helt ødelægge dem. Herimod gives der forskjellige Midler, og blandt disse er Aske, som man jo har i ethvert Hus, det bedste; den strøes paa Planterne tidligt om Morgen, medens der endnu er Dug paa disse, og senere overbruses Bedene med Vand for at rense Planterne. Jordlopperne kunne ikke taale Fugtighed, og Asken vil hindre dem i at bevæge sig frit; ligeledes er Tobaksand godt at strø paa Planter og Bede, og endelig er Malurtvand fortrinligt at overbruse Bedene med.

Gulerødder.

Gulerødder. Af disse er den lille Pariser-Drivkarotte den tidligste, og den saas ofte i Gjødningsbede sammen med Radiser. Den bliver knap saa god paa Friland, med mindre man har en god løs, muldet, sandblandet Jord; til at afløse denne

egner Carentan-Carotten sig bedst. Disse to saas saa tidligt som muligt, da de skulle afgive Gulerødder i Forsommeren og Sommeren. Først i Maj saar man Gulerødder til Vinterbrug, og den bedste hertil er Nantes Carotten, da den er fin og vel-smagende, og da Roden er omtrent lige tyk i hele sin Længde. Gulerødder til Sommerbrug saas med 6 Tommers Afstand mellem Rillerne, medens de til Vinterbrug saas med 1 Fod mellem Rillerne. Hvis Gulerodsfrøet ikke er afpudset for de smaa Hager, der sidde paa det, maa man gnide det godt ud med Sand, før end det saas, da det ellers er umuligt at fordele det ligeligt. Gulerødderne optages inden Midten af September, da de ellers let angribes af Larver, og man faar de saakaldte ormstukne Gulerødder. Det bedste Middel derimod er at strø lidt Sod paa Bedene, samtidigt med at Gulerødderne saas. —

Persillerod.

Persillerod saar man saa tidligt som muligt, da Frøet ligger længe i Jorden, før det spirer. Det saas med en Afstand af 6 Tommer mellem Rillerne, og, ønsker man dem store, med 12 Tommer mellem Rillerne. De behandles i et og alt ellers som Gulerødder. Naar de ere optagne, og Toppen er afskaaren, tørres de lidt og sorteres. Rødderne gjemmes enten i Bakkesand i en Kjælder eller i en Kule. De stables da, og der lægges Tang, Bregneblade, Græstørv o. l., men ikke Halm om dem, da denne let mugner; derefter dækkes det hele med et tyndt Lag Jord og senere med mere, og bliver Vinteren streng,

med et eller andet Materiale, for at holde Frosten ude. Hamburger Persillerod og Bardovickere ere de to bedste Persillerødder.

Pastinak.

Pastinak saar man ligeledes tidligt med 1 Fods Afstand mellem Rillerne og udttynder senere Planterne til 6 Tommers Afstand. Den trives godt, selv om Haven er temmelig fugtig. Der er flere Afarter, men Guernesey er den bedste; de gjemmes om Vinteren i Kule, som Gulerødder og Persillerødder. —

Scorzonerrod.

Scorzonerødder saas tidligt i Riller med 12 Tommers Afstand, og de enkelte Planter udttyndes til 4—6 Tommer. Naar de optages, maa de udgraves saaledes, at man kan faa hele Roden op. Den russiske Scorzoner er den bedste Afart.

Havrerod.

Havrerod staar Scorzonerroden nær, men er haardførere og trives paa daarligere Jord. Den har graalighvide Rødder, medens Schorzoneren har sorte, og den foretrækkes af mange for denne. Den saas og behandles paa samme Maade. Baade Scorzoner- og Havrerod stables bedst i Sand i en Kjælder i en rund Stak, saa Toppene vende udad; man kan da afskjære disse, om de voxe i Vinterens Løb.

Selleri.

Af Selleri gjør man bedst i at købe Planter naar man ikke har Gjødningsbed. Ellers maa man

saa dem paa dette midt i Marts Maaned, prik dem i April med 2 til 3 Tommers Afstand til alle Sider og udplante dem i Maj med 18 Tommers Afstand fra Plante til Plante. Sellerien trives ikke i enhver Have. Dog kan den udmærkede Afart Non plus ultra lykkes endogsaa paa sandet Jord. Ellers fordrer den en nærende og stærkt gjødet og gennemarbejdet Jord. Medens det ikke er heldigt at gøde til de andre Rodurter, er det nødvendigt for Sellerien. Sod er et fortrinligt Gødningmiddel til den, og den har desuden den gode Egenskab, at den værner mod Angreb af Sellerifluen og andre Insekter. Da Sellerier forlange Gødning, dyrkes de oftest i første Kvarter.

Knoldurter.

Surkløverknold.

Surkløverknolden maa først lægges i Potter eller Kasser i April Maaned og siden udplantes i Maj som Indfatning langsmed Gangene; men de kunne ogsaa sættes lige ud i Haven midt i Mai, men give da ikke saa gode Knolde, *Oxalis tetraphylla* er den bedste. Den har smukke røde Blomster. Den giver en stor Knold til at bruge og flere mindre. De smaa tørres og bruges til at plante næste Aar og de store overvintres i Sand i en Kjælder.

Den udmærker sig baade ved sin Skjønhed og ved at have en fortrinlig Smag.

Jordskok.

Jordskokken eller Jordpæren (Topinambour) har den store Fordel, at den trives i enhver Jord. Den er noget vandet, omtrent som de første Kartoffler, men den har dog sin egen fine Smag. Knoldene lægges med den runde Side (Topenden) opad 6 à 8 Tommer dybt i Rækker med 3 Fod mellem Rækkerne og 1 Fod mellem Knoldene. Den giver et meget rigt Udbytte og er fuldstændigt haardfør. Den maa optages med Omhu, da enhver forglemt Knold ellers voxer næste Aar. Den er udmærket til at sætte i uren Jord, da den store Top kvæler alt Ugræs under sig. Da Toppen bliver indtil 8 Fod høj, egner den sig til at dyrkes i en Krog af Haven, hvor man vil skjule Ugræsunker o. l. Knoldene maa gjemmes i Jord da de ellers tabe i Smag.

Kartoflen.

Kartoflen dyrker man meget lidt i de smaa Haver og kun til tidlig Brug eller for at have nye Kartoffler om Vinteren. Den askebladede Kartoffel egner sig bedst til Dyrkning, hvor Jorden er let og god, Hammersmith derimod, hvor den er svær eller moseagtig. Til tidligst Brug lægger man Kartoffler i en Kurv med Hakkelse i Februar Maaned og stiller dem et lunt Sted; de ville da spire, og man kan saa, naar de ere godt spirede, plante dem i Potter og siden udplante dem i April Maaned; men man er da nødt til, saa længe man endnu frygter for Nattefrost, at dække dem om Natten med Grangrene o. l. Man skaffer sig dog endnu langt

bedre Kartoffler til at plante tidlig ved strax efter Kartofflernes Optagning at udsætte dem for Lys og Luft, saa de blive grønne; thi da danne de kraftige Knopper og spire frem, saa snart man ønsker det. De sættes med 8 Tommers Afstand mellem Planterne og 1 Fod mellem Rækkerne for askebladet og $1\frac{1}{2}$ Fod for Hammersmith. Ønsker man derimod at have ny Kartoffler om Vinteren, gjemmes de grønne Kartoffler, eller man lader de tidligt optagne Kartoffler grønnes og planter dem først i Juli paa en varm Plads. De tages saa op naar det bliver Frost, og Kartofflerne gjemmes i sandblandet Jord.

Har man et Stykke Jord til Dyrkning af Kartoffler til Vinterbrug, anbefales: gul svensk Bordkartoffel for hvem der ønsker en meget fast Kartoffel, Late improved, for hvem der ønsker en mindre fast, men meget velsmagende, Cakes for hvem der ønsker en meget melet, Cakes er en Forbedring af Magnum Bonum og Scott's Champion for hvem der ønsker en i det indre fast, i det ydre lidt melet Kartoffel. De tre første gives 2' mellem Rækkerne og 1' mellem Planterne i Rækken. Den sidste gives $2\frac{1}{2}$ Fod mellem Rækkerne og $1\frac{1}{2}$ Fod mellem Planterne i Rækken; den bliver meget høj og er derfor udmærket hvor man vil rense Jorden. Den angribes aldrig af Sygdom; men den modnes meget sildigt saaledes, at, medens de andre Kartoffler optages September, kan denne ikke optages før ind i Oktober.

De almindelige Rodurter optages i Reglen i

Oktober, hvorved Toppen afskæres saa nær som til Hjærtebladene (de yngste Blade).

Tredie Kvarter.

Ærter.

I en lille Have vil det være rigtigt kun at dyrke Krybærter, hvorved menes Ærter, som ikke behøve Ris; de lægges med 1 Fods Afstand mellem Rillerne paa tværs af et 4 Fod bredt Bed og med 1 til 2 Tommers Mellemrum mellem hver Ært. De kunne lægges meget tidligt, saa snart Jorden er optøet og saa løs, at den kan hakkes. Skulde man faa Frost senere, lide de dog ikke synderlig derved, og fryser Hovedspiren bort, dannes der nyt Skud, som give lige saa godt Udbytte. Daisy, Abundance og American Wonder ere de fotrinnligste Afarter. Vil man imidlertid dyrke Ærterne ved Ris, saa gjør man bedst i at lægge Bedene frit og ikke Side om Side, da de i første Tilfælde give langt større Udbytte. Af tidlige Risærter kunne Daniel O'Rourke og Ringleader særlig tilraades. Man lægger dem i Reglen paa 2 Fod brede Bede i to Rækker med 1 Fods Afstand mellem de to Riller paa langs af Bedet. Ærterne lægges med 1 Tommes Mellemrum og saa snart de ere blevne 3 Tommes høje, hypper man dem; inden de blive 6 Tommer høje, er det rigtigst at sætte Ris til dem, idet man sætter en Række Smaaris imellem de to Rækker og større Ris paa begge Sider. Det er tilstrækkeligt, naar Risene ere 3—4 Fod høje. Langt bedre end Ærteris, der oftest

angribes af Svamp, er det at sætte Jerntraadsnet ned ad Bedet, og i det Tilfælde hyppes Ærterne kun fra den ydre Side, saa de voxe ind mod Staaltraadsnettet.

Til Sommerbrug og Henkogning er Fairbeard's Nonpareille i Reglen den, som Folk sætte mest Pris paa, da den giver mange og ens store Ærter, er meget frugtbar og har den bedste Smag af alle Marrowfatsærter.

Bønner.

Bønnerne gjør man ligeledes bedst i at dyrke paa 4 Fod brede Bede og dertil at vælge de forskjellige Krybbønner. Disse lægges med 1 Fod mellem Rillerne og 3 til 6 Tommer mellem Bønnerne, efter som disse give større eller mindre Planter; saaledes giver man 3 Tom. Afstand for den lille Tusind for én og 6 Tom. for den store Slagsværd-Bønne. Foruden disse har man ogsaa KrybVoxbønner med sort og hvidt Frø, hvoraf de sidste absolut maa foretrækkes, og de haardføre gule Prinsessebønner; man har saaledes alle Bønner som Krybbønner, og der er altsaa ingen Grund til at dyrke Stangbønner. Den eneste Bønne, som man foruden de nævnte kunde fristes til at dyrke, er den smukke St. Josephs-Voxbønne. Den er voxgul med røde Pletter og kan dyrkes ved 5 Fod høje Ris. Voxbønnen Mont d'or er den mest velsmagende af alle Voxbønner. Bønnerne lægges med 4 Tommers Afstand i 2 Riller med 1 Fods Afstand aldeles paa samme Maade som Ærter.

Medens Ærterne kunne lægges saa tidligt, det er muligt at komme til Jorden, og stadigt med 3 Ugers Mellemrum lige til St. Hansdag, kan man ikke lægge Bønner før al Nattefrost er ovre, og da dette ofte trækker længe ud, lægger man kun én Gang, som Regel naar Kirsebærtræerne ere i fuld Blomstring og senere efter 14 Dages til 3 Ugers Forløb, for derved at faa Forsyning silde, og det er endda kun Voxbønnerne, man to Gange gjør Udsæd af; de andre nøjes man i Reglen med at lægge én Gang. Den brune Prinsessebønne, der er haardførere end de andre, kan dog lægges noget tidligere og altsaa give en tidligere Høst af smaa grønne Bønner, som ere de bedste til at salte, og som i de fleste Aar opnaa at modne Frøene, der bruges om Vinteren.

Pralbønnerne, som ofte anvendes ved Lysthus o. l. i Smaahaver, smage fortrinligt, naar Bælgene ere udvoksne og inden man kan se Bønnens Form udenpaa Bælgen. De forhandles i London under Navn af French beans.

Agurker.

Agurker trives bedst i en Have, hvor der er baade Læ, Varme og fugtig Jord. Allerbedst trives de paa et afbrugt Gjødningsbed. De Afarter, som lykkes bedst, ere græsk Tromleagurk, hvor Jorden er varm og god, og middellang Erfurter, hvor dette ikke er Tilfældet. Enhver, der ikke bryder sig om store Agurker, kan med Fordel dyrke den lille Drueagurk. Er Haven beliggende paa et tørt

Sted, fordyber man det 4 Fod brede Bed i Midten, lægger deri tilberedt Hestegødning og Jord ovenpaa, Jorden midt hen ad Bedet og lægger en Række Agurkkjærner i Midten af samme. Er Haven derimod lavt beliggende, højner man Bedet, tillaver det paa samme Maade med Gødning og Jord ovenpaa og lægger Agurkkjærnerne deri, men da man kun kan lægge disse sent, saa staar man sig ved at lægge Kjærnerne i Æggeskaller og udplante Planterne med disse. Disse Planter i Æggeskallerne stilles enten i et Vindue eller i et Gjødningsbed og vænnes efterhaanden til Luften, før de udplantes. Man kan i Reglen udplante dem først i Juni, og de sættes da i en Række midt i Bedet med 6 Tommer mellem Planterne. Saas de i selve Bedet, udtynnes de til en lignende Afstand. Naar de have faaet det 5te Blad foruden Frøbladene, knibes de, og de fremskydende Ranker fordeles ligelig til begge Sider. Man staar sig ved, især i fugtige Somre, at lægge nogle Ris under Rankerne for at holde disse oppe fra Jorden, da Agurkerne saa ere mindre tilbøjelige til at blive plettede, hvis det bliver en vaad og kold Sommer. Er der megen Blæst i Haven, hæftes Rankerne til Jorden ved smaa Kroge, for at de ikke skulle piskes for meget af Vinden. Langt bedre er det at stille Staaltraadsnet skraat paa Bedet og lade Agurkerne voxe op derad.

Græskar.

Af Græskar er det kun de hvide og gule Vegetable Marrow eller Spisegræskar, det er værd

at dyrke. Man maa saa dem i Urtepotter først i April og udplante dem først i Juni. Ofte planter man dem paa Ugræsunkerne, men man maa dog udgrave et 1 □-Alen vidt og 2 Spadestik dybt Hul, hvori de plantes. Plantes de frit ud i Haven, maa man ligeledes udgrave et stort Plantehul, hvori der blandes Gødning og Jord, og der maa være 3 Alens Afstand mellem Planterne. Naar disse have faaet 4 Blade, knibes de, og de fra dem fremskydende Ranker knibes igjen over 5—6 Blade. Paa disse Ranker fremkomme de største og bedst udviklede Frugter. Er det ligegyldigt, hvor meget Planterne brede sig, lader man dem voxe, ellers holdes de ved Knibning inden for de for dem bestemte Grænser. Til Smaahaver maa dog særligt anbefales den fortrinlige Afart af Vegetable Marrow, der ikke skyder Ranker, saa at Planterne af den ikke tage saa megen Plads op (de kunne plantes med $1\frac{1}{2}$ Alens Afstand). Græskarret er fordelagtigt at dyrke, da det aldrig slaar fejl, medens Høsten af Agurker meget ofte mislykkes.

Løgene.

Løgene plantes eller saas paa et 4 Fod bredt Bed, som det er heldigst at gøde med Sod og Høns-gødning; den sidste giver dem en kraftig Væxt, den første baade gøder Jorden og bortjager de skadelige Insekter.

De Løg, man planter, ere de saa kaldte spanske Løg eller Kæmpeløg, som saas paa Gjødningsbed først i Marts og udplantes hen i Maj. De plantes

med 1 Fods Afstand til alle Sider, og hvad Plantningen angaar, maa blot Trævlerødderne komme i Jorden; det gjør intet, om ogsaa Løget af denne Grund falder om Kuld, da det nok rejser sig igjen. Der er en Mængde Afarter, men den bedste er den som gaar i Handelen under Navn af Madeira-Løg. Zithauerløget, som ofte saas paa Friland; men sjelden bliver rigtig modent, er egentlig ogsaa et af de søde Løg og bliver fortrinligt saaet i Gjødningssbed og udplantet. Man saar undertiden ogsaa Rødløget og andre af de Løg, som man ellers kan saa frit i Haven, paa Gjødningssbed og udplanter dem, naar man ønsker meget store Løg.

Af Løg, som sættes, kan nævnes Stikløg, hvor ved forstaas de mindste Rødløg fra Aaret forud, som man sætter ud i Haven tidligt om Foraaret med 2 til 3 Tommers Afstand fra hverandre for at bruge dem, indtil de andre Løg blive tjenlige.

Kartoffelløg gaa i Reglen under Navn af russisk Skalotte. Medens den Størrelse, de opnaa ved at behandles som Skalotter, ikke er betydelig, blive de umaadeligt store, naar de dyrkes paa rette Maade. De ere meget haardføre og kunne lægges, saa snart Jorden er optøet, og det skader dem ikke, om der end kommer stræng Frost derefter. De lægges 2 til 3 Tommer dybt i Jorden med 1 Fods indbyrdes Afstand og dækkes helt til med Jord; naar de voxe til, hyppes de lidt ligesom Kartoffler. Først i Juli ere de i Reglen udvoxede, og man tager da Jorden til Side og blotter Løgene for at eftermodne dem. Dyrkede paa denne Maade, holde

de sig fortrinlige til Jul, men blive let bløde efter den Tid.

Etageløg skyde Stængel, hvorpaa der dannes en Kreds af Smaaløg; i Midten af denne skyder atter en Stængel op og danner en ny Kreds af Stængel Smaaløg oven over de forrige, og paa denne Maade kan der dannes 4 til 5 Etager og udvikles et stort Antal smaa Løg. De store Løg, som skulle give disse Etager, lægges paa Bede med 1 Fods indbyrdes Afstand, samtidigt sættes en Stok til hvortil Stænglen opbindes. De smaa Løg, som i Sommerens Løb udvikle sig til store, sættes med en Afstand af 4 til 6 Tommer efter deres Størrelse.

Naar man sætter saadanne Løg, skal man ikke trykke dem lige ned i Jorden, da denne saa bliver fast under dem, saa at Rødderne ikke kunne trænge ned, men løfte Løget op, i det de voxe frem.

Skalotteløg, af hvilke de smaa Danske ere fortrinlige, men dog overgaas af Jersey-Skalotten, der baade ere haardføre, give større Udbytte og er tidligere, sættes, saa tidligt som Jorden er brugbar, med 6 til 8 Tommers Afstand. De danske Skalotteløg have hvid Indrehud og Jersey-Skalotterne lilla Indrehud. De optages i August og eftermodnes, inden de lægges paa Loftet med Papir over og under dem. De bør ikke ufpudses, før de bruges, og man maa aldrig paa pudsede Løg se Indrehuden.

Perleløg lægges i August i Riller med 6 Tom. Mellemrum og 2 til 3 Tommer mellem hvert Løg. De fortjene at dyrkes, hvor man har en løs og sandet Jord, da Løgene ere vanskelige at rense og

udpille i en svær Jord. De ere fuldstændigt haardføre og have ikke nødig at dækkes om Vinteren. De optages og sorteres, saa snart som Toppen visner. Man kan selv danne sig Perleløg ved at plante overvintrede Porrer, af hvilke man afskærer Blomsterstanden; der dannes da Perleløg i Bladhjørnerne.

De største Løg sættes i Riller med 6" Afstand og 3 à 4" mellem Løgene. De mindste Løg saas i Riller, lige som man lægger Ærter, og de middelstore Løg anvendes i Husholdningen. De Løg, der anvendes maa benyttes snart, da de efter 3 Ugers Forløb i Reglen begynde at spire igjen.

De Løg, som man formerer ved Frøudsæd, maa saas saa tidligt som muligt, da de baade ere langsomme til at spire og fordre megen Fugtighed til Spiringen. Frøet taaler næsten intet Dække, hvorfor man dækker det alene med Løvjord og Sand. De saas i Riller paa et 4 Fod bredt Bed med 4 til 6 Tommer mellem Rillerne. Disse Riller mærker man blot af med Rilleriven, derpaa lægger man en 1 Tomme tyk Stok hen ad de mærkede Linier og trykker den ned i denne, hvorved der dannes en flad og fast Rille, hvori man saar; Frøet dækkes som oven for omtalt. Efter Saaningen klappes Bedet for at faa det løse Dække til at slutte fast om Frøet; thi i jo tættere Berøring Jorden er med Frøet, des bedre sker Spiringen og Rodudviklingen. Af Arter og Afarter med rødt Løg dyrkes Brunsviger og hollandsk Rødløg, som dog i mange Henseender overgaas af det amerikanske Rødløg.

Af hvide Løg er det hvide, hollandske fortrinligt, af de gule det straagule de Vertus og James long keeping.

Frøløgene maa optages først i September, da det saa bliver muligt at faa dem godt tørre før Vinteren. Mangen Gang er deres Væxt vel ikke ganske afsluttet, og man er derfor nødsaget til at knække Toppen omtrent 14 Dage før Optagelsen, de bør knækkes mod Solen.

Løg overvintres godt paa et Loft mellem Papir, hvoraf der jo kan gives et tykkere Dække, naar det bliver Frost. De maa ikke berøres, naar de ere frosne. Man skal under Optagningen og Opbevaringen handle forsigtigt med dem, da ethvert Stød let bevirker, at de faa en Plet, som saa raadner i Vinterens Løb.

Fleraarige Planter.

Artiskok.

Artiskokken tjener paa en Gang baade til Pryd og til Nytte. Man planter den med 4—6 Fods Afstand og skygger omhyggelig efter Plantningen, da Planterne, hvad enten de ere tiltrukne af Frø eller bragte til Veje ved Deling, have ondt af at fæste Rødder, med mindre de vandes og skygges omhyggeligt. Denne Plante fordrer rigelig Gødning, der paaføres som almindelig Gødning eller som Gødningevand. Det første Aar give Planterne Udbytte i September Maaned; derfor er det godt at have nogle unge og nogle ældre Exemplarer, da

disse sidste give Udbytte om Sommeren. Om Efteraaret dækker man Planterne, idet man først afskærer de største yderste Blade, og dernæst lægger et Lag Tang o. l. over hver og paa Jorden omkring dem. Om Foraaret, saa snart Planterne begynde at bryde, og den strænge Frost er forbi, fjærnes de overflødige Skud, idet man højst beholder 5 Skud paa hver Plante, da den ikke er i Stand til at bringe flere til god Udvikling. Passes Planterne godt med Gødning, kunne de give Udbytte i indtil 20 Aar. Den bedste er Laon-Artiskokken.

Estragon.

Estragon kunde man maaske have Lyst til at have nogle Planter af i sin Have for selv at lave Estragoneddike. Man kan dyrke dem, hvor som helst man i Haven har Plads til dem; kun maa de have rigelig Sol. De omplantes hvert 3die Aar og man søger at holde dem inden for de bestemte Grænser, da de ere meget tilbøjelige til at give Udløbere. De ere meget haardføre og behøve ikke at dækkes, men maa have rigelig Forsyning med Gødning, da de udtære Jorden meget. Den bedste er Keiser Estragon, da den giver færre Blomster og flere Blade end den almindelige.

Rhabarber.

Rhabarber er en Plante, man ønsker at have i enhver Have, og dens store Blade ere smukke, saa den kan tjene til Pryd samtidigt med, at den gjør Nytte. Den maa plantes i en dybt gravet og

vel gjødet Jord paa en solrig Plads. Early red er den tidligste af alle Rhabarber og tillige den haardføreste, Scotts Champion og Monarch ere de største, og Victoria er den ved Kjøbenhavn almindeligst dyrkede Rhabarber. Blomsterstænglerne afskæres saasnart de vise sig. Naar de endnu ere i Hylsteret (Dækbladet), kan de spises kogte. De dækkes om Vinteren med et tyndt Lag Gødning, Jorden imellem dem graves om Sommeren, naar man hører op med at trække Stilke, og vandes i Sommerens Løb rigeligt med Gødningevand. Om Efteraaret graves der igjen. De kunne staa 6 à 8 Aar paa samme Sted.

Syre og engelsk Spinat.

Syre og engelsk Spinat eller rettere fleraarig Vinterspinat høre begge til samme Plante-familie og dyrkes paa samme Maade. De formeres ved Deling og Frø og bruges almindeligt som Indfatning, idet de plantes med en Afstand af 6 Tommer i Rækken. Af Syre er den bedste den bredbladede fra Belleville, hvis Blade ere 3 Gange saa store som almindelig Syres. Af engelsk Spinat haves kun én Afart. Det er rigtigst at omplante dem hvert 3dje eller 4de Aar. Man maa stadigt passe at afskære Blomsterstænglerne saa snart de fremkomme, hvis man ønsker et rigt Bladudbytte.

Pibeløg og Purløg.

Pibeløg og Purløg, af hvilke man bruger Toppen, omplantes hvert 3die Aar. Pibeløget er

det tidligste og haardføreste og er større end Pur-løget; det plantes med 1 Fods Afstand til alle Sider og maa forsynes rigeligt med Gødning. Pur-løget derimod plantes kun med 6 Tommers Afstand og bruges til Indfatning.

Peberrod.

Peberrod kan der næppe være Tale om at dyrke i Smaahaver, med mindre man har en fugtig Plads i Haven, hvor man kan henplante nogle Planter, som kunne passe sig selv, og hvor man saa kan tage sig et Stykke Peberrod; naar man skal bruge det, ellers dyrkes den bedst i ophøjede Bede som gammeldags Aspargesbede. De unge Planter sættes om Foraaret skraat ind i Bedet ved Hjælp af en Stok og fæstnes fra oven. Sidst i Juli afgnides Rødderne paa den blottede Peberrod. Jorden dækkes paa igjen og vandes med Gjødningevand. De optages i October og opbevares i Jord.

Spansk Kørvel.

Spansk Kørvel eller Sødskærm er en fleraarig Plante, som i Grunden er ganske smuk. Nogle faa Blade af den ere nok til at afgive en fortrinlig Kørvelsmag. Den er meget haardfør og formeres ved Frø, som ligger 2 Aar i Jorden, og Deling. Den burde aldrig savnes i nogen Have.

Kryderurter.

Fleraarig Timian, Merian, Sar og Isop kan man plante paa et Bed, Timian og Sar med 6

Tommers og de andre med 1 Fods Afstand; da der kun bruges saa lidt deraf, ville nogle faa Planter være tilstrækkelige. De omplantes hvert fjerde Aar, eller ogsaa saar man Frø for at faa ny Planter.

Humle.

Humle dyrker man ofte i sin Have som Pryd- plante til at dække Lysthuse, Plankeværker og lignende med. Da man af hver Plante kun lader omtrent 6 Skud voxe frem, og hver Plante giver en Mængde Skud, kan man ved at lægge løs Jord over Planten blege de andre opvoxende Skud, der da spises paa samme Maade som Asparges.

Strandkaal.

Strandkaal planter man med en Afstand af 4 à 6 Fod mellem Planterne i en dybt gjennemarbejdet Jord, der er rigeligt forsynet med Gødning. Man søger at faa Planterne saa kraftige som muligt og bleger dem i November Maaned ved at sætte en Kasse eller Tønde med løst Laag over dem; over Kassen lægges en Bunke præpareret Gødning for at frembringe saa megen Varme, at Planterne kan voxe frem, naar man ønsker at tage de opvoxende Blade, fjærnes Gødningen, og Laaget tages af Kassen. Er Høsten helt omme, kan man bruge Kassen til en anden Plante, men man maa passe at dække den blegede Plante omhyggeligt, da Frosten ellers vil ødelægge den. Om Foraaret tages Dækket bort, der gødes og graves omkring Planterne og i Sommerens

Løb søger man at faa dem saa kraftige som muligt, for at de atter kunne bleges til næste Vinter.

Asparges.

Asparges behøver man slet ikke at dyrke i Bede, men man kan dyrke Planterne enkeltvis i enhver lille Have. Man saar 3 Frø, og af de opkomne Planter vælger man den bedste og fjærner de andre. De bedste Planter ere de, der have runde buttede Knopper. Saas Frøet i Rækker, maa der være 2 Fod mellem hver Række, og Jorden maa være vel gødet og godt gennemgravet, naar Planterne skulle dyrkes med Held. I Stedet for at saa kan man ogsaa plante Asparges; man udgraver da et Plantehul og danner i Midten af dette en topformig Forhøjning, hvorpaa den unge Plante sættes; Rødderne bredes godt ud til Siderne, hvorpaa man fylder Jord paa dem, trykker Planten godt fast og kommer Jord paa saaledes, at der er 2 Tommer Jord over dens Spids. Det er rigtigst at sætte en Stok ved Planten de 2 første Aar, da den lider meget ved at svinge frem og tilbage for Vinden. Allerede det tredje Aar kan man, hvis Planterne ere kraftige, høste Udbytte af dem, idet man om Efteraaret sætter Mærke ved de Planter, som i Sommerens Løb have givet de kraftigste Skud; over disse lægges om Foraaret, efter at Jorden er løsnet omkring dem og de unge Spirer have begyndt at vise sig, en Fod høj Bunke af gammel Tang eller lignende Blegemateriale, og med nogle Dages Mellemlum borttager man denne og afbrækker de forskellige Skud. Da Skuddene skyde

let op igjennem Paafyldningen, blive de skjøre og faa en fortrinlig Smag. Naar Blegningen ophører, hvilket altid bør ske ved St. Hansdag, borttages Blegematerialet, Jorden løsnes og Planterne vandes med Gødningevand, hvortil der føjes lidt Salt eller Chilisalpeter; kort sagt: man gjør alt, hvad der staar i ens Magt for i Løbet af Sommeren at faa Planterne saa kraftige som muligt; thi saa faa de Kraft og give godt Udbytte næste Foraar. Hvad enten Foraaret kommer tidligt eller silde, maa Blegningen ophøre ved St. Hansdag, da Tiden fra St. Hansdag til November alligevel er kort nok for Planten, naar den skal naa en god Udvikling. Det er urigtigt at lade Blegematerialet ligge over Planten længere end nødvendigt, da den svækkes derved. Den er meget haardfør, og man har kun nødig om Efteraaret at dække den med et tyndt Lag gammelt Gødning, ikke saa meget for at væрге den mod Vinterkulden som for ikke at udsætte den for de store Omvexlinger i Jordens Varmegrad i Foraarsmaanederne. Passes en Aspargesplante godt, kan den give Udbytte i indtil 20 Aar. Har man høje, ældre Bede, kan man bortføre Jorden indtil 2 Tommer over Planterne og behandle dem paa samme Maade som nyplantede.

Planter, der fordre særlig Kultur.

Meloner.

I mange Haver har man et Gødningsbed for der i at tiltrække tidlige Planter, og man kan da

godt, naar disse ere udplantede, dyrke Meloner i Vinduerne. Naar Planterne ere fjærnede, fyldes frisk Jord i Karmene, helst en noget svær Jord, forsynet med rigelig Gødning; man planter Melonen midt i Vinduet og midt under en Rude og kniber den over det 4de Blad. De 4 fremskydende Ranker breDES ud mod hvert af Vinduets 4 Hjørner og knibes over det 4de—5te Blad; Frugterne komme da enten paa disse 4 Hovedranker eller paa de 16 Sideranker, men de blive bedst, naar de komme paa Hovedrankerne. Man holder hele Tiden 16—18° Varme, men giver dog lidt rigeligere Luft under Blomstringen. Man maa passe at give Luft i rette Tid om Morgen, for at Planterne ikke skulle lide af den indesluttete Luft og faa Spind, og man maa ligeledes passe at lukke Vinduerne, saa snart Solen gaar bort fra disse, da Planterne ellers let angribes af Bladlus. Er dette sket, er det bedste Middel at sprøjte dem og overstrø dem med Tobaksstøv og lade Vinduerne være dækkede i et Døgn, saa sprøjtes de og skygges let, og Planterne vænnes gradevis igjen til Luft og Sol. For at hindre Angreb af Spind giver man hver Aften Melonplanten en fin Oversprøjtning (saa fin som en Dug). Baade ved Sprøjtning og Vanding maa man sørge for, at der ikke kommer noget Vand til Hovedstænglen, da den derved let kan raadne. Skulde der være kommet Raaddenskab til Stede, bør man bortskære det angrebne Sted, indtil man faar et frisk Saar, og paa dette strø Kridt.

Hvis Planterne skulle vise sig utilbøjelige til

at sætte Frugt, kan man hjælpe derpaa ved at tage Vinduerne af i klare og stille Nætter, idet man tager dem af om Aftenen og lægger dem paa næste Formiddag Kl. 9. Dette bør dog kun ske midt om Sommeren; naar man ikke kan aftage Vinduerne, maa man befrugte Blomsterne paa kunstig Maade, idet man midt om Dagen i klart Solskin afplukker de fuldt udsprungne Hanblomster, tager Kronen af dem og lægger en af dem ind i hver vel udsprungne Hunblomst.

Vanding maa helst ske en Gråavejrsdag, og det er heldigst at vande rigeligt og sjældnere ved med Haanden at grave Huller i Jorden hist og her i Bede, derpaa vande og bagefter fylde Jorden paa igjen.

Naar Frugterne ere ansatte og ere mellem en Valnøds og et Æbles Størrelse, beskæres Rankerne 2 til 3 Blade over Frugten, og de Ranker, som ingen Frugt have, afskæres, men man maa dog beholde saa mange, at de ere tilstrækkelige til at dække hele Vinduet med Blade. Er det en meget storfrugt Afart, man dyrker, beholdes kun 4 Frugter, ellers kan man beholde indtil det dobbelte Antal.

Agurker.

Ønsker man ikke at dyrke Meloner, vil den bedste Maade at anvende de afbrugte Gødningsbede paa være at tilplante hvert Vindue med to Agurkplanter af Afarten Græsk Tromle, knibe disse Planter over 4 Blade og senere lade dem voxe uhindret i Vinduet. De passes med Vanding, naar det

er fornødent paa samme Maade, som det er omtalt for Melonplanten, og, dersom de se ud til at trænge til Næring, da med Gødningevand. Hver Aften, naar Vejret ikke er fugtigt, gives de en fin Oversprøjtning. Jorden holdes godt fugtig, og 18—22° er passende Varme.

Tomaten.

Tomaten maa saas i Marts Maaned i en Urtepotte; saa snart Planterne ere komne op og have faaet 2 Blade foruden Frøbladene, plantes de hver i sin lille Potte eller flere prikles i en større med 1½" Afstand. De plantes senere om i Resedapotter i en let gødningsblandet Jord, og naar de saa ere voxede noget til, vænnes de efterhaanden til Luften, indtil de først i Juni plantes ud paa en meget beskyttet Plads. De knibes over 6 kraftige Blade; af de fremkommende Skud beholdes de 4 bedste, som bindes til Stokke, der sættes skraat til Siderne, saa der kan komme rigeligt Lys til Skuddene. Eller ogsaa beholdes kun 2 Skud paa hver af dem. Planten tildannes paa denne Maade som Uform. Skuddene faa nu ikke mere Lov at grene sig, der beholdes paa hvert kun et Endeskud og alle Sideskud knibes over 2 Blade. Tomaten lykkes i daarlige Sommere bedst ved at dyrkes som opret Snortræ, idet Forlængelsen faar Lov at voxe og Sideskuddene knibes over 2 Blade. Man kan dyrke den opad et skraat stillet Jerntraadsnet. Naar der er ansat rigeligt af Frugter, knibes Resten af Blomsterne af. — Har

man ikke en solbeskinnet og lun Plads nytter det ikke at dyrke Tomater uden i Huus.

Champignon.

Champignons kan man drive frem i Kasser, henstillede i en Kjælder eller i et køligt og mørkt Skur, ligesom man ogsaa kan dyrke dem paa Gulvet i samme. Man skaffer sig dertil frisk Hestegødning, ryster al Halmen fra og tørrer den tilbageblevne Gødning saa meget, at den ved at trykkes fast sammen ikke danner en fast Klump. Den kommes saa i Kasser eller lægges paa Gulvet, hvor man vil have den. To Gange lægger man et Lag paa 6 Tommer, som bankes sammen til det halve; det vil da tage Varme, og naar Varmen er gaaet ned til under 15° , banker man med en Trætold Huller i Gødningen og nedlægger Champignonsyngelen deri. Efter en Snes Dage vil Yngelen have bredt sig i Gødningen, og man paafører da 3 Tommer Jord af en bindende Beskaffenhed og banker den fast sammen. Siden er der kun at sørge for, at denne Jord har en passende Fugtighed, og Champignonerne ville sikkert komme. Man bør plukke dem, inden de have aabnet deres Hat, og være varsom, at man ikke borttager de unge, som komme ved Siden af.

De vigtigste Arbejder i Køkkenhaven i de forskellige Maaneder.

I Marts kan man løsne Jorden om Spinat, Kørvel og lignende Planter, der dels have givet Vinter-

og dels skulle give Foraarsforsyning. Ligeledes løsnes Jorden omkring Rhabarber, og kommer For-aaret meget tidligt, kan man sidst i Maaneden hakke og rive Jorden og deri saa Gulerødder, Radiser og Majroer, Persille, Persillerødder, Pastinak, Scörzoner- og Havrerødder paa en varm Plads og sætte Skallotter, Kartoffelløg, hvis de ikke ere satte tidligere, hvad der er det Bedste samt saa Stikløg, Løg og de tidligste Ærter lægges. Har man et Gødningsbed, kan det anlægges endnu først i Maaneden, og tilsaas, saa snart det er tjenligt.

I April kan næsten saa godt som alle Rodurter saas med Undtagelse af dem, som først saas hen i Sommeren; man kan plante de tidligste Kartoffler og saa Kørvel, Spinat og Salat som Mellemudsæd. Sidst i Maaneden udplantes den første Kaal, dog kan overvintret Blomkaal og Salat ofte udplantes først i Maaneden. — Løg saas, hvis det ikke har været muligt før. Sidst i April fortsættes Lægningen af Ærter og paaføres Blegematerialet paa Asparges. Jordskok plantes. Jorden løsnes ved Humle og Strandkaal. Skuddene paa Artiskokker udtyndes. Toppen skæres af de overvintrede Rodurter, og Rødder af Porrer, for at de ikke skulle skyde. I Slutningen af Maaneden plantes flere Kartoffler og Surkløver.

I Maj fortsætter man med at saa Spinat og lignende og udplanter den meste Kaal, efter at Jorden er gødet og gravet godt efterhaanden som den tages i Brug i Bladurtkvarteret; ligeledes plantes Blegselleri, Knoldselleri, Porre, spanske Løg o. l. Man vil tillige have travlt med Udtynding af Urterne og Rens-

ning af Bedene. Sidst i Maaneden kan man lægge Agurker og Bønner og plante Meloner i Gødningsbedene. Af Rhabarber skærer man Blomsterstænglerne, saa snart de vise sig.

I Juni maa man saa Endiven, Spinat og Kørvel paa et skyggefuldt Sted. Agurker og Græskar knibes. Der udplantes ligeledes Nyzelandsk Spinat o. l. Planter. Ved St. Hansdag saas bortfeldske Roer og Vinter-ræddiker, Aspargeshøsten ophører, og man løsner Jorden mellem disse Planter; ligeledes for Rhabarbernes Vedkommende. Af Syre og fleraarig Spinat afskærer man stadigt Blomsterstænglerne. Meloner knibes og passes, overalt i Urtehaven holdes Jorden løs og ren, og alt Ugræs fjærnes.

I Juli saas Vinterkarse og Vinterportulak, og de sildige Kartoffler lægges. Kartoffelløg, Perleløg og Skalotter optages i varme Sommere sidst i Maaneden. Salat saas til Efteraarsbrug.

I Avgust maa man lægge Perleløg, og i de sidste Dage af denne og de første af næste Maaned saas Spinat, Kørvel, Salat og Vintersalat til Vinterforsyning.

I September optages Kartoffler, Gulerødder og Resten af Løgene.

I Oktober optages Kaalen, som dels sættes i Kule dels indslaas. Rodurterne optages og gjemmes i Kjælder eller Kule med Undtagelse af Knoldsellerien, der indslaas ligesom Porre i en aaben Grøft. I denne Maaned begynder man Vintergravningen.

I November vintergraves der, og Asparges, Artiskok, Rhabarber og lignende Planter dækkes,

ligeledes Persille, Vinterportulak og Vinterkarse, der høstes om Vinteren.

I December fuldføres forrige Maanedes Arbejder, og man begynder at drive Strandkaal.

I Januar forbedrer man Jorden paa forskjellige Maader, hvis det ikke allerede er gjort.

I Februar anlægges Gødningsbede, hvis man ikke foretrækker at vente til Marts.

Der er for denne korte Oversigts Vedkommende kun nævnt de allervigtigste Arbejder, medens der i øvrigt henvises til de enkelte Planters Dyrkning. De, for hvem denne korte Anvisning i Køkkenhave-dyrkningen ikke maatte være fyldestgørende, henvises til den fuldstændigere Vejledning i Forfatterens Skrift om Køkkenhaven og Køkkenurternes Anvendelse.

Indhold.

	Side
Lysthaven.....	7
Anlægget af en Have.....	7
Plæner.....	11
Anlægsmaade.....	15
Busketter.....	16
Beskjæring.....	19
Træer og Buske til Anlæg.....	21
Træer.....	21
Store Buske.....	28
Mellemstore Buske.....	30
Mindre og lave Buske.....	34
Stedsegrønne Træer og Buske.....	40
Fritstaaende Træer og Buske.....	42
Stedsegrønne fritstaaende Træer og Buske.....	46
Lysthuse og Espalier.....	48
Hække.....	51
Blomstergruppernes Tilplantning.....	54
Grupperne.....	74
Stenhøj.....	76
De forskellige maanedlige Arbejder i Lysthaven.....	80
Frugthaven.....	83
Frugttræer i Busketter.....	84
Fritstaaende Træer.....	85
Plantning.....	86

	Side
Beskæring	87
Pæretræet	88
Tildannelsen af Pæretræer	89
Frugtgrenenes Beskæring	96
Æbletræet	102
Paradisæblet	105
Kvæden	105
Blommetræet	105
Abricostræet	109
Kirsebærtræet	110
Ferskentræet	114
Morbærtræet	117
Valnødtræet	118
Ægte Kastanie	118
Hasselnødbusken	118
Kornelkirsebærtræet	120
Berberisbusken	120
Spansk Hyben	121
Hyldebusken	121
Vinranken ved Espalier	122
Stikkelsbærbusken	124
Ribsbusken	126
Solbærbusken	127
Hindbærbusken	128
Brombærbusken	131
Jordbær	132
Tranebær	135
Vinrankens Drivning	135
De forskellige maanedlige Arbejder i Frugthaven	138
 K ø k k e n h a v e n	 141
Inddeling	141
Gravning	143
Hakning	144
Rivning	144
Saaning	145

	Side
Udtynding og Renholdelse	146
Plantning.....	147
Prikling	147
Anlæg af Gjødningsbed	148
Bladurterne.....	149
Kaal	149
Karse	152
Cochleare	153
Tropaeolum	153
Spinater.....	154
Bladbeder	154
Kørvel	155
Persille.....	155
Blegselleri	156
Portulak.....	156
Salater...	157
Porrer	158
Rodurter	159
Rødbeder.....	159
Radiser	159
Ræddiker.....	160
Roer	161
Gulerødder	161
Persillerod...	162
Pastinak	163
Scorzonerrødder	163
Havrerod	163
Selleri	163
Knoldurter	164
Surkløverknolden.....	164
Jordskok	165
Kartoflen.....	165
Rodurters Optagning.....	166
3die Kvarter	167
Ærter	167
Bønner.....	168

	Side
Agurker	169
Græskar	170
Løg	171
Fleraarige Planter	175
Artiskok	175
Estragon	176
Rhabarber	176
Syre og Vinterspinat	177
Pibeløg og Purløg	177
Peberrod	178
Spansk Kjørvel	178
Krydderurter	178
Humle	179
Strandkaal	179
Asparges	180
Planter, der fordre særlig Kultur	181
Meloner	181
Agurk i Gjødningsbed	183
Tomater	184
Champignon	185
De forskjellige maanedlige Arbejder i Køkkenhaven ...	185

Trykfejl.

Pag.	21	Lin.	1 forn.	trivets,	læs	trives.
—	29	—	7 forn.	var.,	—	fol.
—	54	—	7 forn.	plantes,	—	tilplantes.
—	58	—	6 fraov.	Stikløs,	—	Stikløs.
—	63	—	9 forn.	Eschsch,	—	Esch.
—	72	—	13 fraov.	for til den,	—	udelades.
—	75	—	15 fraov.	hvort,	—	hvert.
—	77	—	4 fraov.	begrænsede,	—	være begrænsede.
—	79	—	9 forn.	en,	—	er.
—	85	—	2 fraov.	Frutbuske,	—	Frugtbuske.
—	106	—	12 forn.	enkett,	—	enkelt.
—	156	—	14 forn.	indslaaet,	—	indslaaes.

